

Sept. 17 1926 Isaac Berger

מספר 111 / אשכנזי פר
1818 / ה'תק"ח

תורת האלים

מתורגמת איטלקית

ונלוה אליה ביאור חדש על פשטי הכתובים
כפי כללי הלשון.

ובראש הכפר

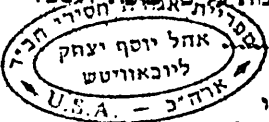

הקדמ

כוללת כל עניני ההעתקה האיטלקית והביאור החדש
דרוש על העיקר הגדול בעיקרי האמונה. והוא

תורה מן השמים.

להוכיח אמתתו בראיות נאמנות על פני משתני השכל.

הוצק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תש"ט

על ידי

יצחק שמואל ריגיוו

חושב

גוריציאה.

סנת נורשה קהלת יעקב

Heilige Schrift.

ווין, געדרוקט ביא געארג האלצינגער.

Wien, gedruckt bey Georg-Solzinger, 1818.

מ ו ד ע ה

בין המון הספרים אשר ילאו לאור במדינות אשכנז בדור הזה כודע
 בשערים יקר חפצת התרגום האשכנזי על חמשה חומשי תורה
 להרב הגדול מופת דורנו החכם המפורסם מוה"ר משה בן מנחם
 מדעסויא ז"ל, אליו רבים ידרשו ולעומק חכמתו יקר יתנו. אמנם
 מלאכתו הנכבדת כונו טיאלה מתחת ידו אינה כערכת אל לורך. אחינו
 בני ישראל יושבי מדינת איטליאה כי לא יערב אל חכם תרגומו בעבור
 היותו בלשון בלתי מורגלת צפיהם. לכן מלאני לצי להעלות בעת על
 מזבח הדפוס

ס פ ר

תורת האלהים

מתורגמת איטלקית

וגלה אליה ביאור חדש על פשטי הכתובים כפי כללי הלשון.

חבנית הספר יהיה כתבנית הדוגמא הנלמדת בקוף. המודעה הזאת
 כמותו חמשה כרכים כרך אחד לכל ספר, ומשפטו וחוארו
 ועמודי יסודותיו נתבארן בהקדמה הכדפסת כאן, אשר בה הודעתי את
 הדרך אשר דרכתי בה במלאכתי זאת ואת הטעמים אשר הניעוני לקרבה
 אליה, ובה הוכחתי ג"כ אלהיות התורה צמופתים חזקים, עליהם,
 יספוט הקורא בעצרו על דלתותיה ברוח בינתו. אך זאת אודיע לרבים כי
 נמלאכת העתקתי עם היותה מולד אחד יותר קלה ונמלאכת הרמב"מ ז"ל,
 בעבור כי הוא היה הראשון אשר פתח מסלול ההעתקה לבאים אחריו,
 הנה מולד אחר כבדה היא מן הראשונה, כי אני הולכתי לחזור אחר ג'
 השונות עברית ואשכנזית ואיטלקית תחת כי המתרגם הוא לא
 התעסק כ"א בשתי לשונות. גם ביאורי החדש אקוה שיעלה לרצון לפני
 המבינים, הן להיותו כולו נעשה מחבר אחד ולא חלו בו ידי אנשים
 רבים כמו בביאור כתיבות השלום, הן להיותו מאוחד בזמן מן הביאור
 ההוא, וידוע כי האחרונים יתנו אל לבם להשלים המלאות הראשונים
 ולמלאות חסרום.

והנה יען רצו הולאות הדפוס הלריכות אל השלמת הפנין, לכן
 סללתי לפני הקונים דרך החתימה הנקראת סוצסקריצליאן
 [Assoziation], וכה יהיה משפטה: הרחובש הזה יודפס בשני
 אופנים. האופן האחד אשר אנכי נותן היום לפני צת עמי יושבי
 איטאליאה יכלול התרגום האיטלקי והביאור כאשר דברתי, ומחיר כל
 ברוך וכרך ממונו 3' פרחים והלי מעות כסף [2 fl. 30 kr. conv.].
 אמנם האופן השני יהיה לתועלת בני ישראל היושבים במדינות אשכנז
 וארלות הקדם אשר אינם לריכים אל ההעתקה האיטלקית להיותם
 מדברים בלשונות אחרות, ולכן לא יכלול האופן הזה כ"א הביאור החדש,
 ויען השמטתי בו התרגום האיטלקי ההוא, יהיה מחיר כל כרך מן ההדפסה
 הזאת השנית רק פרח אחד וחלי מעות כסף [1 fl. 30 kr. conv.].
 ימי משך הסוצסקריצליאן יגיעו לכל היותר עד כלות שנת 1818,
 דהיינו עד סוף כסליו בקירוב, ואחרי כן יעלה שער המקח חמשית
 המחיר. איש אשר ידבנו לצו לצא על החתום לא יקדים לשלם מאלוה
 ציוס חתימתו, רק צעת קבלת כל כרך וכרך יתן כסף מחירו.
 מי שיחתום על עשרה צפעס אחת, יהיה לו האחד עשר חנם חלק
 שכר עמלו, וכאשר יתאספו לי מספר חתומים כפי אשר שערתי לצורך
 ההולאות אקרב מיד אל מלאכת הדפוס בלי איחור זמן, כי לא רודף
 אחר בלע כסף חני, ורק לנען הנלל מנגע ההיזק הוכרחתי לאסוף
 אלי חתומים, ואני לא אנוח ולא אשקוט עדי כלותי ההדפסה הזאת
 עד תמה.

ואתם, אצילי בני ישראל יושבי איטליאה! הנותרים צטוב
 וצמועיל, והחפלים להדריך את בניכם בדרכי החכמה
 והמוקר, קרבו לקנות את הספר הזה, וזכרון המחבר יהיה לכם
 למוזכרת אהבת עולם!

הקטן ולחק שמואל ריביץ.

ויען צחדש השלישי צאחד לחדש שנת התקע"ה.

מאסף החתימות יהיה בעיר וויען כמ"ר

בעיר גוריליאה המחבר עלתמו, ובשאר מדינות איטאליאה יתבארו שמוות
 המאספים צמודעף אחרת.

L A
LEGGE DI DIO

TRADOTTA IN LINGUA ITALIANA,

ILLUSTRATA CON UN

NUOVO COMMENTO

TENDENTE A DILUCIDARE IL SENSO

LITTERALE DEL SACRO TESTO,

E PRECEDUTA DA UNA

P R E F A Z I O N E

CHE DIMOSTRA RAGIONATAMENTE LA DIVINITÀ DELLA
SANTA LEGGE DI MOISÈ.

OPERA D'

I S A A C O R E G G I O

DI

G O R I Z I A.

V I E N N A,

PRESO GEORGIO HOLZINGER, CES. REG. PRIY.
STAMPATORE 1818.

AVVISO TIPOGRAFICO.

E' nota la riputazione che acquistossi il celebre Signor M. Mendelssohn presso gl' Israeliti della Germania colla sua traduzione tedesca del Pentateuco, la quale benchè piu volte ristampata, non cessa di essere ricercatissima. Il vantaggio, che recar potrebbe agl' Israeliti d'Italia una simile traduzione fatta nell' Idioma del loro paese, mi ha determinato a pubblicare

LA LEGGE DI DIO

TRADOTTA IN

LINGUA ITALIANA

ED ILLUSTRATA CON UN

NUOVO COMMENTO

TENDENTE A DILUCIDARE IL SENSO

LITTERALE DEL SACRO TESTO.

Onde possa il Lettore formare un giudizio sul merito di quest' Opera, aggiungo a questo Manifesto un saggio contenente le due prime pagine della Genesi, simile alle quali in carta, caratteri, e forma sarà tutto il rimanente. L'intera Prefazione qui annessa rende ragione dei motivi, che m'indussero ad intraprendere questo lavoro, espone le norme osservate nel corso dell' Opera, e contiene infine una Dissertazione sulla Divinità del Pentateuco.

Per appagare il desiderio di quelli, che volessero far acquisto del solo Commento ebraico
non

non potendo far uso della Traduzione Italiana, si farà anche una seconda Edizione, che comprenderà il testo ed il Commento senza la suddetta Traduzione.

L'Opera sarà divisa in cinque volumi, de' quali ognuno conterrà uno de' cinque libri del Pentateuco; il minor volume sarà di circa 20 fogli in 8vo ed il maggiore oltrepasserà 25 fogli.

Il prezzo d'associazione per l'Edizione completa contenente anche la traduzione è fissato à fl. 2. kr. 30. in moneta d'argento per ciaschedun volume, e per l'altra Edizione senza Traduzione à fl. 1. kr. 30. pure in moneta d'argento.

L'importo d'ogni volume si pagherà al momento della consegna e non prima. L'associazione resta aperta per tutto l'anno corrente 1818, spirato il quale il prezzo verrà aumentato d'un quinto.

Chiunque sottoscriverà per dieci copie, avrà l'undecima gratuitamente, e tosto ch'è si avrà raccolto un numero di firme sufficiente per coprire le spese a ciò necessarie, si darà mano all'Edizione.

Israeliti Italiani! Voi che apprezzate le utili produzioni, e cui sta a cuore l'Educazione de' vostri figli, approfittate di quest'Opera, ed aggradite la premura di chi ve l'offre.

Vienna 5 Giugno 1818.

Le Associazioni si ricevono in Vienna presso il Sign.

In Gorizia presso l'autore; ed in altre città d'Italia presso persone che verranno indicate con altro annunzio.

ה ק ר מ ה

אמר הצעיר יחזק שמואל בל"א מועלת החכם השלם כמוהר"ר אברהם חי ריגיו כר"ו יושב על מדין בק"ק גוריליאה יע"א:

למן היום אשר בא לידי הספר הנחמד נתיבות השלום כולל תורתנו הקדושה מתורגמת השכנוית על ידי הרב הגדול רבינו משה בן מנחם מדעסויא ז"ל, ונוסף עליו ביאור נעים הולך סובב על פשטי המקראות כפי דעת המפרשים הגדולים הולכי דרך הפשט, אמרתי אני אל לבי מי יתן ליפא וינלא תרגום כזה גם בלשון איטלקית לחועלת בני עמנו יושבי איטאליאה, כי לא נופלת לשון האיטלקית מנאחר לשונות העמים ליופי מליכותיה ולנועם אמריה, ולמה נגרע לבצתי הקריב את תורת ה' אל שכל הילדים הרכים בשנים ע"י העתקה מתוקנת כפי אשר יוכלון שאת? וכבר בא זה שנים ההכס המפורסם המוליך המופלא כמוהר"ר כפחלי הירץ וויזל ז"ל והעיר את און אחינו בני ישראל יושבי טריאקטי יע"א על אודות הנורך הגדול שיג לנו בהעתקה איטלקית בזאת (א) ואשרי המטה און לכל דבריו. אכן מן היום ההוא ועד הנה לא נתעורר שום אדם מאומתנו בכל גלילות איטאליאה להתחזק בעד העתקת תורתנו ללשון איטלקית, להרים מכשול ההעתקות המזבלולות והמשובשות אשר ישיונו המלומדים צפי נערינו צבואם אל בית הספר להבין במקרא, כי זולת התרגומים על התורה שהוצרו בשנים קדמוניות בלשונות העמים זכרם הר"ב ז"ל (ב) בהקדמתו הנקראת תור לנתיבה, אין צ"ד אחינו יושבי איטאליאה בענין זה כ"א ס' גלות יהודה (ג) והוא

(א) במכתבו הסני אשר ילא לאור ונקרא שמו רב טוב לבית ישראל.
(ב) כשאזכיר בהקדמתי זאת שם הרב סתם בונתי על השלם הרמז מן ז"ל בעל נתיבות השלום.
(ג) לרח' ר' יהודה אריה ממדינה נדפס בשנת ה' שע"ב.

ה ק ר ט ה

והוא פשר דבר נוכל מלה זרה שבחנ"ך כדפס בשתי לשונות עברי ואיטלקי. והנה מלבד שמחבר הספר ההוא לא השלים מלאכתו כי לא תרגם מאמרים שלמים, רק איזה מלות אחת הנה ואחת הנה, והלשון בעלמא שכתב בה איננה למה ונקיה משגיאות, הנה גם המעט שעשה אינו מסכים תמיד עם כונת הפסוקים ואם בודאי כונתו רלויה, אך לא הגליח בנקלאתו, כי תרגם איזה מלות נגד הוראת הכונה, לדוגמא תרגם מלת שחין *Fistola*, והרופאים ידעו שאין דמיון ויחס לחולי ההוא עם מלת שחין הנגזרת מלשון חונימות, כמו שזכרנו בדברי חז"ל שנה שמונה; וירם חולעים (שמות י"ו כ') תרגום *levó*, כאילו שרשו רוט ובאמת שרשו רגס ועינו מלשון רמה ותולעה; קטורת תרגם *incenso*, ושכח שהלצונה היא הנקראת כן, אבל קטורת הוא שם כללי לקמים הרבה מעלים עשן; תכלת תרגם *giacinto*, והשם הזה הוכח על זמנא אחד מלמחי האדמה או על אבן טובה ששונה כך בלשון איטלקית, ואין זו כונת הכתוב בשם תכלת המורה על הצבע ולא על הגוף הצבוע; המצעיר את הבערה תרגם *ardimento*, והשם הזה ענינו זדון ועזות פנים ולא הצערה, אבל מה אחר כך וכל רואהו ישפוט עליו הינא ידי חוצת העעתיק אם לא? אכן עכ"ז נגד ההמון אחרי ההעתיקה הזאת, וכל מלמד תיכונות ישים נגד עיניו ס' גלות יהודה (ד') וממנו ילמד הכער בטורה גדול ובזיעת אפיו תרגם מגוונם בלי הבנת פשטי המקראות ובלי לחות הלשון אשר אליה יתרגם, כי כלל גדול הוא אלל מלמדי תיכונות שבצא הכער לתרגם פסוק אחד ישמור הנולות דוקא ולא הטעניים, לא יקדים וליא יתחיל מלה אחת לחברתה, אלא יעתיק מלה במלה באותו הסדר עלנו הכתוב במוקרא אשר לפניו, והנולמדים יכבירו מלים באזניו בלי דעת ותצונה, ואם כסוס עגור ילפנס הכער בסוף השבוע, יתמרו: נפלאות עשינו! אונס לה בזה יגאו ידי חוצתם לשנן דברי אלהים חיים אל בני ישראל, למען ילמדו ליראה את ה' כל הימים, כלווי התורה וסנכתם לבניך ודברת בם (דברים ו' ז'), והחצונן שלל אונר הכתוב ודברת אותם, או ואמרת אותם, כי מה תועלת בטטוי שפתים בלי הבנת הדברים, אלא עיקר הלווי הוא לדבר בם, דהיינו להעניק הדיבור בכונת הדברים עד שיבינו הנערים היטב מה שהם מוטיאים מפייהם, ואיך יוצן כונת הכתוב בהעתיקה כזאת? הביטו וראו מה שכתב המאור הגדול הרמב"ם ז"ל אל ר' שמואל בר יהודה אבן תבון על גזרות העתקת ספרו מורה הכבוכים (ה') וז"ל: ,, כל מי שירצה להעתיק מלשון אל לשון ויכוון להעתיקו ,, לתרגם

(ד') כפי אשר נדפס אח"כ פעמים רבות בוינטיאה בגליון החנ"ך.
 (ה') אגרות הרמב"ם ד' וינטיאה ט' תכ"ה.

לחרגם המלה אחת צנונה אחת ג"כ, וישמור ג"כ כדר, המזמור וסדר
 הדברים יטרה מאד וחצא העתקתו מסופקת ומשובשת. ביוחר, ואין
 ראוי לעשות כן, אבל נריך למעתיק מלשון אל לשון סיבין הענין תהלה
 ואח"כ יכפר ויפרש כמה שיוצן מומנו הענין ההוא בלשון ההוא ויבאר
 היטב, ואי אפשר לו מבלי שיקדים ויאחר, יכפר מלה אחת צמלות
 רבות ויכפר מלות רבות צמלה אחת "עכ"ל, ואם צמברי חול כך,
 ק"ו צמברי הקודש, וכן חניא (פ' האיש נוקדס) כל המתרגם פסוק
 כלורתו הרי זה צדאי' והנה אם יאמר אומר הלא כבר הועתקה תורתנו
 הקדושה על ידי חכמי האומות בלשון איטלקי זך ומחוקן פעמים רבות,
 ואין לורך א"כ בהעתקה חדשה, כי מן ההעתקות ההמה ילמדו גם בני
 עמנו תרגום הכתוב. הן אחת שהכמי הנולדים בארצות איטאליאה
 תרגמו התורה בלשון איטלקית, והיוחר מפורסמים בהם יקראו צממות
 Diodati, Malermi, Martini, וזולתם, ושצחוס חכמיהם, אבל
 ההעתקות ההם לא יספיקו כ"א לנאך אומות העולם לא לנו עדת
 ישורון, כמו שזכר הרב ז"ל בהקדמהו, כי שאר האומות לא יעסקו
 בחורה רק לחושלת סיפורי הימים וקורות העתים הנמלאים בחובה
 כמו שיעסקו צמברי חול, לא יקבלו את דברי המקור צדיינו,
 ומוסיפים וגורעים ומשנים בחורת ה' כפי העולה על רוחם, אך לנו
 בני ישראל מהוייבים להגות בה יומם ולילה לשמור לעצות ככל הכתוב
 בה, היא היינו ואורך ימינו צעו"ה וצעו"ה, וחז"ל הכנו לנו הדרך
 הישר אשר בה נלך צפי' הכהוצים כפי קבלתם הנאמנה על ידי ה"ג
 מדות שהחורה נדרשת בהם, ובאר הכללים אשר מהן ילאו דיני חיוב
 ופטור דיני איסור והיחר, דיני צומלה וטהרה, דיני כשר ופסול
 וכיוצא, ואם ישוטטו צמינו לבקש דבר ה' מכפרי האונות וצילדי נכרים
 ישפיקו, ימולו דעות זרות נכריות אשר לא מבני ישראל הנה, וילא מזה
 חזק גדול צהמשך לצם אשר למונות נפכדות ויפרקו עול נלכות שמים
 מעל לוארם (ו'). לכן גדלה מאד הכובה אשר עשה האיש המעולה
 הרמב"מ ז"ל לגלות ישראל יושבי מדינת אשכנז בהעתיקו החורה ללשון
 אשכנזי

(ו') הרב הגדול מוכר"ר יש"ר מקאגדיאה אשר העתיק צל חכמות שצולס *
 צספר אלום שלו דף ס"ז כתב מדורות על כמנהג הרע ללמד לצמינו
 הפילוסופיאה ערם יגה עליהם אור החורה, ואחם צזה בלשון: הדורש את
 ה' ודבריו הלהיים ועל ספרי הפילוסופים כדורש את החיים צנית הקצרות,
 ולהפך המפרש דברי החורה והנהגונים ע"פ דעת הביולוסופים הוא מנפש
 החמים צין החיים, לכן אל הנוש תורת רמך, ועוז שהיה ככומא הנשען
 על הפקח הצריח שינבגך לשלוס ויושר דרכך צלי מכסול, מהשתור אחרי
 עיניך ומשען על שכלך ומגוף צאצן רגלך ותפול צפחת, שאורח חיים אם
 חפלים צלי נר מלה וחורה, נעו העגלותיה לא מדע דרכו, לכן קבל האמת
 ודרוש חיתה מעל ספר החורה, הז מלך צידך ישרה, וזה ה' אליך
 תירא, עכ"ל.

ה ק ד מ ה

אשכנזי זך צנקי הנוסולסל והמחוקן כנהוג בין נכבדי ארץ, מן הבאר
 הזאת ישקו המלמדים את תלמידיהם מים חיים אשר יסיפו על לב
 הנערים כרביצים עלי עשב, ירוו גרעיני חכמה הנזרעים על תלמי
 לבבם ויולידו וילמיהו מהם עץ חיים אשר פריו יתן צעמו, פרי תבונה
 ודעת, פרי צינה והשכל, פרי לדקה ויראת ה' ויהי כאשר החילותי
 גם אני לשתות מן המים אשר נזלו מדליו ויהיו צפי כדבש למחוק, אורו
 עיני ותחל רוחו לפעמני, אז מהרתי למלאות כדי ממנו, והמעט מי
 אפסיים אשר שאצתי כהפך צידי למוצא מים נוזלים, ובראותי כי מקורם
 כאמן לא יבזו ונימיו וראוי הנועין הזה לפוך חולה בכל המדינות להשקות
 את שארית נחלת ה' אשר עלתה כלה קמטונים באורך הגלות והזרות,
 אז כריתי סביבות הבאר תעלות תעלות לנורים לנורים להמשיך המים
 עד בארנות איטאליאה, ובדרך הזה נהיתה ההעמקה הזאת האיטלקית
 אשר אני כותן היום לפני בני ישראל.

והנה מאז נתתי אל לבי לשום את המנשא הכבד הזה עלי, ידעתי
 כאמנה כי לא עלי המלאכה לגמור ואין בכחי להגיע אל השלמות
 המזוקשת, הן מפני קולר המנשיג כי מי אני לבא עד הלום, ועוד כי
 אככי נכב לברי, אין איש אחי במלאכה הכבדה הזאת הנריכה עיון גדול
 וסקידה רבה, ונוסף על קולר יכלתי לכלכל דברי בלדק וללכת צמישור
 במשעול ההעתקה בלי נטות ימין ושמאל, לא מלד זה לבלתי התרחק
 מכונת הכתובים, ולא מלד זה לבלתי השחת יופי ונועם המליצה
 האיטלקית, הנה לא מלאתי לי חצר לשאת אתי במנשא הקודש ולהודיעני
 את השגיאות שאולי ינחו ממני באין הבין, כי צענינים האלה המכשלה
 קרובה וטובים השנים מן האחד; והן מפני עוונק המושג, כי לא קלה היא
 מלאכת ההעתקה מלשון אל לשון ולא רבים ילליחו בה כראוי, כמו שכתב
 הרב ז"ל בהקדמתו: המתרגם היותר שלם במלאכתו אי אפשר לו
 להודיע את כונת האומר בצמנזום ודקדוק בלי יתר וגרעון וחילוף כלל,
 עכ"ל, ואם זאת העיד אדם גדול כמהו אשר אותו חנן אלהים ידיעה
 עלומה בדקדוק הלשונות, אף כי הלשון האשכנזית אשר בה השתמש
 יש לה יתרונות רבות על שאר לשונות העומים, מה יענה אנוש כערכי
 בהלטרף עלי קושי אל קושי גם בעבור הלשון האיטלקית אשר בה
 תרגמתי (ז')? ואם קשה עלינו להעתיק גם ספרי הדיןעות משפה אל
 שפה

(ז') אל יתפלג הקורא על מה שהמרתי שיש יתרון ללשון אשכנזית על שפת בני
 איטליאה צענין ההעתקה, כי כן בדקתי ומלאתי הדבר אמתי מכמה טעמים:
 א' האשכנזית היא רצת הגלות יותר מן האיטלקית באשר מספר הפועלים
 [Verbi] צפפת איטאליאה הוא כמו שצעת אלפים, אבל בלשון אשכנזית יותר
 מפליים צ' אין צעצע לשוננו להרכיב צ' או ג' מלות כאחת ולהוציא מהן
 מלה חדשה מורכבת כידוע, אשר על כן א"א לנו לתרגם ד"מ מלת לינו
 ומלת

שפה, מה וואך תכבד העבודה על המעתיקים ספרי הקודש שכתבו
 ברוח אלהים. ובלשון עברי המקודש זהו שרשי הלשון הזאת
 כוללים הוראות נחות ועמוקות ומנו, ואם נחקור עליה נמצא גם
 ענין דק שקשה לתרגמו. בלשון אחרת, והנה יקר תפארת שרשי
 לש"הק נודע בצירור לקורא בחיבורים היקרים והנחמדים שחיבר כמוהר"ר
 נה"ו ז"ל על יסודות ומליצות הלשון, אך ליוקר הענין אינו לפיכך משל
 אחד, כי חדש הוא. שורש בוא ענינו נודע, ורבים חשבו שגדרו הוא
 קריבת גשם אל גשם, או קריבת האדם אל המדבר עמו בלכתו למוקם
 שבו עומד המדבר, ולכן יתרגמוהו חניד בפועל venire, אמנם אין
 הכתובים מתייבים היטב בהוראה הזאת, כי אילו הדבר כן היה ראוי שיונה
 תמיד שורש בוא בהתנגדות אל שורש הלך, ואנחנו מלאכנוהו לרוב
 בכתובים הפך הליאה, כמו אין יגלת ואין בא (יהושע ו' א'), ברוך
 אתה צבאך וברוך אתה צבאך (דברים כ"ח), וכן רבים, ורק ג' פעמים
 בקהלת נמצא הפך ההליכה, והם דור הולך ודור בא (קהלת א' ד').
 ישנו

ומלת עוטפות ושמות הקרצנות אשם חטאת תודה שלמים וכו' במלה אחת
 מורכבת כמו שחרגום הרב בלשון ג' אין ציד האיטלקי להצדיל כראוי צין
 נושא המאמר [nominativo] לנשא המאמר [accusativo] כי אשם
 צהקדים הנושא לנשא. ואם באנו לתרגם פסוק אחד שבו הנושא וקודם לנשא,
 כגון ואת שיעיר החטאת דרש דרש משה (ויקרא י' ט"ז), או פסוק ואת בנימין
 אחי יוסף לא שלח יעקב (בראשית מז' ד'), נלמד בהכרח להפוך סדר המאמר
 ולומר: משה דרש את שיעיר החטאת, יעקב לא שלח את בנימין, כי אשם
 נחרגנוהו כסדרו Il capro cercò Moisé, Beniamino non mandò Giacobbe,
 וצנימין הם נושאי המאמר, והתחבבות כזאת תסיר לפעמים נועם הכתוב,
 אולם בל"ה (וכן באכנוני ורומי ויוני) יש סימנים מיוחדים שבהם יובדל
 נושא המאמר מן הנשא. והוא צהקדים לפעול מלת אר, והיה הפעול
 הזה נושא המאמר כמו בפסוקים שזכרנו, או יהיה נושא המאמר בעלמו,
 הנקרא Nominativo passivo, כגון ויושע את משה ואת אהרן אל
 פרעה (שמות י' ע'), כי משה ואהרן הם נושאי המאמר והם מקצלי הפעולה.
 וכל זה צדור לבקי בחכמת הלשונות. ד' אין האיטלקי יכול צנקל לבזר פועל
 משאר חלקי הדבור כמו האשכנזי, ד"מ ושננהם לבנין מתורגם בלשון גדול
 בלשון אשכנזי (רוח וחולטט יחד דיין קינדרן מיינטערשן], כי פועל [מיינטערשן]
 לבזר משם המאמר [שארן] כמו שמתל ושנתם נבזרת משם המאמר שנון,
 חל ש"א לאיטלקי לבזר פועל משם החיאר acuto שיורה על כונת הכתוב
 במלת ושנתם, ה' יש איזה מליצות [Frasi] בלשון אשכנזית מכוונות ממש
 עם מליצות לש"הק משפ"כ צשפת איטלקית, כגון מליצת חן צעיני אחרים
 [גמרי פִּיכין חיל דען צוויגן מיינעס אנדרן], לך נח ראה את שלום אחיך
 [ייהע נאך דעם ומהלבעפִּינדרן דיינער ברידער], לזנוים [הורלעייני], וכן
 תרגמו האחרונים משא דבר ה' [פארטראג] שגזר מפועל [טרואגן], כמו
 שמתל משא נבזרת מפועל נשא. וכיולא צה, חל בלשוננו נלערך לחזור אחד
 מליצות אחרות צלתי מכוונות עם לשון הכתוב.

ה ק ד מ ה

ישוב ללכת כשזא (שם ה' י"ד), כל עמז שזא כן ילך (שם ה' ט"ו),
 ועור אה היה שורש זוא הפך שורש הלך, איך יתכן היותו לפעמים
 סמוך אל ההליכה, כגון ולכו זואו ארצה כנען (בראשית מ"ה י"ז)?
 ואיך יזבן היותו מושאל אל שקיעת החמה, כמו כי זא השמש (שם
 כ"ח י"א)? ואילו היה ענינו קריבת גשם אל גשם כמו שאמרנו, למה
 לפעמים אמר הכתוב לך אל פרעה ולפעמים זא אל פרעה? ובלק
 אמר לבלעם לכה נא אחי, ולמה לא אמר זא נא אחי? וכן משה אמר
 לחובב לכה אחנו, ויראה שהיה יותר מדוייק לומר זא אחנו, אך הענין
 כך: שורש זוא הוכח על הנכנס ממקום פרוץ ורחב למקום מוגבל ומוקף
 מחילות יותר מן הראשון, כגון מי שהולך מן הסדה לעיר יאמר עליו
 שזא, לפי שהעיר יותר מוגבלת מן הסדה, כמו ויצא יעקב מן הסדה
 צערב, כלו' נכנס לעיר, וכן הנכנס מן העיר לבית יתכן לומר שזא,
 כמו ויצא יהודה ואחיו ביתה יוסף, וכן מן הבית לחדר שבו, כמו ויצא
 החדרה, וכל זה יתכן אה שיתקרב האדם אל המדבר עמו, או שיתרחק
 ממנו, כי עיקר השורש זוא על הכניסה לא על ההתקרבות אל מה
 שיהיה, לכן כשאמר השם למשה זא אל פרעה, הכונה שיכנס לבית פרעה
 ולהיכלו, וכשאמר לך אל פרעה, כוננו שילך לקראתו ויפגשוהו בדרך
 כמו שפעיד הכתוב אח"כ בזמרו הגה יולא המימה. הסם אמר לכה
 זא אחי וכל ביתך אל התיבה, ולא אמר לך אל התיבה לפי שזוהו
 ליכנס, אבל בלק אמר לבלעם לכה נא אחי, ולא זא אחי, לפי שלא
 הוליכו למקום מוגבל שיאמר עליו שיכנס, אלא הוליכו אל סדה לופים
 אל ראש הפסגה, גם משה לא יכול לומר לחיתנו זא אחנו, לפי שהיו
 הולכים במדבר הגדול ורחב ידים אנה ואנה, ולכן אמר לכה אחנו,
 וכשזא השורש הזה הפך ההליכה כמו הג' פעמים שזכרנו בקהלת,
 יורה על הלידה והכניסה לאור העולם הזה, אבל כשזא סמוך אל
 ההליכה כמו ולכו זואו ארצה כנען, הכונה לכו בדרך ממקום למקום
 עד שתכנסו לארץ כנען וכן לך זא אל הסוכן הזה (ישעיה כ"ב ט"ו),
 פי' שילך ויכנס לביתו, לא שיפגשוהו בדרך, כי היה לו להתנבא על
 קצרו ועל משכנו שהוא ביתו, כמו שאמר בפסוק שלאחריו. ומה שמושאל
 השורש הזה על שקיעת החמה כבר ציאר ענינו הרב כה"ו ז"ל (ה'),
 וזמה שאמרנו תבין למה שורש זוא הוא כנוי אל המשגל, ובמה פסוקים
 יתבארו בזה הכלל, וכן תקיש לשורש הלך ולשורש יצא וזולתם, שלכולם
 יש הוראה דקה ונלומלמת שיכבד עלינו לפעמים לתרגמה כראוי בשאר
 הלשונות. התבאר מזה שבעבור עומק חכמת השרשים והנלילות בלש"הק,
 לכן ההעתקה ממנה ללשונות העמים קשה וכבדה כפלי כפלים משאר
 ההעתקות. אנונס כל הסבות האלה שזכרתי לא השיבני אחר ולא
 הבהילוני מוקרבה אל המלאכה לעשות אותה, כי ראיתי לורך ג ול
 בהעתק

בהעמקת החזרה ללשון המורגל בפינו, למען לאת ידי החובה המוטלת
 עלינו להדריך את בנינו בדרך החזרה שלא תמוט נופינו ונפי זרעינו כל
 הימים, וכל עוד שהייתי מלפני אולי יבאו גדולים ממני ויעשו חסד
 ואונת עם ילדי זמננו להעתיק להם את דברי ה', החדשתי, אך כלו עיני
 מיהל, וזה כמו-ארבעים שנה שילא לאור ונתפשט בישראל ספר נתיבות
 השלום, ובכל גלילות איטליאה אין איש מאסף אותו הביתה, אין חונל
 עליו לאמר: מילדי העברים זה, ועתה לכו ונביא אותו אל בית אמנו
 ואל הדר הורחנו, כמלא בתינו שלל מברכת ה' המוצא מארץ אשכנז,
 כסירה כל את בגדיו האשכנזים מעליו ונלבישהו איטלקית למען יוכלו
 זכינו לטעום נפת לוף אמריו כי נעמו. וארא כי אין איש ואשתומם כי
 אין עוזר, אז דלו עיני למרום לשאל ממנו עזרה, אז אמרתי ויהי מה
 ארון אחרי הגדולים כי אנשי מופת המה ואכתוב! ובכל ימי עבודתי
 כטה ה' חסדו אלי, ותושע לי ימינו וזרעו היא סמכתני, ויהי עקץ
 שנה אחת ותכל מלאכת ההעמקה, ואחרי כלותי אותה נשאתי לבי להוסיף
 שנית ידי ולחבר ביאור חדש סביבות התרגום, וגם בזה לזה ה' את
 ברכתו אחי ולסוף שלשה שנים אחרות בא הביאור עד תכליתו, ואלה
 הם הסבות אשר הניעוני אל המלאכה הכבדה הזאת השנית, כי לא
 דבר ריק הוא:

ראשונה אחזה אנכי אשית לבי כי ביאור נתיבות השלום עם
 היותו כליל יופי ורנוף מעדנים, הנה האריך במקום
 שצריך לקצר, וקצר במקום הראוי להאריך. אולי היו הדברים
 נאותים ומסכימים עם כונת המהצרים אשר הצרוהו, אך בהיות כונתי
 להועיל לילדי עמנו כמו בני עשר שנים אשר לא נסו עדיין ללכת
 בעמקות, ראיתי כי הביאור ההוא יכבד עליהם בעבור הריכות פלפולי
 הדקדוק אשר בו, כגון דקדוק מלת יְהִי (בראשית א' ג') ונולת יִירָא
 (שם טס ד'), גם דקדוק מלת אָחַד (שם ג' כ"א, י"א א'
 כ"ו י'), וכן עשה צפירושו על פרשת ויהי ועל סידת היס,
 והגם טדבריו יקרים הנה הילדים לא יעלרו כח להצונן דקדוקים
 כאלה, ומה טוב כי ילמדו בסדר כל כללי הדקדוק מן הכפרים שחוצרו
 על יסודות הלשון, ולא יטריחו עצמם דקדוקי המשקלים והגזרות
 צבואם להצין במקרא לדרוש את ה' ואת דברו אשר דבר, כי לכל זמן,
 ואין תועלת בהעמיס על הנער צ' או ג' ענינים כאחד, ואם יאמר
 אומר שהדקדוק הכרחי להצנת הכתוב, עכ"ז יודה שנכון בענינים אלה
 להתנהל לרגל הילדים, ודי להעיר און התלמיד הרך אל מה שיש בו
 צורך גדול להצנת הפשט, ד"מ נפרט לו סמלת הַהֵל צי (בראשית
 ל"א ז') הוא עבר לנסתר וטרשו חול, וכל הפלפול הארוך שהביא
 המבאר טס יהיה שמור ומונח עד יגדל הנער ויעמיק כפי טכלו צדיעות
 ההמה

ה ק ד מ ה

ההנהגה. עוד האריך הנובאר ההוא לפעמים בהציא ב' או ג' דעות אשר
 למפרטי הפשט על פסוק אחר, וישא ויתן עליהן, פעם יקרב אחת אחת
 מהן ויבטל דברי האחרים בראיות נכונות, פעם יחזיק בשתי הסברות
 ולא יכריע ביניהן, ופעם ידחה את כולן ויציא סברא חדשה, וגם בזה
 לא ראיתי תועלת למתחילים ללמוד החזרה, כי בין המשא והמתן מתבלבל
 דעת התינוק ולא יכלכל דבריו במשפט, ויותר טוב נראה לי להציא
 הפירוש המתיישב יותר אל הפשט כהלכה פסוקה מצלי העיר ספקות
 וקושיות על דברי זולתו או להליץ בעדס וליישב דבריהם, והנה גם
 בזה ידעתי שיטעון הטוען ויאמר כי נחוך הוויכוח תתברר האמת, אך
 כל-כן דעת יבין שלא יאות הדרך הזה כ"א לתלמיד ותיק וגדול בשנים,
 לא לילדים הצאים אל בית הספר לשמוע בלמודים שגריך לנהלם לאפי
 לאט מן הקל אל הכבד כראוי בסדר הלימוד הישר, ואם לפעמים יקשה
 עלינו להכריע בין שתי סברות אל מי מהן נפנה, הלא די לנו לשום
 לפני התלמיד סברא אחת, והיה כי יגדל וירבה תבונה ודעת, ילמד
 גם הדרכים האחרים אשר לנופרטי הפשט וישפוט צשכלו עליהן. וכן
 בענין השירים האריך הנובאר ההוא יותר מהראוי לנערים קטנים, ואם
 הדברים נכבדים, אין זה מקומם כנודע. ולעומת זה קצר דבריו במקום
 שהיה צריך להאריך, כי הניח פסוקים הרבה בלי ביאור מספיק, כגון
 פרשת בראשית עמוקה ומאד והרבה יש לדרוש ולחקור עליה לבאר כל
 ענין וענין על נוכחו, וכן סיפור המצול ובנין המגדל, וכל קורות
 האבות שבס' בראשית הדברים רחבים וגדולים בשל אשר יאמר החכם
 לדעת ולא יוכל למצא, אך עכ"פ נשמטו בביאור ההוא ענינים הרבה
 הצריכים עיון, וכן צפ' וארא ופ' צא לא פירש לנו סדרי המכות
 וטעמיהן ליישב התמיהות הנפלות בהן, ויותר מזה ביאור כל-ס' במדבר וכל
 ס' הדברים לא יספיק לרווח למאון החפטים להבין הדברים ההמה על
 צוריים, כאשר יעיד כל קורא בו שלא ימצא כ"א ריש מילין נומה שיצטרך
 אל הבנת הענין. ככל הדברים האלה ראיתי ונתון אל לבי, ואשתדל
 בביאורי למלאות החסרונות ההמה כפי כתי.

שנית אין בביאור ההוא אפילו שמוך דבר מן הפירושים הנפלאים
 שחידש הרב הגדול מוהר"ר נה"ו ז"ל על פשטי הכתובים כפי
 מה שנמצאו מפורדים ומפורדים בציבוריו הנחמדים אחד הנה ואחד הנה
 זולתי ביאור על ס' ויקרא שחיברו הוא ז"ל מראשו ועד סופו, ומה
 שחידש בו בחכונתו הרמה וצביכתו הרהבה הוא כפלי כפלים מכל-מה
 שנתחדש בכל ד' הספרים הנותרים, והנה ידוע שהוא ז"ל חיבר פירוש
 הלם על כל-ה' חומשי תורה, זכרו פעמים רבות בציבוריו, אך לא
 זכינו ליהנות מאורו כי הוא בכתובים ולא נראה החולה זולתי ס' ויקרא
 שזכרתי, לכן קמתי אני הלעיר כמלקט אחרי השבלים, חזרתי אחרי
 חיבוריו הנדפסים ובכל מקום שנוגאתי בדבריו ביאור פסוק מפסוקי
 התורה

התורה שחידש הוא ז"ל כפי חכמתו העמוקה צהולת שרשי הלשון; שתייתו בלמא את דבריו הנעימים, ומהרתי לפאר בהם ציבורי כבעדי עדיים, כי אין כמותו בין כל הפשטנים האחרונים יורד לעומק פשוטו של מקרא, קולע אל השערה ולא יחטיא, ונורף ככור הבחינה והשכל הוראת כל שורש ושורש בכיוון גדול, הוא גילה לנו איזה דרך ישכון אור בפירוט הכתובים וציאורו הלכתי ולא נעזו אשורי.

שלישית, כאשר שקדתי על דלתות התורה והגייתי במליכותיה הטהורות נהדמו בלבי ציבורים, ולפעמים אותה כפסי לעזוב את הדרך אשר דרך בה מי שקדמני ולפלס לי נתיב לא נודע לזולתי, ואם לא נעלם ממני שפלות ערכי וקולר ידיעתי, בכל זאת אמרתי אין טוב להכחיד תחת לשוני את אשר העליתי במולדתי החלושה, כי כל לבבות דורש ה', וכל מגמת חפצי להגדיל כבוד התורה בעיני כל רואיה, לכן אספרה כא לאחי את המעט אשר גליתי ממטמוניה, ואם באולי לא יישרו דברי בעיני כל קורא, אפשר שבהם אפתח פתח לגדולים ממני לעיין יותר בדברי הכתוב ולתקן את אשר עותתי, והיתה זאת משכורת ממת ארון הכל ב"ה.

ומעתה אחרי שהודעתי בדרך כלל מאין יאלו הדברים שכתבתי בציאורי לא אלטרך עוד להזכיר בכל פסוק ופסוק מנבטן מי ילא פירושו, כמו שיש בציאור נתיבות השלום, אלא ידע הקורא כי וכל המפרשים חדשים גם ישנים היו לי לעזר ולהועיל, ובחפשי באמתחותיהם לקטתי מכולם את הנבחר והיותר מתיישב על הדעת, כאשר תעשינה הדבורים היונקים בראשי הפרחים והליניס מנחר העסיס והנופת, אולם במקומות רבים נטייתי מכל דרכיהם ובחרתי לי דרך לעצמי לבאר דברי הכתוב מדעתי כיד ה' הטובה עלי, כי רוח היא באנוש, ודעות מדעות שונות יש לכל איש ואיש, לכן אתם, אנשי מדע ואוהבי תורת ה'! אם תמלאו קורת רוח בציאורי על פסוק מן הפסוקים, תייחכו הציאור ההוא אל אחד מן המפרשים אשר מהם חלצתי, ואם דברי לא ימלאו חן בעיניכם התלו החסרון בי והמפרשים ז"ל יהיו נקיים, כי כמו שלא חפון להתפאר בחכמת זולתי, כן לא ארצה לייחס חסרונותי לאחרים. ואתם, נערי בני ישראל! אשר לבצכם שלם עם ה' ועודכם מחזיקים בתומתכם, מבלי פנות אל רהבים ושטי כוז, שימו כא לבצכם על הספר הזה ותהגו בו היטב, למען תדעו לאהבה את ה' ולדבקה בו כל הימים אשר אתם חיים על האדמה.

תמו דברי ההקדמה

אמר הנציר יש"ר אחרי כלותי להציע בהקדמתי זאת מה שרציתי להודיע על אודות העתקתי האיטלקית ועל אודות הציאור החדש הנספח אליה, הנני מציא עוד תשורה לאחי, דרוש עמוק על אלהיות התורה, הוא ראשית פרי עמלי אשר עמלתי לזכות את הרבים, ויקר הוא אללי מטעמים רבים, ואני קראתי שם הדרוש הזה תורה מן השמים כפי הענין הנדרש בו. קחו נא את ברכתי אשר הובאת לכם בעבור תזכרתי נפשכם.

תורה מן השמים

כל עדת בני ישראל מחוייבים להאמין באמונה שלימה שזאת התורה אשר שם נעשה איש האלהים לפנינו היא אלהית, כל' ניתנה לו מאת הבורא ית' עראשיתה עד אחריתה, ואמונה זו היא אחת מי"ג עיקרים אשר מנה הרמ"בס ז"ל צפי' ההשנה פ' חלק, והרב ר' יוסף אלבז מנאגס הוא בין עיקרי האמונה אשר הוא ז"ל העמידן על מספר השלשה. וחוכן העיקר הזה הוא להאמין שלא לבד התרו"ג מלות הנכללים בתורה מפי הגבורה ילאו, אלא גם הסיפורים והקורות ושאר הפרטים אשר באו בה כגון שמות היחס והשכות הדברים פעמים ושלש, כולם ניתנו מן השמים, ולא לבד שהתורה אלהית מלך לורחה, דהיינו ענין כל פסוק ופסוק ומה שיוזן ממונו, אלא אף מלך חומרה, רצוני לומר שגם המלות והאותיות אשר מהן מחובר הפסוק וסדר כחיבתן, כגון החקירות והיתרות, הזריות כפי הדקדוק, האותיות הקטנות והגדולות, הקיצור והכפל המוקדם והמאוחר, כולם נעשה אלהים המה אין הפרש בין קדושת פסוק שמע ישראל לקדושת פסוק ותמונע היתה פילגש, וכל המלות הנראות כיונאות מכללי הלשון או כשפת יתר ליופי המליצה. והאותיות הנוספות שאין להם טעם כפי הדקדוק, כגון יו"ד של אוסרי לגפן עירה, וכן מה שאומרים וקרא קלר הוא ונריך להשלימו, וכל כיונא בזה שהם כמו חומר התורה, לא גפלו החילופים ההמה על לך המקרה וההזדמן חלילה, אלא הכל בא בכונה מיוחדת מאת יוצר הכל ב"ה ששם כל הדברים האלה צפי' אדון הנביאים מן הקוץ העליון של הבי"ת דבראשית עד הקוץ התחתון של הלמ"ד האחרונה דלעיני כל ישראל, ולא הוסיף בה ולא גרע ממה מרע"ה אפילו אות אחת עדעתו, ולזה נקראת תורה ה' תמימה, שבהיות כולה נואת ה' היא תמימה באמת, וההפרש שבין הלוחות לשאר דברי התורה הוא זה, הלוחות הראשונות היו נעשה אלהים מלך לורחן, וגם מכתב אלהים מלך חומרון, לא הלו צם ידי אדם כלל לא בפסילתן ולא בכתיבת האותיות עליהן, וכ"ש שהמלות עצמן היו ענין אלהי, וכן כחוב (שמות ל"ב י"ז) והלחות נעשה אלהים הונה והנוכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלוחות, ומשה רבינו קבלן מפובלות הרוחות וכהובות מאת הבורא ית'

י' ית' שנה' (שם ל"א י"ח) ויתן אל משה וגו' שני לוחות העדות לוחת אבן כתובים באצבע אלהים. הלוחות השניות היו ג"כ מכתב אלהים אבל לא היו מעשה אלהים בכל ענינם, כי משה נתעסק בפסילתן, ככתוב (שם ל"ד א') ויאמר ה' אל משה פסל לך שני לוחות כראשונים וכתבתי על הלוחות. אבל התורה בכללה עם היותה מעשה אלהים מטעם שמפי עליון ילאו כל הדברים שבאו בה, עכ"ז אינה מכתב אלהים, כי הקב"ה אומר ומשה בותב, וכן כתוב (דברים ל"א כ"ד) ויהי ככלות משה לכתוב את דברי התורה הזאת על קפר עד תומם.

והנה נזמון נתיבת התורה ואילך כתאמת העיקר הגדול הזה, ר"ל אלהיות התורה. אלל כללות אומתנו אין מערער עליו ואין מסתפק בו ח"ו אלל כולם יתנו עדיהם וילדקו על אלהיותה, ואם תשית עיניך לדברי הנביאים תנואל צהם ראיות נכוחות על אמתת היסוד הזה, כי מיד אחרי מות מרע"ה נולדו שזוה ה' ליהושע לא ימוש ספר התורה הזה מפיד והגית בו יומם ולילה למען תשמור לעשות ככל הכתוב בו כי אז תלית את דרכיך ואז תשכיל (יהושע א' ה') וההללחה וההשכלה הזאת שהבטיח לעוסקים בתורה לא תמשך ממנה בדרך הטבע, ואין זה אלל שהתורה כולה יעשה אלהים, ולכן ההוגה בה יתענג על ה' ויקנה לכפשו החיים הנלחיים. וכן המשורר האלקי אמר תורת ה' תנוימה משיבת נפש (תהלים י"ט ק'), ואין להשוב שאמר כן על החלק הכינויסי טבה, כי זה כתוב אח"כ פקודי ה' ישרים ומסומחי לב מלות ה' ברה מאירת עינים (שם ט'), אלל על כללות הסיפורים ודברי הינוים שבאו בתוכה אמר שהיא תנוימה, אמנם כפי ההסקפה הראשונה כמה דברים נכפלו ללא לורך בסיפורי התורה, כגון בקורות עבד אברהם עם רבקה ובסיפור חלוס פרעה, ובצווי מלאכת המשכן ובקרבנות שהקריבו הכשיאים להנכות המזבח, שכל קורא בהם יתמה על אריכות הדברים וכפילתן, וכנגד זה הרבה פעמים העיקר חסר מן הספר, והכתוב רומז אל עיניים בלתי נודעים לנו, לדוגמא אני ה' אשר הולאתיך מאור כשדים (בראשית ט"ו ז'), שרוננו אל נס נסתר שנעשה לו אז כנוו שכתבו צביאורנו שם, אלה צני שעיר הקורי (שם ל"ו ה'), ולא ידענו יחוסן, ונתת אל חשן המשפט את האורים ואת התנויים (שמות כ"ח ל'), ואין אתנו יודע מה הם, ואיך א"כ יתאר המשורר אותה בשם תנוימה? למדנו מזה שכונת דהע"ה לומר שהתורה אלהית, ושכל דבריה נכתבו בצווי הבורא ב"ה כפי סוד חכמתו ית', ולכן ראוי לקרותה תנוימה בעבור שמתליאה תמים בתכלית החמימות. ויותר מוכח הדבר בתפילת המשורר שאמר גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך (תהלים קי"ט), שאין מקום לנפלאות שנביט בתורה בקיוע אלהי אם לא בהניח העיקר שהיא אלהית, שאז יובן מה ענין הנפלאות ההנה, כי כמו שנעשי השם שברא בעולמו הם מלאים נפלאות גדולות שיחגלו למי

חורה מן השמים

שיחבונן בפלאי הטבע, כי אין חקר לחבונתו ית' בצריחתם, כן זהחבונן על דברי החורה להיותה אלהית נביט בפלאות אין מספר, אם יזכנו האל להאיר עינינו זה. ואחרי הנביאים גם חז"ל קיימו וקבלו הפנה הזאת, דהיינו אלהיות החורה, ושמוה עיקר גדול מהכל תלוי בו, אמרו בפ' חלק אפילו אומר כל החורה כולה מן השמים חוץ מפסוק זה חוץ מדקדוק זה מק"ו זה מג"ש זו, זהו כי דבר ה' בזה, והנראה באמרם חוץ מדקדוק זה הוא הדבר שאמרנו למעלה, שגם החילופים בדקדוקי המלות שנמלאו בחורה כולם ענינים אלהיים, והסכת ושמוע דברי הרמב"ם ז"ל בפירושו על משנה זו וז"ל: „ וזה שאומר שכמו אלה הפסוקים והסיפורים „ (ובני חס כוש ומלרים, ושם אשחו מהטבאל, שזכר לומעלה) משה „ כפרס ונדעתו, הנה הוא אלל חלמינו ונביאנו כופר ומגלה פנים „ יותר מכל הכופרים, לפי שחשב שיש בחורה לב וקליפה וכו', אלא „ כל דיבור ודיבור מן החורה יש בהן חכמה ופלאים למי שחבין אותם, „ ולא הושג חכלית חכמתה ארוכה נוארץ מדה ורחבה מני ים, ואין „ לאיש אלא להלך בעקבות דוד משיח אלהי יעקב שהתפלל גל עיני „ ואביטה בפלאות מתורתך“ עכ"ל, וכן אמרו בזוהר (ח"ג דף ז' ע"א) לא אשחכה מלה באוריתא מפומא דמשה בלחודי ע"כ. וכן הרמב"ן ז"ל בהקדמתו לפירוש החורה אמר שמה היה כסופר המעתיק מספר קדמון, ושכל החורה מתחלת ס' בראשית נוד לעיני כל ישראל מפיו של הקב"ה לאזינו של משה, ושכל חכמות שבעולם נכתבו בחורה בפירוש או ברמיזה בתיבות או בגמטריאות או בלורת האותיות הכתובות כהלכתן או המשחלות בלורה כגון הכפופות והעקומות וזולתן או בקולי האותיות ובכתריהן. עוד ביאר שם ענין שכל החורה כלה שמותיו של הקב"ה ואמר שעל כן ספר תורה שטעה בו באות אחת במלה או בחקר פכול אע"פ שאינו לא מעלה ולא מוריד וכו' ע"ע. ובאמונה הזאת החזיקו כל הגאונים והחכמים וראשי גליות שבכל דור ודור זכרונו לחיי עד (א), וכן ראוי לכל אשר בשם ישראל יבונה להיות נכת המאמינים בני מאמינים, כי האמונה היא נחלת אבותינו, והיא עומדה להם להויתאם ומלרים, כאשר אחז"ל במדרש על פסוק חשורי מראש אמנה (ש"ה ד' ח'), ומקרא מלא הוא ויאמן העם (שמות ד' ל"א), וכן כתוב ולדיק באמונתו יהיה (הבקוק ב' ד'), ונאמר ואיש אמונים מי ימלא (משלי כ' ו').

אמנם

(א) הן אחת כי יש אחד בין הקדמונים והוא הראש"ע ז"ל שהתחיל לפקפק בענין זה לא לכרום את הצנין חלילה. כי האיש הלזה חס וישר ירא אלהים וסר מרע אך עכ"פ הסיע אצן קטנה מן היסוד הזה כי באיזה פסוקי המורה הטיל ספקות אם כתבם משה רבינו אם לא, והסתיר כונתו באמרו שזה סוד (עיינו ו"ש בעל אמונת חכמים על סודות הראש"ע). הלא מראה מ"ש על פסוק והנגעני אז בארץ (בראשית י"ג ו') וז"ל: יתכן שארץ כנען חספה כנען

אמנם צרכות העתים ובהשתנות הדיעות דור אחר דור, כאשר גברה יד היצר על לבבות בני אדם ונחלקלקל המוסר ונשתחו הנודות, אז התחילה האמונה להיות נעדרת ופסחה מספחת האפיקורוסות בין יושבי הארץ, אז קמו אנשים בני זליעל אשר להם יד ושם בחכמות הכוסדות על העניינים אשר תחת השמש, ובהיותם דוברי לחות ומוטעים בשבט סופר שמו בשמים פיהם להכחיש צפונות היות חורתנו הקדושה אלהית, וקפריהם וטענותיהם כודעו כהעת צעולם, לא אלטרך לישא את שמותם על שפתי. אך בעונותינו כי רבו צהיות עם ישראל שה פורה בין האומות וכל חפלו רק להחזמות אליהם ולנהוג כוונהגיהם נתפשטה הרעה הזאת גם בזרענו, וכבר זרחה לרעת הנוניות בזמנך נערי זמננו, וכפי מיעוט ידיעתם בחכמת החורה כן תרבה וכן חפרון נטייתם אל הכפירה, והיה בי יגדלו הנערים פרועי מוסר ונבערים מדעת ונכספים לפרוק עול ונלכות שמים מעל לווארם כדי ללכת אחרי סרירות לבס הרע צלי חיות העונם, אז יחרקו טן על תופשי החורה ההולכים בתם וציושר אחרי קבלת אבותינו ז"ל, ובזדון לבס יקראו להם בלשון מדברת גדולות, ויאמרו אליהם: „ רב לכם! עוד „ לא תביאו כחות השכל הישר במסגר האמונה! אם תורת משה ניתנה „ מן השמים, כאשר אתם מואניינים, תנו לכם מופת ויאמנו דצריכם, „ כי אחרי אשר נגה עלינו אור הפילוסופיאה, לא נקבל עוד אלא מה „ שהשכל יחייבהו “. זאת שמעו אזני ותבער בלבי שלהבת יה להוכיח להם צמופתים הגיוניים כי תועים הם מדרך השכל ולא עם ציכות הם, והגם כי ידעתי צלי ספק שדרך המאמין על פי אמונת לבו יותר מעולה וטוב

מיד אחד ואם אינו בן זש לו סיד והמשכול ידום עכ"ל, וא' ממפרשיו (ס' אהל יוסף כ"י) גילה סודו וכמו עליו: לא כתב משה זאת היזה בנאון רק יהושע או אחד משאר הנביאים כתבה עכ"ל. ובאותו פסוק עלום על שם שבה כתב הרמב"ע שמה קראו בן, וראיתי מפרש אהד (פי על הרמב"ע לר' עזרא דר שלום האשדוק כ"י) שכתב עליו כדברים האלה: „ל כי אמר זה החכ"ע לעצמרתו שסובר כי החורה שומרת הטעמים ולא המלות והשם אמר למשה שיכתוב סיפור ח"א וכל מה שקרה לו חל לא אמר המלות שיכתוב בלחון הסיפורים עכ"ל, ובהוכיח כתב הרמב"ע על פ' צהר ה' יראה, ועל פסוק ולא ידע איש את קבורתו, ובמקומות אחרים. אמנם מלמד שנוכל להליץ צעדו ולומר שהדברים ההם אינם דברי הרמב"ע אלא אחד מהתלמידים הטועים כתב בן צמנו צמקומות שזכרנו [כי כן מלאנו לפעמים דבריו סותרים קבלת חז"ל גם לענין דינה, כגון על איסור החלב (ויקרא ז' כ"ד) אמר שאין איסור כרת של חלב רק צמקמת קדשים חל לא צמקמת חולין, והרבה תמה עליו הר"ד יוסף קמחי צם' הנלחון שלו ס' פ"צ וכתב שהקושיא חסרון ידיעה והמירון מינות, אשר על כן גזר אומר שאינן דברי הרמב"ע, גם הרמב"ן ז"ל סתר כל דבריו צפורשו על הפסוק הכול]: „ סף אם נודה שכן היטה סברתו, הנה דעתו דעת יחיד שצטלה נגד הדברים גם חין לו ראייה לבחון עליה אלא כתב כן רק מאומד הדעת ודבריו חינו קבלה, וידוע כי כל האדם כוזב, ולפתח עשות רונן.

תורה מן השמים

וטוב מדרך המאמין על פי מופתי השכל (ב'), עם כל זה אזרתי כגזר הלזי כי קנא קנאתי לה' לצאות ולתורתו הקדושה, ואמרתי בלבי עת לעשות לה', אערכה מילין לנגדם ואוכיח צמיסור בראיות נאמנות לקוחות מן השקול המדעי הנטוע בצנפס כל אדם, שגם השכל הישר יתן עדותו על אענת קבלתנו שכל דברי התורה ממוקור אלהי ילאו ולא מעשה אדם הנה. ועתה, קורא משכיל, לכה נא אקחך בדרך שכל ואציע לפניך ראיות לקוחות משקול הדעת כפי אשר לקטתי קלחן מגדולי המחברים אשר בזמננו, וקלחן כפי אשר חנני אלהים להוליא מדעתי אחרי העיון וההתבוננות בדברי התורה, כי ממנה תולדות חיים, ואצנה הדרוש הזה על עשה יסודות נאמנות על אדני פז מיוסדות, ואלו הן: א', הזמן אשר בו ניתנה התורה. ב', הלסון אשר בה נכתבה. ג', אופן נתיכחה. ד', שלשלת הקבלה דור אחר דור. ה', קרבת אלהים אל ההולכים בדרכיה. ו', יוסר הדברים הנכללים בה. אס נחבונן בעשת הפיכות האלה, נראה שכולן יעידון יגידון שתורתנו אלהית, ועתה נדבר עליהן אחת אחת.

א' / הזמן אשר בו ניתנה התורה.

ידוע שמתן תורה היה בשנת תמ"ח לחלף השלישי, וכסנחקור בספרי קורות העתים נמלא שבזמן ההוא לא המליאו עדיין בני אדם אותיות המכתב, וכאשר ראו להשאיר לבניהם אחריהם זכרון מעשה מן המעשים שקרה בימיהם, היו מקימים גל או מלכה או צוניס צנה או עושים פסל ונוסכה להורות על הענין ההוא, ובארץ מצרים השתמשו בעת ההיא בליורים וניוחדים הנקראים [Geroglifici], יהא חניס אותיות אלא גורות ידועות כל אחת תסמן רעיון אחד, והמלכה הזאת הייתה נסחרת נועיכי ההנון, והכומרים היודעים אותה נקראו חרטומים מלשון ויגר אותו בחרט (שננות ל"ב ד') והנ"ס כוסף, וכנאלאו עד היום ליורים

(ב') נכבדות מדובר על הענין הוקר הזה גם המדוע להדב הגדול מוהר"ר נה"ו ז"ל חלק ב' פרק ה', שים ענין וינך שם ומעלזנה כליותך, וכן הרצה לדבר על ענין זה החנר למלך הלכות בכוף ספרו מחמר ה' ס' כ"א. והנה נוסף על דבריהם גם הנסיון יוכיח שהאמונה המיוסדת על קבלת אצותינו יומר משוכחת מן האמונה על פי מופתי השכל, כי צנח ימי הרעה והיגון על האדם המתפלסף, פעמים רבית אצרה חכמתו ומסתתר צינתו, צהל חליס ידבר כדבר אחד הנכלים ולצו פנה מעס ה' לאמר: מי ה' אשר אשמע נקולו ומה שדי גי אעצדנו? — לח כן ההולך חמר חמונת לצו הארץ חצקע תחת רגליו והשמים ירעס עניו, מלדו יפלו אלף ורצבה מימינו, הנח הונו כל יפוט וצל יסור נאמרי השס אשר צו האמין צבל לצו וצבל כפשו.

לזורים כאלה בארץ מזרים אל כל אין פותר אותם ומצין ענינם. אמות
 אחרות (כמו אנשי קי"ה וכמו שנאלו בארץ פיר"ו) עמו להם סימני
 הכתיבה על ידי חוטים עם מיני לבעים ובהם קשרים, ולפי מספר
 הקשרים והגוונים רשנו כל ספורי דברי הימים שלהם. אך כל אופני
 הרשימות האלה אין להם יחס ודמיון עם נולאכת הכתיבה עם אלפ"א
 בית"א אחת כנהוג עתה בעולם, והנה אם נשאל את פי חכמי האמונת
 מי היה הראשון הנומליא אותיות המכתב, נמלא דבריהם כותרים זה
 את זה ובלתי מסכינים. קלתם יחסו מליאת האותיות והכתיבה לאיש
 מזרי אחד שמו **טוט**, אשר היונים הקצו את שמו **קדמוס** והרומיים
 יקראו אותו **מקדיריוס**, ואמרו שהיה הי בשנת ב' אלפי' ומהא
 לבריאה (א"כ) בימי ילחק אבינו, אל כל חכמים אחרים בטלו
 סברה זאת ואמרו שהאיש ההוא לא הומליא האותיות אלא השלים מלאכת
 ה**קדמוס** ל**יפיקוס**, וידוע שהיא לא היתה כתיבה חלא לזר ויש הפרש
 גדול ביניהם, וקלת ראה לזה מלשון יונית עלמה,
 אשר מניחי הלשון ההיא השתמשו בפועל אחד עלמו להורות על הכתיבה
 ועל הזיור, והוא פועל גראפין, כי באמת הכתיבה צימית ההם לא
 היתה כ"א לזר כאשר **טוט** היונים אמרו שהראשון שהורה
 אותם אותיות המכתב היה **קדמוס** (ג') אשר בא לארץ יון בשנת ב'
 אלפים תפ"ה לבריאה (א"כ) ל"ז שנה אחר יליאת בני ישראל מארץ
 (מזרים), ואף כי לא יהיה על כל פנים יותר קדמון מנשה, הגה אין
 לחוש לסיפורי היונים הנומליים שקרים ודמיוני כזב, כמו שספרו שזה
קדמוס עלמו הרג תכין גדול וזרע שניו בארץ ומהם נולדו ונמחו אנשים
 רבים ללים מן האדמה כעשב הארץ, והם עזרו אותו לבנות עיר ויקרא
 שם העיר **טויבי**, אין קץ לדברי הבל שבדו נולדו היונים האלה. סוף
 דבר אין לנו ראה על מליאת אותיות המכתב קודם מרע"ה, וכל
 שכן טלה נמלא בעולם ספר יותר קדמון מספר התורה אשר בידינו (ד'),
 כי

(ג') **אינו** רחוק להאמין שקראוהו כן מלשון קדמונות. לפי שהיה צעיני הנשים
 אחריו קדמון עמד ואחד מראשי האומה היונית.

(ד') **אל** יטעון עליו הטוען מפסיק על כן יאמר בספר מלחמות ה' (צמדד כ"א
 י"ד) שראה נאילו מדבר בספר יותר קדמון מתורת משה כי באמת לא תלא
 מזה סחירה לדבריו, כי צפירוש הפסוק הזה נחלרו קדמות, יוצ"ע בזין
 שמדבר בספר התורה עלמו, וכן נראה מדברי רש"י ורש"ם ז"ל, ואף אם
 נאמר שספר אחר היה ובו היו כתובות מלחמות ה' בעצור ירחיו כועת
 החזקוני וזולתם, מ"ע אין הדעת נותנת שהיה יותר קדמון ממרע"ה כי גם
 הרמב"ן ז"ל כתב שהיו צימית ההם אנשים חכמים ונבונים כותבים על ס'
 המלחמות הנדולות שנעשו צימיתם, ואין ספק שהאנשים ההם למדו ממשה
 מלאכת הכתיבה, וסדרת הראש"ע שהספר ההוא היה מימות אברהם, מדעתו
 הליאה ועליו להציל ראה, גם נכון להאמין שמה בעלמו כתבו כמו המכתב
 הפד

חורה מן השמים

כי המחבר היותר קדמון לאומות הוא הַנְּבִיאִים סכתב ספר קורות
 העמים בשפת אנשי לור ולידון וכשארז קלת ווכתביו עד
 היום הזה, אכל כפי עדות כל חכמי האומות היה חי הנוחבר הזה צימי
 גרעון השופט, דהיינו מנחם סנה אחר מיתת מרע"ה, אשר על כן
 אמת ברור הדבר, כי זה האיש משה אשר העלה את בני ישראל מנארץ
 מצרים היה הראשון אשר המליא זהודיע לעולם מלאכת הכתיבה באותיות,
 ואין לומר שהוליה מודעתו כי אדון הנביאים צימי בחרותו הוכרח לצרוח
 מנארץ מולדתו, עזב נושפתחו ועמו וצא בארץ ככריה לרעות לאן חותנו
 בעד כבר לחם, תמיד היה ירא לנפשן פן יודע הדבר שהרג את המלרי
 והיו חיייו חלויים לו מנגד, ואיך אפשר לאדם צין רוב הטלטול והלרות
 האלה להמליא מלבו חכמה נפלאה הלריכה לצ רחב ודעת ללולה וסיועים
 הרבה, חכמה אשר צה יוכל איש צכ"צ לזורים לבחוב על לוח כל מה
 שהפה יכול לדבר והאזן לשמוע והלב להבין, אם לא יהיה צו השפע
 האלהי המרחק על לבו והממלל על שפתותיו ומגלה לו צדרך פלא החכמה
 היקרה הזאת? ועוד כל צר דעת יודה שממליא חכמה אחת עם כל
 היגיעה והטורח לא יגיע לשלמות הדבר בכל תנאיה, אלא הוא מגלה
 הענין ההוא ונעורב עם חסרוכות והבאים אחריו ימלאו את חסרוכו,
 וצרכות העמים והתקונים יצא הדבר אל השלמות הנובוקשת, כמו
 שקרה במליאת האבן השואבת (מאגנט) ואבק השריפה ובשאר ההמלאות
 כידוע. אונם נשה רבינו בהיותו הכותב הראשון ממליא הכתיבה איך
 היה אפשר לו להגיע אל השלמות הזאת אשר לנו רואים היום בספר
 התורה, יושר המליצות ודקדוק עלום בכל חלקי הלשון, חילוק הצנינים
 והזמנים והגופים צפועלים, אופני הסמיכות והסוגים והמספר צשמת,
 ניתוח ומיבוד המאמרים הכל צחכונה גדולה וצסדר נכון לולי רוח ה'
 דבר צו ומלתו על לסונו? א"כ ברור הדבר שהבורא ית' השפיע מרות
 קדשו למשה ולמדו חכונת הכתיבה בכל תנאיה ואופניה, וחכונת דקדוק
 הלסון בכל כלליה כדי סיכתוב על ספר את כל דברי התורה ויניחה
 מורשה לקהלת יעקב. והנה המכתב האשורי המקובל באומנתו כהיום
 נברא צכה ציום השסי לצריאה צערב צצת צין השמשות כדתנן צפ"ה
 דאצות וכן הראצ"ע ז"ל צהדתו שחד על ארבעת אותיות אהו"י אמר: ציום
 צרוא אדם ארבעה אלה נצראו, עכ"ל, וילא לפועל צימי מרע"ה שלמד
 הכתיבה מפי הגבורה, ואמנת הדבר הזה יקובל אלל כל צר דעת אם
 יחשוב צשכלו, ויאמר: הן אמת שבין כל החכמות וההמלאות שהמליאו
 בני אדם מלצם אין דבר חשוב ויקר יותר מהנולאת מלאכת הכתיבה,
 ולה

ספר סיב ועוד שם הספר עלמו יורה שאינו יותר קדמון מנמן מרע"ה, כי
 היה חיפה התלחמות שעה ה' צעולם צדרך פלא טרם היות ישראל לגוי
 אחד תחת הנהגת משה דציעו? סיף דבר חין מפסוק זה ל וצרי תולדה אשר
 תשז מנגד ליסוד שהנחנו כי מרע"ה היה הכותב היותר קדמן שצעולם:

ידוע

ולה משפט הזכורה בחשיבות ובתועלת על כל שאר חידושות כי בלן
 מוננה נעזרו והיא אז לכולן (ה'), אכן טבע הדברים יחייב טכני רבות
 היוקר והחשיבות בידיעה אחת כן ירבו בני אדם לדרוש עליה ולחקור מי
 הוא הראשון אשר המליא אותה כדי לשבחו ולהללו לפני כל העם ולהשאיר
 זכרונו לדור דורים. אמנם איך קרה דבר מחמיה כזה לחכמת הכתיבה,
 שעם כל יתרונה וחשיבותה עכ"ז לא השאירו לנו הקדמונים זכרון אמיתי
 על הממליא אותה? וכל מה שסיפרו לנו בענין זה אינם אלא דברים
 מסופקים וסותרים אלה את אלה? והלא מעטים יותר גרועים מאלה
 סיפרו לנו הקדמונים, והמלאות יותר פחותות מאלה השאירו לנו לזכרון
 עולם, ואיך נאבד מן העולם זכרון מומליא מלאכת הכתיבה שבלי ספק
 היה ראש ואז לכל החכמים? אין זה אלא כמו שאמרנו, שלא היה חכם
 ונבון בעולם שהמליא אותה מדעתו, כי יקרה היא עד מאוד, והשכל
 האנושי קלר יד מהגיע אל המלאכה עמוקה כזאת, אנוס הזורא ית'
 לימד אותה למטה בחירו לתועלת בני ישראל עם קרובו, ואחרי שמרע"ה
 גילה סוד זה לבאי עולם, אז באו שאר העמים כגון היוגים שהם מהיותר
 קדמונים, ומנונו ראו וכן עשו אותיות ללשונותם. רחיה לזה כי שמות
 האותיות בלשון יוני שהם אלפ"א בית"א גאמ"א לט"א וכו' אין להם
 מובן בלשונם כלל, אבל בלשוננו הקדושה הוראת שמוות האותיות מסכימה
 עם לורתם, כמו צ"ת לפי שדומה לבית, גינ"ל דומה לגמל, דל"ת
 לדלת, וי"ו מלשון ווי העמודים, זי"ן בעבור דמותו לכלי זין,
 כ"ף דומה לכף האדם, לנ"ד לנולמד הזקק, כו"ן לדג הנקרא כונא
 בלשון ארמית, פ"א דומה לפה האדם, קו"ף לקוף, שי"ן לפי שיש בה
 כדמות שנים, והאל"ף נקראת כן לפי שהיא ראשית הלימוד מלשון ואחלפך
 חכמה, וזו ראיה שאותיות לשוננו קדומות יותר משאר האותיות, ושהם
 למדו נמנו לא אחרנו מהם. אמנם צהיות שכל דבר קטון או גדול שעמיד
 אדם להדש רנוח כבר בתורה כמו שאחז"ל ליבא מידי דלא רניזא באוריתא,
 הגה המעיין בתורה ימלא שהפעם הראשונה שזכר בה שורש כתב
 היא צפ' בשלה באמר ויאמר ה' אל משה כתב זאת זכרון בספר ושמות
 י"ז י"ד), להורותנו שמה רצינו היה הכותב הראשון, וקודם לו עם
 כי היה מהראוי שיכתוב איש לרעהו כשהלורך הביאם לזה, עכ"ז לא
 נזכר בתורה שכתבו מכתב, כגון יעקב ולבן כרתו ברית ולא עשו שטר,
 וכן אבימלך ויזחק, וכן אברהם קנה שדה עפרון ולא הזכיר הכתוב
 שעשו שטר ציניהם, וכל אנשי נגרים כשנכרו איש שדהו ליוסף לא
 כתבו שטר, וכל זה לפי שצימיהם לא נמלאת עדיין מלאכת הכתיבה,
 והשם

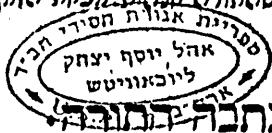
(ה') ידוע כי שכל האדם יוכל צנקל לעצור מן המעט אל המרובה דהיינו
 לכוסף אל מה שכר נמלא, אך לעצור מן האין אל היס, דהיינו לצרוא
 מדעות, קשה עד מאד.

תורה מן השמים

והשם אמר למשה שיכתוב מלחנות עמלק לזכרון וזאתו רגע לימדו פתאום הכמת הכתיבה צורך פלא, והמקרא מסייע לזה, כי אמר שם כתוב זאת זכרון בספר ושם באזני יהושע, ורבים שאלו למה אמר הכתוב באזני יהושע ולא בעיני יהושע או לפני יהושע, כי הכתוב מורגש לעינים והדבור לאזניים? אולם לפי דעתי ככון הוא לומר באזני כי לפי שנושה לצדו למד בעת ההיא חכמת הכתיבה מפני הגבורה ויהושע לא בא עדיין בסוד הזה, מה תועלת היה לשום הכתוב בעיני יהושע, והוא אינו נוכרו, ויפלא בעיניו שהאותות והסימנים ההמה נרשמים על ספר יכללו דבורים שלמים? לכן לזה השם לנושה שישים הכתוב באזני יהושע, בלו' שיוקרו פה אל פה סוד הדבר ויודיעהו איך כל מלה מחוברת מאותיות, ואיך האותיות חיות אלא כ"ב יתבל לירופיהן ולירופי לירופיהן רבו עד אין מספר, באופן שכל מלות הלשון מן הנוקור הזה תלכנה, וכיוצא בדיעות האלה, ואח"כ יראה גם כל אופני הכתיבה וליורי האותיות על ספר עד אילמד גם הוא מלאכת הכתוב וינוסר אותה לזקנים, וזקנים לנביאים וכו', אח"כ זכינו לדין שתורתנו היא אלהית מאחר שנושה רבינו קבל גם אופן כתיבתה מסיני.

עוד תלא לנו ראה ברורה עלן אלהיות התורה כאשר נשים על לב באינו מדריגה היו יושבי תבל בזמן נתינתה, וזה כי כל הסופרים הנאמנים אשר היו מלפנים סיפרו לנו כי בזמן זאת ישראל מנומרים היו בני האדם בתכלית ההשחתות והסבלות, הורגלו במדות מגונות ודומים לפראים וחית השדה, אין בהם דעת וחכמה ולא אהבת הטוב והמועיל, כמו שהם רוב אנשי אפריקה גם בזמן הזה, דתותיהם ונימוסיהם נבנו על יסודות לא טובות, המירו רע בטוב וטוב ברע, רובם לא ידעו מחומה מנגיאות הזורא ית' ומימיהם לא עלה על דעתם לחקור בשכלם על ענין מן הענינים, אלא בלו כל ימיהם בתוהו וצבהלה בסוס כפרד אין הבין, וכל מגמת פניהם רק לנוללות תאוותם הגופניות, עד שלא יבדו גם כלל אותות הכפס העליונה הנטועה בהם, ואף אם מעטיח מהם הסרידים שבדורות ההמה עלו קלת מתהומות הפתיות והגיעו אל המעלה הנכבדת להכיר בשכלם מליאות הסבה הראשונה, הנה לא הכירו את זוראם אלא כגבור בעל היונה המחאכזר עם צריותיו ומזיק להם, ורק פחד חשו ואינת מושפטיו כפלה עליהם, אך לא היו אוהבים אותו, כמו שנודע כל זה לבקי בספרי קורות העתים. (ועיין בחרי מ"ב). ואיך יעלה על הדעת שבעת ההיא עמלא אדם מדעתו תורה נפלאה, בוללת כל בגולות הדעות והמדות והמועלות הנבחרות, כגון דרכי ה' ב"ה סקוף רחום וחכון וכו' ושלמותו וכלחיותו והשגחתו ית', וההיוב לאהוב אותו בכל לב ולבטוח בו ולעצדו ולדבקה בו, ואהבת רעים והחמלה והחנינה לעניים, ולשפוט בצדק ולהרחק מן העול ולדבר אמת בלבבו, וכיוצא מן ידיעות שהם נגד סגרת בני אדם בימים ההם? הנהייתה מעולם

מעולם המלאה כזאת בדרך טבע ע"י איש מהאנשים? ועכ"ז אנו רואים שכבר צעת ההיא זרח פתאום אור התורה בעולם, ובקשו כסחר כל המון החכמות והתבונות בזמן אחד, תחת אשר בדרך טבע בהכרח יוגרכו כונה מאות שנים טרם ימליאו וישלימו בני אדם תורה תמימה כזאת, והיא נגלתה כרגע שלימה בכל תנאי השלמות וקמה גם נלכה למופת ולתפארת עד היום הזה וכן תעמוד לעד. לכן מי שיש בו דעת אדם איך יקבול לחשוב על התורה הזאת שילאה מלצ אחד מבני אדם? כל זה מנגד לשקול המדעי, והתבאר א"כ שהתורה אלהים תפאת הזמן אשר בו ניתנה;

ב' הרשון אשר בה נכתבה התורה

לא במקרה שאר לשונות העולם קרה גם ללשון עברית, כי כולם מעשה אדם המה ואנשי: תכל המליאוס כפי אשר הביעם ההכרח להודיע מלפני לבבם איש לרעהו, בתחלה היו הלשונות ההמה בלתי מסודרות כהוגן ובעלי מלות מעטות, ובמשך הזמן נהרבו המלות ונשלמו המליעות וסדרי הרכבותיהן ואופני שמושיהן עד שבאו אל התקון והמעלה אשר אנחנו רואים היום בלשונות העניים בארצות לגוייהם. שאל כל חכמי העניים מה היה לשון יוגי או לשון רומי בשנים קדמוניות; ויגידוך שהיה שפת עלגים מלאה הסרוכות ועניה בעלות. אבל הפך מזה קרה ללשוננו הקדושה, כי לא עברו עליה ימי הילדות וההכרון, אלא ביום הולדה היתה כבר שלימה בתכלית השלמות והתיקון, והספר הראשון הנכתב בה הוא היותר שלם מכל אשר נכתבו אחריו, וממנו אנו לומדים עוד היום כל כללי הלשון, ותחת אשר באורך העהים היה ראוי שתשתלם שפת עבר יותר ויותר, כמו שקרה לשאר הלשונות, מלאנו שירדה תמיד ממעלתה, ודור דור נאבדו מוננה מולות הרבה, ונשכחו גם הוראות איזה ערשים הנשארים לנו: והנה כאן יתפלא איש השכל וישאל: למה גשתנה לשון זה משאר הלשונות, ונדוע קורותיה משונות מקורותיה? וזכיות השאלה הזאת עצומה כי היא נגד סדרי הטבע הנהיג, אין דרך להשיב עליה אם לא שנאמר כי ל"הק איבה המלאה בני אדם אלא היא קדמה לבריאת העולם, ואל ה' דבר בה מו' חשיית וילמדה בדרך פלא לאד"ה, ולכן היתה מקדם יותר שלימה, כי טוב לה אז מעהה. ראיה לזה כי ביום ברא אלהים אדם על הארץ דבר איתו דבורים ונתן לו מלה, ככתוב וילו ה' אלהים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכול תאכל (בראשית ב' ט"ז), ואיך הבין אד"הר הצווי הזה לולי ידע כבר הלשון ההיא בכל תנאיה? כי להבין מה היה המכוון במלה הזאת הולך להיות בקי בכל חכמת הלשון, ד"מ היה צריך לדעת שמו"ם של חיצת מכל היא במקום מן. שגלת עץ סמוכה למלת הגן, שגלת האבל עתיד והוא אהו פעונים

הורה מן השמים

פעמים צונו ואזהרה ופעמים רשיון לצד, כמו כאן שלא נוהו לאכול מכל
 עץ הגן אלא כתן לו רשות, וכיוצא מן הכללים הללו, וזולת זה לא היה
 מבין כונת הלווי, ולא היה צן מות בעצרו על הנוהו. ועוד כשראה
 אשה לעומתו אמר עלם מעלני ובשר מבשרי לזאת יקרא אשה (סס ז' כ"ג),
 גם בזה הראה ידיעתו בלשון וגור עם אשה בחסרון היו"ד משם איש
 הנכתב עם יו"ד בחכמה גדולה, כדי שלא תחלף עם אישה בה"א
 הכנוי שפירושו בעלה [כי לפעמים יחסר מפיק הה"א להקל, כמו
 ויקרא לה כבח בשמו (במדבר ל"ב מ"ב), וטערה לא הפך לבן (ויקרא
 י"ג ד') ודומיהם], וכן אח"ב קרא עם אשתו חנה בוא"ו אע"פ שהוא
 נוטרת חיי, ולא קראה חיה כדי להבדילה מחית השדה. ואם
 תאמר שאד"הר הנוניא כל הכמת הלשון מלבו לפי שהיה בעל שכל גדול
 והתחיל מעצמו לדבר בל"הק, זהו מן הנמנעות ואין הדבר אפשרי בדרך
 טבע כלל, כי אילו יונח ילד קטן מיום הגמלו במדבר אחד נפרד ונבדל
 מכל אדם ויגדל בין החיות בארץ גיה, אפילו יהיה בעל בינה רחבה
 עד מאוד לא ימליא בשכלו ובדעתו אפילו מלה אחת, מאחר שאין אללו
 בעל הי מדבר כנוהו, ואין לו דורך לגלות מחשבותיו ולזלחו בדבור החינוכי,
 וכ"ש שלא ימליא פתאום לשון מתוקנת ומושלמת בלשון עברית, הדבר
 הזה הוא מבואר הביטול אלל כל צן דעת, ואין זה כי אם מעשה אלהים
 שהבורא ית' האליל חכמה גדולה לאד"הר ולימד לו הלשון המקודש הזה.
 והנה עדיין יוכל אדם לטעון ולומר: אמנת כי לשון אחת הוספעה לאד"הר
 מן השנים, אבל מי יוכיח שהיתה הלשון העברית, ולא היונית או
 הכשדית או זולתה מן הלשונוט? לזה השיב כי באמנת באו רקיות רבות
 על קדמות לשון עברית יותר משאר הלשונוט, וכולן לקוחות מטבע הלשון
 בעלמה, וזה כי בכל שאר לשונוט העולם תמלא חיזה מלות מפוזרות
 גם שנגזרו אללס מלשון עבר, כגון שמות שבת, כרובים, פרדם,
 ספיר, שק, גמל, וכן גנוי הנוכח אתה, שבכמה לשונוט כשאר
 השמות האלה על מתכונתם שהיו בלשון עברי, וכן תראה בלשון אשכנזי
 Bauer נגור מן בור, עם Maabe מן עורב, עם Zahn מן שן,
 עם Klumpe מן גולם, פועל messen מן מדר, פועל brennen
 מן בער, פועל dreschen מן דוש, ובלשון יונית Λαλει מן מלל,
 Κραζω מן קרא, ובלשון רומית עם Canna מן קנה, dare מן תת,
 amarum מן נמר, ululare מן ילל, וכן בלשון לרפת aller מן הלך,
 ובלשון היטלקית coprire מן כפר (ו'), ורבים ככה קצרה היריעה
 ונהכילם, אבל בלשון הקודש אין גם מלה אחת שמוצאה מלשון אחר,
 ונוה תלא לנו הוכחה רבה, כי זה לשון הקודש אב וראשון ליתר הלשונוט
 בהיות

(ו') עיון צניחודי על פסוק אנפרה בניו (בראשית ל"ב כ"א).

זהיות רשוננו כיכר צבל אחת מהונה (ז'). גם גזרת השמות אדם מאדמה, קין ונקיית, שת נושת לי, נח מן זה ינחמנו, פלב מן כי בימיו נפלגה וזולתם, יורה על קדוונותה, כי השמות הללו הן שמות עמס הפרטי, שלא יסבלו ההעחקה מלשון אל לשון, ועס שנעחקו הסיפורים ההס לכל לשונות הגויס, עינינו רואות כי שמות העמס לא נשחנו, אבל הוצאו אלל העמים כלס בלסון הקדס נומס, אדם קין נח ודוניהס, ובלשונותיהס לא יפלו עוד על השרשים שבספורים ההס, כי רחוקים המה מהס, וזאת היא הורה עלוונה על היות ראשית הנחחס בלסון הקודס שהוא הראשון שהסתמוסו בו בני אדם (ח'). והנה מה שאמרנו שהלסון העברית הושפעה לאד"הר מנחת הבורא ית' רמוז ג"כ בתורה, כי טרס יצירת חוה שהיה אז האדם לבדו, כתוב וייצר ה' אלהים מן האדונה כל חית הבהמה וכל עוף השמים ויצא אל האדם לראות מה יקרא לו, וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו (בראשית ב' י"ט), ודבר גדול הודיע לנו הפסוק הזה, כי לכאורה אין לו טעם, ואס אין יתרון לשפת עבר על שאר הלשונות אלא היא ג"כ המנחת בני אדם שהמליאו מלות הלסון במקרה, למה הביא השם לאדם כל החיות והעופות לקריאת שמו? ואס יקרא שנותס כפי העולה על שפתיו, ויקרא ד"נו לאדי נמר ולנמר דוב וכדומה מה תועלת יש בסיפור זה? והכתוב אומר לראות מה יקרא לו, שורה על כונה ניוחדת בקריאת השמות? גם אמר שכל השמות שקרא אד"הר הם שמותם הראויס להס, ואיך יוצן זה אס השמות הונחו במקרה

(ז) אל יתעקס אדם לומר שכן הלשונות האחרות נעמקו המלות ההמה אל לשון עברית, לא מלשון עברית אליהן כי הדבר הזה אין הדעת סובלתו שהרי כל מלה שרשית היא צעלת אותיות מועטות והנבחרת הימנה ירבו זה האותיות יותר, וכמו שהוא אחת צני ספק שמלות מלכא, אבא, גמלא בלשון ארמית נבחרו ממלות מלך, אב, גמל בלשון עברית ולא צהפק בן יתכן שכל המלות המפוררות שבשאר הלשונות נבחרו מלש"הק, ולא מלות לש"הק מהן כי אין צבל לשונות העולם הסגולה הנמנחת בל"הק שנמעט כל השרשים שבה הם צעני שלס אותיות ושמי הברות בלצד.

(ח) ומה שדרשו (זכחים ל"ז ב') מלת טועפת כאילו נבחרת מלשונות אחרות כי אמרו טע בכתפי שנים פת באפריקא שנים, אין הלונה סגורו מלת טועפת משאר הלשונות, אבל נאצד פירוט מלת טועפת באורך השנים, ומז"ל ידעו שהלסון עברית הוא מקור כל שפה, ונכל לשון תתערבנה מלות עבריות, וכיה קסה לר' עקיבא אחרי שהיתה קבלה צידו מדור אחד דור שמנין הפרשות הכתובות צתפילין הם ארבע, איך נצין זאת נומלת טועפות אשר צס נבדדה מלוב זאת, לכן אמר, טועפת בלשון עברית באמת ארבעה, צעבור שמלכנו כי טע בכתפי שנים ופת באפריקי שנים, ואין ספק שמלות טע ופת באו בלשונות ההמה מלשון עברים ומזה הוניה שמלת טועפת ענינה ארבעה (כך הצין הענין הזה המורני השלס ידידי צעל ס' העוין דף ת"ד), ועל פי זה הצין ג"כ כונת רש"י ז"ל על פסוק לא תתעמר צה (דברים כ"א י"ד), והראצ"ע על פסוק גרס היה לשלמה (ש"ה ח' י"א).

לענין

חורה מן השמים

במקרה בלי שום טעם? אלא כונת הכתוב להודיענו שאד"הר זהותו לתוקן בתכלית הכבוד והיקר, כי נופח בו נשנות חיים מלאה חכמה ונבונה ודעת, הנה מיד כשנברא ידע כל נשפטי לשון הקודש על צוריים, כי הצורא ית' נתן בו חכמה זו, והיו כל שרשי הלשון מונחים ועלולים בלבבו, כי לא הולך עדיין להזכירם בפיו, לפי שהיה יחידי ואין לו עוז כנגדו, לכן הביא הי"ת לפניו כל הבהמות לראות מה יקרא להם, כל' להוליא ידיעתו כל"הק מן הכח אל הפועל, ובהזכירו כל השרשים ההם בפיו, ידע לעתיד אימתי ישתמש בשורש זה ואימתי בשורש אחר, והעיד הכתוב שכל השמות שקרא להם האדם הם שמותם באמת, כל' כוללים חולדות כל החיות והבהמות והעופות, ומגם וטבעם, והבדליהם זה מזה, כי השמות כל"הק הם גדרי הדברים באמת, וכמו שבראיתו אשה לנגדו אמר לזאת יקרא אשה כי מאיש לוקחה זאת (בראשי' ז' כ"ג), כן כשצאו הבהמות לפניו אמר לזה יקרא שור או שה או חמור או כלב וכדומה, כי בו נעלאת סגולה פלונית ופלונית, ובכולן נתן הטעם למה ראויים להקרא כן, אלא שהכתוב קלר בתעלומות כאלה, ורק אמר בדרך כלל שהאדם כיון לקרותם בשמותם הראויים להם, ומזה אנו למדים יתרון גדול שיש ללשון עברית על שאר הלשונות, והוא כי כל מלות לשונות העמים הם הסכמיות, כל' פיסודתם ההסכמה האנושית, ד"מ אנשי איטאליאה הסכימו ציניהם לקרוא לשור Rue ולשה Agnello, אבל אין בשמות האלה שום ענין מורה על טבע השור והשה, ומיסדי הלשון היא היו יכולים לקרוא לשור Agnello ולשה Rue, אם מתחלה היו רואים בכך, כי הנחת השמות היה דבר תלוי בצחירתם, אלא שכבר הסכימו לקרותם כן, אבל מלות ל"הק הם הברחיים ולא הוסדו ע"פי הסכמה אנושית, כי אין בכל מלות הלשון חובה מוכנת ומוכשרת לסמן בה בעל חי הולך על ארבע בעל הקרניים מעלה גרה ומפריס פרסה החורש את השדה וכו' כי אם תיבת שור, ובשלשת האותיות האלה ש"ן וי"ו רי"ם נכללו כל תכונות השור, טבעו ועלמותו, הגם כי נעלם ממנו הענין הזה, שהרי זו היתה חכמת אד"הר בקריאת השמות, וכן הדין נותן כי זהות ממליא הלשון הצורא צ"ה, אין ספק שהונחו שרשיה בחכמה גדולה, כי אין כמהו ית' מורה ויודע סוד כל הדברים (ב').

אמנם

(ב') לענין שחיי לשון הקודש עיין הרמב"ן ז"ל ראש פרשת כי תשא, כוזרי מאמר ז' וד' מאמר עינים פ' נ"ז ושינוי לוחות הצדיות דף י"א ע"ג. ודע כי החקיצולות נתנו טעם נכבד על ההבדל שיש בין ל"הק לשאר הלשונות, וזה הוא: בכל לשונות העמים הונחו המלות תחלה על הדברים הגופניים אשר תחת השמש כי הם היוצר הכרשיים לחיי העולם הזה ומן הגופניות השאלו אח"כ אל הדומניות כנודע, אבל בל"הק הדבר צהפך, כל השרשים הונחו תחלה על דברים רוחניים עליונים ודקים, שזין נהם תפישה כ"א צמחשה, ומתם נשתלשו חו"כ להורות צהשאלה על דברים גופניים עד שנאמת: לא דברה חורה

אמנם אם תבטא לך עוד ראיות בדרך שכל על חלהיות לשון עברית, שים לבך, קורא משכיל, על שרשי הלשון המקודש הזה, איך מסכימים הם עם טבעי הדברים אשר עליהם הונחו, ויחלפת לך בנופת צרור שלא היה אפשר לשום אדם להמליחם מדעתו, כי אין אחנו יודע טבע הדברים ופנימיותם באמת, ורק חלונותם נודעת לנו ע"י העיון והחקירה כי האדם יראה לעינים, ולצדד לך כל זה אליג לפיך שנים שלשה משלים. כל העמים קראו לצדד ית' בלשונותם בשם אלוה לבד, אבל אין להם עם עמם מיוחד יורה על כל הסגולות הפרטיות שלא יאותו ב"א לו ית' לצדדו, גם לא היה אפשר להם להמליח שם כזה על הוראת עלמותו, לפי שהשגת עלמותו ית' כעלמה מעיני כל חי, אמנם התורה הקדושה גילחה לנו שם העלם נורא וקדוש מורה חיוץ מציאות האל ונכחיותו והסגתו וכמה הוראות אחרות שאין הפה יכולה לצדד, והוא שם הוי"ה צ"ה, אשר רוממות קדושתו נשגבה מעיני כל חי, וסודותיו הנפלאים ועלומים רבו לאין חקר, ואין לו יחס ודמיון כלל עם השמות אשר הם קראו אומות העולם לצדד ית', וזה יורה שלשון עברית היא מנוקד חלחי, וכן שאר שמות הקודש, אהיה, לבאות, סדי, אלהים, וחלחם כוללים עיניים נוראים וכעלמים אשר אין דוגמתם בשאר הלשונות. דומה לזה אם תתבונן בשרשי הלשון המונחים על הדברים הטבעיים תמצא בכלן חכמה גדולה בעלמות הדברים וכחותיהן מה שלא היה נודע בעולם בשנים קדמוניות, ותתפלל איך השתמשו אז בשמות כאלה, ד"מ מלת רקיע אשר השתמשו בה רבים לתרגמה Firmamento, אבל באמת עיניה האויר היסודי המסבב כל כדור הארצי מכל רוחותיו, אשר על כן נקרא רקיע לפי שהוא מרוקע ונמתח סביבות הכדור מפה ומפה, וזה מורה שמניח הלשון היה יודע ומכיר טבע האויר הנקרא Atmosfera, אע"פ שהכמי הטבע שבזמננו מתפארים בידיעותיהם ואומרים ראה זה חדש הוא. וכן כל סיפור הצריחה שבפרשת בראשית מלא ידיעות יקרות בחכמת הטבע מעינים שלא נתגלו בעולם רק בזמננו, כגון בריאת האור ביום הראשון והאורות ביום ד', וזה מסכים עם הידיעות שנחחדשו עתה, שהאור עלונו הוא גוף נבדל ונפרד מן השמש, והשמש אינו רק כלי מוכן להחליח בו האור ולירות קרנותיו בכל פנה ועבר, אשר על כן נקרא מאור ולא אור, כמו שתבין מציאורי על פסקוי בריאת האור והשמש. וכן מלת מים שכבנית על משקל השניים כמו עינים אזנים רחיים מאזנים

חורה בלשון בני אדם אלא בני אדם דצרו בלשון חורה, כי הם השאילו המלות מן הכורחה הרומנית אל הגופנית. וציאור דצד זה תמצא בצרובה צס' ישר לצד צית ח' חדר ב' פ' ע"ו) לכמה ר' עתנחל חי ריקי, וצס' אמונת חכמים פ' כ"ד וצפי' המורה להר"י גיקטיליא, והתבונן שע"י סגרת זאת סרו תלויות החלעניים על מאמרי חז"ל הנראים כנושאים אל ההגשמה ח"ו, אך זה אינו כי הם כוונו אל הכורחה הראשונה של המנות, היא כולה רומנית כמו שאמרנו.

תורה מן השמים

מאזנים, וטעם הדבר לפי שיסוד הנניס מורכב משני מיני אור, כאשר
עמדו האחרונים על הנסיון הזה, וקראו למין האחד אוֹסִיגִינֵוּ, ולמין
השני אֶדְרוֹגִינֵוּ, אבל מניח השרשים שהוא הבוראית' ידע מאז
סוד כל הדברי' ועלמותם האמיתית, ולכן בא שם מים על משקל זה.
וכזה תקיש לשם חיים הנאמר תמיד בלשון רבים, ולא נמלא היחיד
ממנו בכל התנ"ך, והטעם לפי שגלגל חיי האדם בעולם הזה יש חיים
אחרים בעולם שכולו ארוך אחר מיתת האדם, ובהיות שני מיני החיים
האלה קשורים זה בזה ואחוזים יחד יתלכדו ולא יתפרדו, לכן בא שם
חיים בלשון רבים, הרי לך שאמונת העולם הבא קבועה כבר בשרשי
הלשון המקודשת (י'). וכן שם תכלת שהוא הגוון הירוק הדומה לרקיע
נקרא כן לפי שהוא תכלית כל הגווניס, וכמה וכמה התהללו למו חכמי
הטבע שבזמננו בחקירת השבעה הלצעים הנמלאים באור השמש,
ושופעים על רסיסי העננים ציוס הגשם עד שמהם נתהוה הקשת,
כידוע לקורא בספריהם, והנה שבעת הגווניס האלה מתחילים תמיד
מן האדום ונוסיימים בתכלת, אשר על כן מניח הלשון ית' שלפניו נגלו
מלפכות טבעי הלצעים קרא שונו מאז תכלת כי הוא תכלית וסוף הז'
הלצעים כונו שאמרנו. וכן נקרא בל"הק פאת מזרח בשם קדם מלשון
קדימה וקדמונות, וזה מסכים מאד עם אמתת הסיפורים שבאו בתורה
שתחלת יישובו של עולם היה צלד מזרח בחלק אזיא"ה, שם נברא האדם,
שכאמר ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדס וישם שם את האדם אשר יצר
(בראשית ב' ח'), שם נתיישב קין שכאמר וישב בארץ נוד קדונת עדן (שם
ד' ט"ז), ושם קרו כל הדברים קודם המבול, אבל חלק איברופה ואפריקה
ואמריקה לא נתיישבו רק אחר המבול כמו שיש להוכיח בראיות הרבה
שאין כאן המקום להאריך בהם, רק אומר שהכתוב מוכיח כן בסיפור
הפרדת הגוים באמרו ויהי בנסעם מקדס (שם י"א ב'), דהיינו מחלק
אזיא"ה, הכך רואה איך הוכח בחכמה שם קדם לפאה המזרחית, כדי
להורות לכונה הזאת. וכן לדעתי שם ארץ נגזר מסורש רון בתוספת
האל"ף, להורות שהכדור הארצי אינו יושב שוקט וכה כדעת קצת הקדמונים
אלא הוא רץ תמיד סביבות השמש וסובב יום יום על קוטרו כמו שכתבנו
חכמי

(י') ידעתי, קורא, ידעתי מה שהמנחשים אומרים יום יום כי תורתנו הקדושה
מינה שלימה לפי שלא בא בתוכה זכרון רוחניות הנפש והשארחה
אחר המות והגמול הרוחני בעולם הנשמות, אך זה שקר גמור, ונפסס
הוליו את הדעה החדשה הזאת על תורת משה כי מלמד שכל התורה כלה
תרמוז אל ענינים רוחניים, גם פשיעוטה יורה על קיוס האמונות היקרות
האלה, אך הם צאתי לברע כל פסוק ופסוק שנתורה המורה על הענינים
הרוחניים, תכלה היריעה, והקורא ימלא קלתו אש יעיין צם' נגשמת חיים
למורה"ר מנשה בן ישראל, וקמתו צניחורי נכמה מקומות, כגון בראשית ח'
פסוק כ"ד וכ"ו, צ' פסוק ז', כ"ה פסוק ח', ל"ה פסוק י"ח וזולתם.

הרמב"ם

חכמי הטבע האחרונים, אלא שלדעתם הידוע גדול הוא שנתחדש ציוניהם, אולם לשוננו הקדושה גילתה סוד זה במלת ארץ, והעידה בזה כי מניח השרשים הוא צורא קנות הארץ, וכן אמרו חז"ל צ"ר פ"ה: למה נקרא שמה ארץ שרצה לעשות רצון קונה, ע"כ. מן המשלים האלה תקיש על שאר שרשי הלשון שכולן יש חכמה נפלאה למעמיק בהם, ואם יערב לכך לציין בחיבורי הרב הגדול מה"ז ז"ל שכולם נבנו על חקירות כאלה צהוראות השרשים, מונח נעלמים לנפשך ויתאמת אלך במופתים צורקים כי לא כמלות שאר הלשונות המלות העבריות כי חיות הנה, ובתוכן ה'.

והנה אחרי צואנו עד הלום נקל לנו לבאר למה נקרא הלשון הזה בשם לשון הקודש, אשר רבו בזה הדעות (י"א), ולפי דעתי כל לשון קדושה הוא הצדלת דבר מדבר לגודל מעלת הדבר הצדל, וההבדל העלמי שבין הלשון העברית ובין שאר הלשונות הוא מה שאמרו, כי כולן מעשה אדם הנה, והיא לצדה הושפעה ממרומים ומקורה היא החכמה העליונה, לכן יאמר לה השם המפואר הזה לשון הקודש להבדיל בין הקודש ובין החול, בין דבר אלהי ובין דבר אנושי. וכן מה שקראו לשון עברית הוא ענין יורה ג"כ אל קדושתה ועל יקר תפארת גדולתה, כי נקראת כן על שם עבר צן שלח (י"ב) שהיה לדיק וכביא ואחד מראשי האומה כמו שהוכתי צביאורי (צראשית י' כ"א), וידוע שהאיש הזה היה קודם צנין המגדל וצמינו היה כל הארץ שפה אחת בעדות הכתוב, ולפי שצני עבר הטובים לא היו צין צוני המגדל ולא ככללו בעונש ההוא, לכן הלשון שבה היו מדברים צני עבר נשארה על מתכונתה, ולזכרון הדבר הזה בחרו לקרותה על שמו לשון עברי, ח"כ עין

(י"א) הרמב"ם ז"ל נחן שבה לשם הזה, לפי שלא הונח צלשן עברית שם כלל לחיבורי המשגל הלא צמנות מושאלים אך לא ידעתי מה קדושה יש בזה. והצור כחז (ס' וסודות המסירות מאמר צ') שנהרלת כן לפי שבה נכתנו ספרי הקודש וצדי נצואה. חבל עדיין לא נתן טעם לתה צחר האל צלשן עברית מצין שאר הלשונות ליתן בה אה חודתו שבעבור כן קנתה לה שם לשון הקודש? וצידאוי לא תהיה כזאת על לך ההלחמן חלילה, ויותר נגונה דעת צעל ונקיה אציהם שצנת הקראה כן לפי שמניח הלשון הוא הצורא ית' שהוא המקודש על כל קדושים.

(י"ב) דעת האומרים ששם עברי נגזר מעבר הנהר דחוקה מאד מן הפסע ואינה מתיישבת על הדעת, ואע"פי שכתוב בעבר הנהר ישו צבותיכם (יהושע כ"ד צ') מ"מ לא תסגול מלינת הלשון לקדוש בעבור כן לכל האומה צשם עברים, כי מלת עבר המוכה למלת הנהר, ואף יצא הסמוך צמחרון הכסמך? ועוד מה הדעה יש צשם עבר, והלא לכל הנהרות שצעולם יש עבר מכאן ועבר מכאן כמו שזכר עבר הירדן, עבר ארנון, מעבר לים, ויותר היה נכון לננות את האומה על שם הנהר עזמן, כמו הפרתמים שהם יושגי עבר הנהר פרת.

חורה מן השמים

מן השם הזה חנו למדים של"הק קדמה לבלבול הלשוניות ולגודל מעלתה
נשארה בלי בלבול ושינוי במשפחת בני עבר הדיקים.
ועתה שהוכחנו היות ל"הק אלהית נמשך מזה שגם תורתנו הקדושה
היא אלהית, כי רק להנהיג תורתו התמימה לישראל הופיע
ה"ית מתחלה הלשון הזאת לבני אדם, ובה דבר אל עמו ואל חסידיו
דור דור, שהרי חילו לא היה הרגון לפניו ית' לתת לנו תורה מן השמים
שוב לא היה צריך לברוא לשון אחת בדרך פלא, אלא היה מניח ברשות
בני אדם שינוניאו מלבם לשונות מלשוניות שונות, כפי אשר יביאם הדרך
או ההרגל למצוא, ההבאר א"כ שהתורה אלהית מופאת הלשון אשר
זה נכחזה.

ג) / אופן נתינת התורה.

המתבונן כמה שקרה לישראל באשר קבלו התורה במדבר סיני
יוכרח להודות על אלהיותה, כי לא ניתנה התורה
לישראל ע"י אומני טבעי ששמע הדברים נואח, ואחר מאחר עד שיוכל אדם
להסתפק באמתת דברי אחד מאומני טבעי הללו, גם לא ניתנה אל קלת
העם יחידי סגולה והם יודיעו הדברים לכלל האומה, גם לא היה מתן
תורה בדרך טבעי וכנוהג שבועלם, אצל במעמד הר סיני הנבחר היו
שש מאות אלף איש מלבד הנשים והטף, וכולם שמעו באזניהם קול אלהים
חיים מדבר מתוך האש, ראו כבודו וגדלו וההר חרד ועסן, וקבלו בשמחה
עול תורה עליהם, וכל זה בלי שום אומני טבעי, כי אז הגיעו כלם למדריגת
הנבואה ככתוב הקהל לי את העם ואשמיעם את דברי (דברים ד' י'),
וכן בסיפור מ"ת כתוב בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך יאמינו
לעולם (שמות י"ט ט'), והסתכל במליצת וגם כך, כאומר לא בלבד
יאמינו כי ובחורתי, כי בודאי יאמינו מאחר שהם עדי ראה ועדי שמיעה,
ואין צורך לאדם יותר ממה ששיג בחושו, אלא גם כך יאמינו שאתה
נביא אמת ומעלך גדולה יותר ממעלת כל שאר הנביאים, ואמונתם
כך חיה לעולם, באופן שאל יקום בקרבם נביא או חולם חלום בזמן
מן הזמנים ויראה להדיחם מהאמין באלהיות התורה לא יקבלו דבריו.
וישאלו חזקים באמונתם לעולם, וכן אמר להם משה' כי לבעבור כמות
אחכם בא אלהים (שמות כ' י"ז), וכפי דעת הרב הנוורה בפירוט
הפסוק הזה, הכונה בו לומר, זה אשר ראיתם היה בעבור שבאשר
ינסה ה' אלהיכם אחכם לעתיד לבא להודיע ערך אמונתכם וישלח לכם
נביא שקר סירלה לסחור מה ששמעתם, לא תמעד אשורכם לעולם
מדרך אמת, כי כבר ראיתם האמת בעיניכם (י"ג). וכן אחרי הנועמד
ההיא

י"ג) ובפירוש הזה מדויקת מחד מנה לבעבור, שני משפט הלשון
היה

ההוא ראו שעלה משה אל ההר ויהי עם ארבעים יום וארבעים לילה
 לחם לא אכל ונמים לא שמה, וברדתו ראו כל העם כי קרן עור פניו
 עד שיראו מגשת אליו, ובפרסום הגדול הזה א"א לנייר סוס מקר
 ודופי כי אין החי יכול להכחיש את החי, ולקץ ארבעים שנה אמר
 להם משה פנים בפנים דבר ה' עמכם (דברים ה' ד'), לא את אבותינו
 ברת ה' את הצרית הזאת כי אם אתנו אנתנו אלה פה היום כלנו חיים
 (שם ה' ג'), כאמרו אתם צעלמכם עדים לדבר, אונגס נגד העדות
 הזאת לא היה גם אחד מהם שיכול להעיז פניו לומר, שלא כך קרו הדברים,
 הגם שידענו שאנשי דור, אמדבר לא היו ממוקרים להאמין לכל דבר כמנהג
 הפתאים, כי פעמים הרבה כסו את ה' ככתוב ועד אנה לא יאמינו בי
 (במדבר י"ד י"א), וינסו אותי זה עשר פעמים (שם שם כ"ב), מומרים
 הייתם עם ה' (דברים ט' כ"ד), ועכ"ז קיימו וקבלו עליהם ועל זרעם
 לשמור ולעשות כל דברי התורה, והודו בצפלאות תמים דעים באמרו
 הן הראנו ה' אלהינו את כבודו ואת גדלו ואת קולו שוענו מתוך האש
 היום הזה ראינו כי ידבר אלהים את האדם וחי (שם ה' כ"א), גם
 הודו בצפואת משה באמרו קרב אתה ושמע וגו' (שם שם כ"ד), ומן
 היום ההוא והלאה לא בלבד האמינו במשה כשהודיע אליהם את דברי
 ה' אשר שלחו ודבר בשם ה', אלא אף כשהיה מדבר עמהם דברי עלמו
 מצלי שיודיעם שככה דבר ה', היו נואמיים באמונה שלימה שכל דבריו
 מושפעים מהשם ב"ה, ורוח הקודש מדברת על שפתיו. ראיה לזה
 נוספור דברי בני גד ובני ראובן, כי משה אמר להם האחיכם יבאו
 למלחמה וגו' (במדבר ל"ב ו'), וכל הענין כאילו מדעת עלמו ידבר,
 ועכ"ז הם הבינו שכך הוא דלון ה', כי השיבו לו ויאמרו את אשר דבר
 ה' אל עבדיך כן נעשה (שם ל"ב ל"א). והנה אין לומר שמרע"ה הטתה
 את לב העם אשר צרגליו ברוב לקחו וצמתק שפתיו להאמין במה שאמר
 להם, כי הוא כבד פה וכבד לשון וערל שפתים, ועכ"ז האמינו בו כל
 עדת ישראל כי הכירו באמת שהיה איש אלהים כורא מאוד, ובכל דבריו
 ומעשיו ובזיו איקונין שלו ראו ענין אלהי יולא ממהג החולדות, עד
 שפרעה עלמו עם היותו איש זדון ורע מעללים שלא ידע את ה', עכ"ז
 הכיר בלבו שיש בדברי משה ובמראה פניו ענין יולא מן הטבע, כי
 לולי כן למה נתן רשות לעבדיו להכניס לפניו יוס יוס איש עלג וערל
 שפתים ידבר אתו משפטים ויוכיח עזותו ומריו על פניו? אמנם לכל
 המעלה הגדולה הזאת הביע איש האלהים רק בעבור התורה אשר זכה
 ליתן אל בני ישראל, גם כל הכפלאות שנעשו לישראל על הר סיני לא
 היו

היה ראוי לומר בעבור נסות אתכם צלי למ"ד, או לנסות אתכם צלי
 עלת בעבור אף פירושו: לאותו התכלית, שנעצרו ינסה אתכם לעתיד
 בא עתה האלהים.

תורה מן השמים

היו כ"א צעבור התורה, א"כ אמת הדבר שהתורה הזאת היא אלהית
מלד אופן נתינתה.

ד', שלשלת הקבלה דור אחר דור.

כמו שנמשך מופת ישר על אלהיות התורה מן הכסים שנעשו בזמן
נתינתה, כן אופן שמירתה והשתלשלותה מדור אל דור הוא
ענין יורה על אלהיותה, וזה כי מזמן נתן תורה עד היום הזה, משך
יותר מג' אלפים שנה, יש בידונו להוכיח אמתת קבלתנו איש מפי איש
באין הפסק, שלשלת ארוכה וחזקה כצדל באופן שבא זה ולימד על זה
וא"א שיתערב שקר ביניהם, כי מינות משה רבינו עד עזרא הכהן
מפורשים אנשי הקבלה בכתובים, וממנו ואילך היה המקבל הראשון
ונשירי לכסת הגדולה שמעון הללדיק, ואחריו התנאים והזוגות הנזכרים
במס' אבות עד רבינו הקדוש, ונמנו קבלו האמוראים עד רב אשי שבו
נשלמו ארבעים דורות ממרע"ה ואילך, ואחריהם הגאונים והרבנים (י"ד),
האחד מעיד על חבירו שהיה צדורו, וכולם קבלו זה מזה, סולם מולב
ארכה וראשו מגיע עד ארון הכתובים שקיבל מפי הגבורה. והקבלה הזאת
היא באמת פלא גדול מאד, שעם כל אורך הגלות והלכות הרבות אשר
עברו עלינו במשך יותר מאלף ות"ש שנה והפיזור העלול בכל קווי ארץ,
עכ"ז השאיר ה' לבחות לנו שריד ותקוה את ספר התורה הזה לפליטה
גדולה עם כל הביאורים והאמונות והסודות שנמסרו עליו, וזה בהשתלשלות
גדולה כזאת מצריחה מן הקלה אל הקלה כל יסודות אמונתנו, היא
חבל ארוך וחזק אשר נל ידו כשאוז בדלי התבונה מימי התורה מן
הצריכה העליונה אשר בנוסלה העולה בית אלהינו.

והתבונן שלא קרה כן לכל מעשי המחוקקים הקלמונים ותחבולותיהם,
ולא לספרות הפילוסופים וחיבוריהם, כי עם היוחס חכמים
אשר מעולם אנשי השם, הגה נימוסיהם וספרותיהם לא נשארנו לאות
ולנופת בכל דור ודור, אינ"פי שהאומות ההמה נחו שקטו על אדמתם
ולא טולטלו מוקפה היסוד וגד קלהו, ואדרבא ראינו ברבות העתים
נשכחו הדתות הראשונות ואבד זכרם, והבאים אחריהם הנליאו תחמה
דתות ודעות אחרות ויעשו להם שם בארץ עד אשר יבואו אחרים ויבטלו
דעותיהם ויחדשו ספרות אחרות, זה דרכם ככל לנו כל הימים, כי
אי אפשר לשום נברא לחוקק משפטים לדיקים ישארו לעד ולנכח נלמים
73

(י"ד) עיין הרמב"ם ז"ל בהקדמת חיבורו, וס' הקבלה להראב"ד, וס' אמת דור
וספ' יומטין וס' קה"ק למכתב דף י"ג, וס' אמונת סבמים פ' י"ח.
פ"ה

ציד אומה אהת צלי שגוי וחדוש, כי כלל גדול הוא שזמן הפעולות יודעו הכחות, וכמו שהאדם אינו חי לנצח בעולם הזה, אלא בצוקר יצין וחלף ולערב ימולל ויבט, כן מעשיו אשר יעשה תחת השמש אינם נלחיים וזכרם יסוף בצורך הזמנים, לכן בראותנו שתורת ה' תמימה לנצח במשך ג' אלפים שנה כגור חלמיש בין גלי הים, ישחק לרוח סערה ולסופה כי תבא, ההרים ימושו הדורות יעבורו וכל מעשי בני אדם יאבדו, והיא תענווד לעד ושגותיה לא יתנו, זה אמת נאמן על היותה נעשה אלהים, כי נלחיות החקים היא עדות על נלחיות המוחוק, והנה מטעם זה ערחו ויגעו כל החכמים שבכל דור ודור להגות יומם ולילה בקשר התורה הזה, וספרו ומנו כל הפסיקים והקיצות והאזיות והקשרות והיתרות שבאו בה מה שלא נעשה מעולם על שום ספר, כי נתאמת אללם ההפרש הגדול שבין ספר תורת משה ובין שאר החיבורים נעשה ידי אדם, דהיינו היותו אלהי ומושפע ממרומים, וע"י רוב שקידתם וגודל יגיעתם של בעלי המסרה זכינו ת"ל שהגיע לידנו כהיום ספר התורה כפי משגיאות וטהור מכל תוספת ונוגעת, לא כאשר על הרוב יקרה לספרי ההדיוטות מחמת קולר ידיעת המעתיקים וחוסר בקיאות הכופרים, שכמעט א"ל לספר צלי טעויות הן בהקשר ומנו איזה מלות שהיו בו מתחלה, הן בהתחלף אות אהת עם דוונה לה, הן בהתערב בו דברים נובפים שלא כחכם המחבר, אבל תורתנו הקדושה נשארה תמימה ושליונה בכל תבאי השלמות, לא הלו בה ידי אדם לשנות בה שינוי בשום זמן ונהזמנים, זולתי אנשי שכם הנקראים שונרונים שבמרד ובמעל הזידו לשלוח יד בתורה צימי מנקה חתן סנבלט, ושינוי בה איזה דברים לתועלת עמון, כגון בהר גריזים במקום צקר עיבל (דברים ג' ד') כמו שזכר הרב ז"ל בהקדמתו. אמנם גוזה עלמו יאל לנו מופת על שלימות התורה, כי כמו שלא עלתה ציד השמרונים לעשות אפילו שינוי קטן בתורה, שהרי מיד נתפרסם הדבר, וכל חכמי העולם קמו נגדם להוכיחם על אשר נגשו לבלע את הקודש, והולילו בלעם מפיהם, כן צלי ספק אילו צדור מן הדורות היה קרב אים זר לנגוע בקנה אות אהת שבתורה לעשות בה שינוי לא היו מניחים אותו שונרי התורה לעשות כן. מוכח א"כ שלא היה אפשר בעולם להוסיף או לגרוע אפילו אות אחת בתורה, ולפי שהשנייה הזאת מכל טעות הוא דבר בפלא יונח מכל הדרכים הטבעיים, לכן אמרנו שגאופן השתלשלות התורה דור אחר דור יש להוילא ראייה נלחת על היותה אלהית.

ה', קרבת אלהים אל ההולכים בהורת ה'

בבר אמרנו שאין צדור יותר להמון בני אדם ממה שישינו בהושיהם. לכן אם יראו אומה אחת שנתעלו קורותיה וענינה מקורות כל עס

ה'ורה מן השמים

עם ועם, ושחכמיה והסידיה ישיגו מעלה נפלאה יולאת ממנהג התולדות
 ויפעלו כוראות גדולות בקרב הארץ לעיני כל העם, בהכרח יודו
 שהסבה המביאה אותם אל המעלה הזאת היא סבה אלהית. וכן להפך
 אם יראו שהאמונה ההיא תרד פלאים ותעגש צעונשים קשים עד מאוד
 בעבור טעוזה חקיה ודמותיה שהיו לה, וטגס נפילתה היא בדרך פלא
 בהכרח יודו שהחקים ההם אשר עזבה הם חקים אלהיים, כי הדבר
 ידוע שהחקים והדמות אשר המליאו בני אדם לא יגיבו בעד השומרים
 אותם הגנה נפלאה, ולא יביאו עונש כפי לכלוים מהם. ומעתה אם
 כתבונן בקורות האומה הישראלית מעת היותה לגוי עד היום הזה,
 נראה שנתאמתו בה כל התנאים שזכרנו, כי הנה החסידים והקדושים
 אשר היו בנו בכל דור ודור ההולכים בתם וציוטר אחרי תורת משה
 רבינו כלולו ממוקשות רעות בדרך פלא, ופעלו מופתים גדולים בפומבי
 כגון יהושע שהעמיד חמה ולבנה ברקיע, ואליהו ז"ל שהוריד אש מן
 השמים, ואלישע שרפה לרעת נעמן וההיה את המת, וכמו שהעיד
 נעמן כי יש אלדים בישראל, ומזה המין היו כל הנסים שעשו הנביאים
 והחכמים דור אחר דור, הכל באמצעות קדושת מנהגם ודרכיהם שהיו
 כפי החורה, ולא כנולאו כמותם בכל העמים, לפי שכל עניני האומות
 רק כפי הטבע הנהוגה לא יותר. וכן הבינה והשכל ורוח אלהים שנחה
 על אנשי התורה ונגלה עניניהם לכל רואה, כמו שתנולא ציוסף שפחד
 חלום פרעה צד"ק עד שהודה כי רוח אלדים בקרבו, ושלמה המלך
 שלא היה דבר נעלם מנונו, ראה הודאת נולכת שבו, וכן דניאל שכל
 רו לא אנס ליה, והודה כצובדנלר ובלטפאלר די נהירו וסוכלתנח
 וחכמה כחכמת אלהין השתכחת ביה, ומזה המין כל הגבורות והמלחמות
 הקשות שנלחו מעטים את הרבים בדרך פלא, ומזה המין כל הנפלאות
 וההללחות החליות בזרע הארץ ובתצולות בבקר ובלאן ובפרי בטן, ומזה
 המין שכינת כבוד ה' בארצנו וירידת אש מן השמים ותאכל את קרבנותינו
 בלי נתינת אש הדיוט, וכיוולא באלה שהן למראה עיני כל אדם, והן
 נשגבות מדרכי הטבע, וכל הרואה אותם יודה שהן ענינים אלהיים,
 ובהיותו מוכרח להודות שנועשה העם הזה השומר התורה הזאת נשגב
 וכדל מנועשה כל העוים שחקקו להם חקים מדעתם ובעלת חכמיהם,
 בהכרח יודו כי תורת העם הזה היא אלהית, כי לולי כן וואין הגיע
 להם הענין האלהי. והם בללמ' ובדמות' בתכונת' ובגוית' שוים לללס ודמות
 ותכונת וגוית שאר העמים, ואין הבדל רק בין המנהגים, כי עם זה
 שומרים התורה הזאת, ועמים אחרים תורת כל אחד בידו אין זה אלא
 שתורתינו הקדושה באה אלינו מן השם צ"ה, ולכן הנוהגים בדרכיה
 הם אנשי אלהים ושרי קודש, (ט"ו) ולעומת

(ט"ו) פה החקים לדרוש על נודל ידיעת תכמינו ז"ל בעלי התשנה והתלמוד ושליומות
 בכל בהנמו' הטענו' והלמודיו' והאלהיות, ולהוכיח במופתים שלא
 היה

ולעומת זה אם נחקור אחרי קורות בני ישראל כשירדו ממצרים והיו
 למחסה ולבזוים בעבור כי לא שמרו ברית אלהים ולא אבנו
 בדרכיו הלוך, כנולד שגם ירידתן היתה בדרך פלא, כנוו שיצין הקורא
 בס' הנולחנות ליוסיפון ממה שקרה להם בזמן חרבן בית שני, לא
 היתה מעולם נלחמה קשה כמותה בלכידת עיר אחת כמו שלחמו היהודים
 כאשר בזה ירוסלים בזמנור וכשפטו זה בחרב ברעב ובדבר בשיעור כפלא,
 עד שכפלה עטרת ראשו ויאכל חיל וחומה יחדו אומללו. והנה נוי שש
 לו עינים לראות ולב לדעת בקראו הסיפורים הנוראים ההם שהוגדו
 מפי אים אמונים שהיה בהן משח מלחמה ובעיניו ראה את כל הנעשה
 בימיו, יודה בהכרח שעכשי האומה הישראלית יולאים ונונהגי הטבע
 ואין זה אלא כי ה' הוגה על רוב פשעה, על עזבם תורתו הקלהית,
 ופני ה' חלקם בארבע קלות הארץ לא כח טבעי ומלך בשר ודם.
 יותר מזה יתבונן המשכיל מה שקרה לעם הזה בהיותם בגלות מפורים
 בין שאר העמים המושלים צם והרודים צם בפרך, אין נורו את
 חיינם בהעליל עליהם עלילות על לא חמק צמס כדי להרגם ולהשמידם
 או לגרמם וון הארץ ולשלול שללם ולבזו צום. גם פעונים רבות בקשו
 לבטל דמם ואומנתם בגזירות קשות, עד סנונו בספרד בית דין אחד
 לשרוף כל אשר צם ישראל יכונה, והנה כפי דרכי הטבע הנהוגים היה
 ראוי שנוכבד הלרות האלה ידל ישראל מאד מאד עד שברבות העמים תחפרד
 החצילה ויאבד טם ישראל וון הארץ ח"ו, כי אין תעמוד כצטה אחת
 אלפים שנה בין זאבים רבים ולא תהיה טרף לשניהם? ואיה איפה
 אומה בעולם אשר כל חקשי תבל התעללו בה ונתנוה לנוס עובד רק
 בעבור דתה וחוקותיה ועכ"ז תשאר חזקה וקיימת באומנותה? והלא
 כל עוד שישאל סומרים אמונתם, מלכי הגוים הכבדו את עולם,
 והם לנשל ולשנינה גם צפי דלת העם אשר צללו מתלוננים, וחיים חיי
 נער ומלוקה כי אינם יכולים לעשות ברית אחוה עם שום אחד מהם,
 חבל אם אחד מיחדי האומה ימיר את דתו ויקבל עליו להאמין בנות
 שהאומות מאמינים, מיד יסירו את עולם וועל לוארו, יגדלוהו וירוממוהו
 ויתנוהו חפשי כאחד הגבירים והיה כאזרח הארץ. ואינו היו עושים כן
 לאחת

היה אפשר להם בדרך טבע לידע דברים שרדיין ועלמו מעיני כל חכמי האומות
 בימים ההם, ונלי נשפעה עליהם מן השמים רוח חנמה יתירה בעבור
 גדתם ויבתם בתורת ה' שהיא חזיר עיני משחזיה בכל החכמות, וגם מזה
 היה נמשך לנו ראיה גדולה על חלבוות התורה. אמנם בהיות הדור הזה נוגע אל
 מעלת התורה שנעל פה, ואנחנו מדברים בעת רק צמעת התורה שצכת
 לכן בחרתי לעזוב עתה ההקידה העמוקה והרחבה ההיא, ואלו צמן אחר צורות
 ה' את מלאתי זאת, ומלאו דברי חן צעיני המשלילים, חוסף שנית ידי איה
 נחקור גם עליה ולהרטיב זה הדבור כאשר עם לבנו.

תורה מן השמים

לאחת מנפאר האומות, אין ספק שבמשך חיזה שנים תעצוב אנוגתה ותחזיק באמונת המושלים בה, כי כך הוסיף בטבע כל אדם שיבקש המועיל ויברח מן הנזק, ולמה בני ישראל לבדם בותרים להיות בעבדות הנור תחת שהיו יכולים להיות חפשים? אומנם ענינו רואות כי גזע ישראל בטבע שעשועים, על סלע חזק שרשיו יסובכו כארזים בטבע ה', ואפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אינן מניזות אותו מנוקמו ואף אם בקרדומות באו לו לפאר סעיפיו ודליותיו מסביב, גזעו שורש בארץ כל ינוט לעולם! וזה באמת דבר נפלא באומותנו, לכן המתבונן בקורות בני ישראל יודה בעל כרחו שיש בעם הזה ענין אלהי ודחם מרונונת ונשאת מדתות שהר העמים, כי כולן מעשה ידי אדם המה, אבל תורת משה רבינו היא אלהית ונלחית, ונוטעם זה ההולכים בדרכיה והגהכים מאורה יתעלו מכל דרכי הטבע, לא ייראו נשוד כי יבא, והם סובלים כל הדרות באומן נפלא בלי לשקר באמונתו ית', כי השם ב"ה נחקה לעמו ומנינם בעת נרה, וכאשר ישנורו חקיו יתחדש בלבבם טבע שני להתרום ולהתנשא על כל המעשים שתחת השמש, והם יודעים כי כל הרעות הגופניות כאין נהסו לעונות האושר הגוהני אשר אליו יקוו בלכתם בתורת ה'.

ו', יושר הדברים הנכללים בתורה.

כל הראיות אשר באו עד הנה על אלהיות התורה נקראו חלונות כי לוקחו נועניכים שהם הולכה לה, אבל הראיה הזאת היא פנימית, כי חולכה נותכן התורה עלמה, ולכן היא חזקה מכולן כי על ידה דברי התורה נועידין על עגנון שהם נופי אל עליון וא"א שיהיו נודעת אדם. אולם בהיות שנכללים בתורה ענינים נועניכים שונים ואין ראוי לדבר על כולם כאחת כי אין להם יחס זה עם זה, נחלק הראיה הזאת למחלקות, ונזכיר אלהיות התורה הן מלד הסיפורים הן מלד הידיעות, הן מלד העמידות, והן מלד הנולות והנשפטים שבאו בה, וראשונה:

מצד הסיפורים. הנה כשנתבונן בסיפורי התורה נמלא בניהם פרטי דברים - שלא היה אפשר למשה לדעתם בלי סיוע אלהי, כי מי יגיד לו ד"מ מה נברא ציוס ראשון שני ושלישי וכו' מן הבריאה ואז לא היה עדיין אדם בעולם? וכן מ"ש ויאמר ה' לא ידון רוהי באדם לעולם (בראשית ו' ג'), ופסוק ויאמר ה' אל לבו לא אומיף לקלל עוד את האדמה (שם ה' כ"א) ופסוק ויאמר ה' הן עם אחד ושפה אחת לכלם (שם י"א ו'), וכן פסוק זה אמר הנוכח אני ומאברהם (שם י"ח י"ז). איך ידע משה מאמר האל בלא היה ננוסב לשום אדם אם לא שבא בסוד השם ב"ה? גם איך ידע ששרה לחקה בקרבה והיא עלמה

עלמה כחשה בדבר? ושרחל גנבה את התרפים, כי יעקב ולבן לא ידעו מאוויה והיא לא כתפשה בגניבתה, וגם אחרי כן לא נמלא בכתוב שנגלה הדבר? ואל תבהל על פיד לאמר שמדעתו כתב כן הלילה, כי כל שאר סיפורי התורה מעידים על גודל ישרו ולדקתו וענותותו של מרע"ה שכתב כל הדברים כפי אמתתם ולא היה חס על כבוד עלמו כמנהג כותבי קורות העמים המבקשים להקטיר מה שפוגם בכבוד עלמם. אבל לדון הנביאים לפי שהיה איש אמונים ואוהב את האמת אהבה עזה כתב בתורתו ויחר אף ה' במשה (שמות ד' י"ד), וזו עדות גדולה על ענותותו, כי מי הכריחו לכתב בגנות עלמו וכפי הנראה היה יכול להסמיט פסוק זה מן התורה, כי הוא היה אז יחידי במדבר עם לאו איין איש עמו, גם לא נברו בו אחרי כן אותות החרון אף ההוא. יותר מזה מלאנו שכתב בתורה המראתו את פי ה' והעונש שהגיע אליו בעבורה, שנא' ויאמר ה' אל משה ואל אהרן יען לא האמנתי כי להקדישני לעיני בני ישראל לכן לא חציתו וגו' (במדבר כ' י"ב), וסיפר תפלתו שהתפלל על הטאו אע"פי שלא נענה עליה שנא' ואתחנן אל ה' וגו' (דברים ג' כ"ג), ובתוך החוכחות שהוכיח את ישראל בשנת החרבעים הודה בפומבי את הטאו אשר הטא, ולא בוס לומר לפני כל קהל ישראל וה' התחנף כי על דברכם וישבע לבלתי עברי את הירדן (שם ד' כ"א), והנה הוא היה מלך, וכנהג שבעולם שראש האומה יבקש להעלים חסרונותיו מועיני ההמון פן יקלו בכבודו ולא ישמעו עוד בקולו, ובפרט צבואו לדבר עושה דברי כבושים על סרחון שאז יהוש יותר פן יאמרו לו: גם אתה הנולית כמונו אלינו נמשלת, אבל הוא ע"ה לא חש לכל זה כי רק אהבת האמת לנגד עיניו, והיה ענו מאד גוכל האדם. כנושך מזה שכל סיפורי התורה הם כפי האמת הצרור, ולכן כל פרטי הדברים שזכרנו למעלה, שלא היה אפשר לשום אדם לעמוד עליהם ועכ"ז נכתבו בתורה, יורו על אמתת נבואת מרע"ה.

עוד ההצון שאומות העולם סיפרו לנו התחלת החברה האנושית וקבוץ המדיני כפי אומד הדעת ומוקברא והסערה גרידא לא כפי האמת ואין לדבריהם יסוד שעליו יתקיימו, כגון דברי הימים של היונים ושל הרומיים המולאים סיפורי טוא ומדוהים מגבורות קליליהם ומדברי הוללות שעשו, דבריהם ישא רוח ואין בהם ממש, אבל סיפורי התורה הולכים על סדר נכון ומודיעים לנו איך קרו הדברים באמת, והנסיין יוכיח גם ציגוינו שהם כולם דברי אמת, כי הנה סיפרה התורה שבתחלה היו בני אדם בתכלית ההשחתה צמדותיהם ורדפו אחרי ההנוס והזמה, ונתנה הקצה לזה באמרה ובל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום (בראשית ו' ה'), דהיינו שטחחו מואד בעבור כי נהפך מלכ לבצ האדם אחרי הטא אד"הר, ותחת שהיו ליורי לבו טובים בטבעם עמה הם רעים, ובצר הוכחנו אמתת הענין הזה צביאורנו על פרשת בראשית

חורח מן השמים

בראשית, ועינינו רואות כהיום שלב האדם נוטה אל הרע לולי יחגבל
 על יצרו הזוכה וילחם בו להתחזק מוננו. עוד סיפרה התורה איך
 כתהייב הדור ההוא כליה, ורק נח זכה להנצל מן המבול, והנה פלא
 המבול גדול מאד, ולזה בקשו המכחישים להטיל בו ספקות, אוננם
 נשאר גם צדורות האלה אותות וסימנים בתבל סיוכיחו על אונתו
 בראיות חושיות שא"ל להכחישם, כגון העלמות וחלקי החיות והדגים
 שנתקשו והיו לאבן [Petrificazioni] הנמלאים מעת לעת בראשי ההרים
 הגבוהים ורחוקים מאד משפת הים כשחופרים בהם, וגם בתוך אבני
 שיש הקשים וקורי החלמים נמלאו לפעמים חלקי דגים כאלה, מולכ איך
 דרך להמלט מוקשיא זאת: איך באו סם הדגים ההמה? איך לאבאמונת
 המבול שאז גבהו המים ויכוסו ההרים, וכמוחו קלת האבנים וביניהם
 נתערבו החלקים מפגרי הבהמות שמתו במבול, כמו שהאריכו על זה
 כל הכמי האומות. אח"כ סיפרה התורה רשעת אנשי דור הפלגה ועגשם
 המופלג שהיא ההפלה בכל קלות הארץ ככתוב ויפץ ה' אותם משם על
 פני כל הארץ (בראשית י"א ח'), ולדעתי הודיעה התורה בזה איך
 נתיישבו בני אדם במדינות הרחוקות מאד מארץ שנער אשר היו אז שם,
 כגון בארצות הדרום של חלק אמריקה ובקלה הלפון של חלק אזיא"ה
 ואירופ"ה, וכן בכל חלק אמריקה, אשר רבים שאלו: איך ומתי ולמה
 נתעוררו אנשי חבל לפזר רגלם במרחקים ולהתיישב אנה ואנה רחוק
 מאד זה נוזה? והלא עוד היום יש באמולעית היסוד מדברות גדולים
 ויערים ובכרים רהצים בלתי מיושבים אשר בהם יוכלו להתישב? אמנם
 בזירת ה"ית הכריחם לזה, כי הפילס באפו ובחנותו מן המקום ההוא
 ונתן בלצם לבקש להם מושב בכל קלות הארץ, וכלשון הכתוב שאמר
 על פני כל הארץ, ומן ההפלה הזאת נולדו השינויים הרבים הנמלאים
 כהיום בחכונות ומוגי בני האדם, כמו שדברנו על זה בציאורנו. אחרי
 בן סיפרה התורה עונש אחר כורא מאד שהביא ה' על קדום ועמורה
 בעבור רשעתם, וגם רשמי הפלא הזה נשאר עוד היום בעולם, והוא
 הים שהתהווה ממהפכת הככר, ושמו ים המלח כנודע, וכל חכמי
 האומות שעברו עליו העידו שראו עמודי קיטור או עשן העולים לפעמים
 מתהומות הים הזה, ואמרו שהוא מוזיק וגורם חלאים גדולים, גם סיפרו
 דבר נסתנייה מתפוהי קדום, והוא כי הפרי הזה מבחון אדום ותאוה
 לעינים, וכשממשמשין בו יתמעך והיה לעפר שהור, עוד זכרו כליב
 מלח שראו קמוך לים ההוא, והערביים היושבים שם אומרים שקבלה
 בידם מאבותיהם כי מלצת זו היתה לפנים אדם, הרי לך עדי ראיה על
 אמתת הסיפורים הכתובים בתורה, וכן הלור שזכר הכתוב שממנו ילאו
 מים בחורב עורנו שם במדבר ההוא, והרואים אותו העידו שכיכרים
 בו אותות הפלא, כמו שזכרתי בציאורי (שמות י"ז ו'), מכל זה אתה
 למד איך סיפורי התורה הקדושה מתאימים עם המליאות בכל חלקיהם
 שנעבור זה אמרנו היתה אלהית מולד הסיפורים הכתובים בה.

חורה מן השמים

כב

במצד הידיעות. צאו בחורה ידיעות שא"ל שילדעו לאדם צנח שכלו
ובינתו יהיה המבין שבמצינים. מזה המין הוא סוד
העיבור, כי ידוע שאין צד שום אדם בעולם לידע מדת שנת החמה
בהשבון מדוקדק, והרבה טרחו חכמי האומות לעמוד על השבון זה,
ולא עלתה צידם, כי הקיסר יוליוס לרומיים גזר אומר שמת השנה
היא שס"ה יונים ושש שעות, אך הבאים אחריו הרגישו טעותו ומלאו
שהאריך מדת השנה יותר מהראוי, ובאמת גדלה כ"כ טעות יוליוס עד
שבשנת אלף תקפ"ב להשבונם נחצרו הדקים לשעות והשעות לימים
ויהיו עשרה ימים לאחור, ונפלה חקופת ניסן ביום י"א מארל"ו תחת
אשר ראוייה להיות בכ"א בו. אז קם האפיפיור גריגוריאן השלשה עשר
והקים מדת השנה אל שס"ה ימים ה' שעות ועוד איזה חלקים, אך
בהלקים האלה נשחנו הדעות ואין יודע לנמננס, וכזה קרה למדת חדש
הלכנה יגששו ונכבדו לכבדו ולא יכלו לדקדק במדחה (ט"ז). והנה
החורה לוחה שיהיו מועדי ה' תלויים בסיבוב הירח וגם במהלך השמש,
כי הפסק לריך שיהיה בניגוד הירח, גם לריך להיות בחודש האביב
התלוי בשמש, חג השבועות נמשך אחר הפסק לקץ שבעה שבועות
ולריך להיות צעת זכורי קליר חטים, וחג הסוכות יהיה בניגוד הירח
וגם יהיה צעת האסיף התלוי בשמש, אמנם לקבוע המועדים האלה
בזמנם הראוי, לריכים אנו להשוות בין שנת החמה לשנת הלכנה,
אך צהיות שמשפט ההשויה הזאת בלתיאפשרי לצינת האדם, איך לוחה
החורה לקבוע המועדים ע"פי מהלך השמש וסיבוב הירח? ועכ"ז
הנחנו עושים מועדי ה' שנה בשנה בזמנם הראוי, ואין אנו טועים
בששבוננו להקדים או להאחר אפילו רגע, כי הדבר ברור ואמתי שאילו
בדורות שעברו נפלה טעות קטנה בקביעות המועדים אפילו טעות רגע
אחד, במשך ג' אלפים שנה היו מתחזרים הרגעים לשעות והשעות
לימים והיונים להדשים, עד שבדור הזה היינו עושים חג הפסח בתוך
הקיץ וחג הסוכות בתוך ההורף, או להפך פסח בחורף וסוכות בקיץ,
ומאחר שבימינו אינו כן, ברור הדבר לומר שמיסדי קביעות המועדים
קלעו אל נקודת האמת ולא טעו בשבונם אפילו טעות רגע. ועמה
אשאל שנית איך היה אפשר לקדמונינו ז"ל לדקדק החשבון הזה שהוא
חזק לגבול בינת האדם? אין זה אלא שאלהי עולם ה' גילה סוד העיבורים
למשה עבדו ונסר לו בכבואה חקופות המאורות ושאר הידיעות הכללות
לזה. והנה עוד היום בהסד האל יש צדינו קלת מהקודות האלה אשר
עליהם התפלחו כל חכמי האומות באמנם שזה ענין אלהי, כמו שהחובן
הגדול בטולומיאוס הודה שהם רהי על הכבואה שהיתה ציטראל, כי
קבלנו שממולד למולד יש כ"ט י"ב חסל"ג, אשר מזה יולא שיתרון של
שנה

(ט"ז) עיין כל הדברים האלה בחרכה צם' הנחמד מעה דן.

הזרה מן השניים

שנה פשוטה הוא ד' ח' תתע"ו, ושל שנה מעוברת ה' כ"א. תקפ"ט, ויתרון של כל מחזור ומחזור הוא ז' י"ו תקל"ה, והמחזור הזה של י"ט שנה יכול תמיד ז' שנים מעוברות כי במספר זה וכן השנים גשהו חדשי הלכנה עם שנות החמה, וכן ידענו בקבלה שהמולד הראשון של שנת תהו בתחלת הצריאה היה צהר"ד (י"ז) שהוא יסוד ועיקר לכל השבוע המולדות. הכך רואה שהשפעות הללו אשר בא האות והנופת על אמתתן לא היה אפשר להמליאם בכח צינת האדם, לולי נודעו בנבואה מן השם ז"ה, ובצבור זה לותה התורה החדש הזה לכם ראש חדשים (שמות י"ב ז') אשר בא עליו בקבלה שהוא מלות עשה (יח), ואח"כ הראה הקב"ה לנושה לצנה בחידושה ואמר לו כזה ראה וקדש, וכן בצריאת העולם כתוב והיו לאותות ולמועדים (בראשית ח' י"ד), ולא היה נודע לנו איך ישנושו הנאורות לאותות ולמועדים לולי גילה ה"ת לנושה סוד הציבור, ונמנו ננושכה הידיעה הזאת בקבלה דור אחר דור, כמו שרמז הכתוב באורו ומבני יסשכר יודעי ציגה לעתים לדעת מה יעשה צישראל (ד"ה ח' י"ב ל"ב), כי הם היו קובעים ההדשים ונועברים השנים כפי הסודות והכללים שקבלו ונאבותיהם עד הל"מ. אמנם אם לא יספיקו לך הרמזים שזכרתי ועל כל פנים תשאל ראה נלחת ונדברי הכתוב עלמן על אמתת סוד העבור שבידנו, תמלא המופת הזה בפרשת נח בזכרון נושך המבול, שנועכו ואחקה דע לך, יודע שהמבול התחיל בשנת שש מאות שנה לחיי נח, כי כן כתוב (בראשית ז' י"א), והיתה השלמתו בשנת תר"א לחיי נח, שכאמר ויהי באחת ושש מאות שנה (שם ח' י"ג), ואע"פי שלא אמר בפירוט ויהי באחת ושש מאות שנה לחיי נח מוכרח הוא שהדבר כן, כי נוצריאת העולם כבר עברו אז אלף ותרכ"ז שנים, ונחין יתחילו התר"א שנים שזכר הכתוב אם לא מן השנה שבה נולד

(י"ז) דורשי רשומות הורו לנו שמולד צהר"ד נרמז בתורה בחזילת דצריה צזה האופן: ב' של בראשית, מספור ממנה מ"ג אותיות ותמלא ה' של מלת וזהו, מספור ממנה מ"ג אותיות ותמלא ה' של מלת ויתמר, מספור ממנה מ"ג אותיות ותמלא ה' של מלת ויבדל, ושעם ספירת מ"ג אותיות לא פחות ולא יותר כבר כתבו המקובלים, והוא מקור ה' ליראיו. הכך רואה שכל דבר קטון או גדול רמז בתורה, והגם כי המתפלספים יאמרו שאין זה מופת אלף רמז צענמא, ואפשר שהאותיות ההמה צלו במקרה על הסדר ההוא צפרשת בראשית, הנה חיש הסכל יודע שאין זה מקרה, כי הדבר זר עד מאד שיצאו ד' אותיות צהר"ד בתחילת התורה דוקא ונסיפור צריסת האור דוקא, וצמרמק מ"ג אותיות דוקא, ויכל זה לא יהיה רק מקרה, ואצ"כ יסכים המקרה ההוא עם אמתת דבר אחד שנת היה אפשר לשכל האנושי להמליאו, אין זה אלף עקשות לצ ורעיון רוא! היאומן גי יסופר שאם ישפוך אדם כלי מלא דיו על נייר לנן צלי כונה, יתהווה במקרה על הנייר ההוא סיד מפורט ונפלא צמשקל וצחרוים וצרומות המחצות והעשמות? החושב כן צנעון ינהג, ועכ"ז יוכל המתעקש לומר שהדבר אפשרי, כן הדבר הזה.

(י"ח) עיין. הראש"ע ז"ל ומר"י הצרנחל על פסוק זה. ובפרט

כולל נח? יולג מזה שמטח המבול היה שנה תמימה, אמנם הכתוב לא הסתפק בהודעה הזאת אבל חזר ונמנה ג"כ הימים, ואם תחזור אחר מספר הימים ההם תנולח שהתחיל המבול ב"ז לחשון שנה' בחדש השני בשבעה עשר יום לחדש ציוס הזה כזקעו וגו' (שם ז' י"א), וסייס בכ"ז לחשון שנה' ובחדש השני בשבעה ועשרים יום לחדש יבשה הארץ (שם ח' י"ד). הרי שהתנויד המבול י"ב חדשים וי"א יום, כי יום י"ז עלמון שבו התחילו הגשמים ויום כ"ז עלמון שבו יבשה הארץ מן המנין, א"כ יתרים על שנה אחת י"א יום, ולפ"ז מה לורך היה להגיד שהתמיד המבול שנה אחת, מאחר שאינה שנה תמימה כי יתרים עליה י"א יום? ועוד הלך הדבר ידוע מחשבון החדשים ומה תועלת למנות לחדשים וגם לשנים? אולם כלל גדול הודיע לנו הכתוב בזה, והוא שאין ללכנה שנים ואין לחמה חדשים, ובכל מקום שזכר חדש הוא לחשבון הלכנה, וכשזכר שנה הוא לחשבון החמה, אשר על כן אין שנת החמה מחוברת מי"ב חדשי לבנה דוקא, אלא כוספים עליהם עוד י"א יום, ולפיכך הודיע הכתוב שהתמיד המבול שנה תמימה ללמדנו שהיא שנת החמה של שס"ה ימים, ואח"כ הודיע שהתנויד י"ב חדש וי"א יום ללמדנו מדת החדש ללכנה, ושהין י"ב חדשי לבנה שוין לשנת החמה, אלא אם תחלק השס"ה ימים שזכרנו לחדשי לבנה (כפי משך חדש הלכנה המקובל בידינו שהוא כ"ט י"ב תשל"ג) יאלו לך י"ב חדשים, וכוסף עליהם י"א יום שבהם יתירה שנת החמה על שנת הלכנה, ואלה הם הי"א יום היוצאים מחשבון הכתובים המדברים בחדשי הלכנה, והבן.

עוד מן הידיעות שאין צרכן אדם להוסיאם מדעתו, הוא ענין הבהמות הטהורות והטמאות, כי התורה נתנה צ' סימנים לבהמות הטהורות והם מעלה גרה ושוקעת שסע פרסות, והזכירה עשרה מינים בעלי שני סימנים טהורים, שהם: שור, שה כשבים, שה עזים, חיל, צבי, יחנור, אקו, דישון, תאו, וזמר. מזה נבין שאין בהמות מותרות באכילה אלא אלו העשרה, ועכ"ז חזר הפסוק וכלל ואמר וכל בהמה מפרסת פרסה ושוקעת שסע שתי פרסות מעלת גרה בבהמה אותה תאכלו (דברים י"ד ו'), למטח מזה שכל בהמה צעלת שני סימני טהרה היא אחת מעשרת המינים הנזכרים, ואין בכלל אלא מה שבפרט. אחרי כן אמר שבין כל שאר בהמות נמלאו רק ד' מינים בעלי סימן טהרה אחד בלבד, שהם חזיר, שפן, גמל, וארנבת, והודיע שהם טמאים, ואין לך מופת גדול מזה שהחורה מן השמים, כי לולי כן מי הודיע לערע"ה שלא נמלאו בכל המון החיות והבהמות שהן מקלה הארץ ועד קלהו ובחיי הים הרחוקים עד אפסי ארץ רק עשרה מינים בעלי צ' סימני טהרה, ורק ד' מינים בעלי סימן טהרה אחד? ואיך ערב לבו לכחוב בתורתו דבר כזה ובימיו עדיין לא נגלה חלק

יתורה מן השמים

סלק התבל הנקרא אַמִּירִיקָה, ומחר יבא החולק וזירו מין אחר עשר
צעל שני סימנים טהורים או מין חמישי צעל סימן אחד,
ויעיד החוש שדברי התורה בטלים ח"ו? האם תאמר שהיה משה רבינו
נוסע בכל המדינות והיערים והמדברות לארבע רוחות השמים ודק את
כל המינים? אין זה אלא דברי הוללות, ומאין ידע שזאל כולם? ולא
ראינו אינה ראייה! — והנה אל יתעקש אדם לומר שמה כתב כן
מאומד הדעת, וקרה. מקרה שנתאמתו דבריו כי המליאות הסכימה עם
מה שכתב, ושעכ"פ לא ידע משה תולדות כל החיות והבהמות, כי זה
יהיה דרך עקשים ונגד טבע כל בני אדם, לפי שאם ירצה אדם לבדות
מלבו תורה חדשה ויחפוץ שכל בני אדם יאמינו בה, בוודאי שלא יכתוב
בחורו דברים שהוא עלמו מסופק בהם, כי ירא פן יוכחשו דבריו מן
המליאות ומתוך כך לא יאמינו גם בשאר הדברים שכתב, אלא יברח בלי
ספק מן הסכנה הזאת שאין בה שום תועלת וקרובה להפסד, כי מה
היתה חסרה תורתו אם יחדל מהביא בה כל סימני החיות והבהמות?
ועכ"ו ראינו שמה רבינו קלצ ונספר הבהמות צעלי סימן אחד וצעלי
שני סימנים בפרטים מיוחדים, ואמר בפשיטות שרק ארבעה אלה, חזיר
שפן גמל וארכבת, הם צעלי סימן אחד, ורק העשרה שזכר הם צעלי
שני סימנים. — אולם מיוס בגלגלה תורת משה ע"ה עד היום הזה
קמו מכל האומות אנשים זדים וממליאים טענות והקשים לבטל דברי
התורה, ואין ספק שבתוך המספר הרב מן הכופרים היה מי שטרח
למלאו בהמה חמישית בעלת סימן אחד ובהמה אחת עשרה בעלת שני
סימנים (י"ב), ואם ימלאוה מי היה יכול לעמוד כנגדם, אחר שהיא
טענה שהחוש מעיד עליה? אבל עד היום הזה לא מלאו ועד נלח לא
ימלאו בהמה או חיה כזאת, כי אדון התורה הוא יולד הכל ית', והוא
יודע מספר מיני הבהמות שצרא בעולמו, ודמותן חבניתן סימניהן
וסגולותיהן. וזה באמת מופת ישר על היות התורה מן השמים, וכן
אמרנו חז"ל (ספרי פ' ראה) אך זאת זה לא תאכלו וגו' ח"ו עקיבה וכי
נושה קניגי ובלסתר היה? מכאן תשובה לאומרים אין תורה מן השמים.

עוד ידיעות אחרות יש בידינו היום בהכמות למודיות ומלאכת מעשה אשר
חכמי האומות כחלקן מי היה הראשון שהמליא אותם, ואינתי כמלאו, וכל
מה

(י"ב) ובפרט צהיות עיקר השתדלותם של חכמי הטבע האחרונים לדרוש ולהקור
אחר מספר הבהמות וטעניהן ותולדותיהן והכדולים שכל מין
ומין, וכמה ערמו וכמה ספרים הולאו לאור על עינינו אלה, ומדי שנה
צטנה מעורים רגלם צמדצרות רסוקות לצדוק אחרי צבנות וחיות חדשות,
וצמנת מלאו צדורות האלה מינים ה"בה למאות ולאלפים, שלא היו נודעים
נקדמונים:

כדאמר

מה שכתבו בעניינים אלה הם דברים ומופקים ודרך ספרה גרידה;
 גם לא יסכימו כולם בדעת אחת, וכל כותב פונה דרך לעלמו, אמנם
 התורה הקדושה חלה אור ציף הנחלוקות האלה, ותודיע לנו שהיא
 עלמה מקור ומולח כל ההכמות, הט אזנך ושמע. ראשונה בדרך כלל
 כל וולאכת מחשבת ומעשה אומן נתן הקב"ה בלב בללאל ואהליאב ללורך
 מלאכת המשכן בתכלית השלמות ככתוב ומללל אוחו רוח אלהים בחכמה
 בתבונה ובדעת ובכל מלאכה ולחשוב מחשבות וגו' (שמות ל"א ג'),
 ואז זכה פתאום להמליח לורת הכלים ותצניתם אשר להם יטרכו כמה
 וכמה ידיעות יקרות, כנוו לכפי הכלים והצדים זהב טהור, ליור
 הכרובים על הכפורת מעשה מקשה וכן כל המלאכה הנפלאה של
 המורה, ריקוע הזהב והאריגה והרקימה והיריעות כרובים מעשה
 חושב, והפרוכת הנכבד מחוט כפול כ"ד, ומה מאד היה לריך חכמה
 גדולה לבגדי כהונה לאפור ולחושן, והעולה על כולנה פיתוח האצנים
 היקרות שחשן ושל אצני הסוהם, באמת מלאכה נכבדת מאד, וכמה
 כלים לריכים לה, ובללאל אשר עליו הספיע אלהים את רוחו הטובה
 ידע והלליח בכל המלאכות האלה אע"פ שלא היו עדיין כודעות בעולם,
 למדנו מזה שאבי כל החכמות הללו ונמליחן הוא הצורא ית'. יותר
 מזה אם תדקדק בדרך פרט בכל מלאכת מעשה תנולל שהתורה הודיעה
 אוחנו התחלתם והמלאכתם כפי האמת. ד"מ מעשה הזכוכית הלבנה
 [Vetro] שחכמי האוונות ייהכו המלאכתו לאנשי לור ולידון לפי שהיו
 הראשונים שעשו זה סחורה כפי הכתוב בצפריהם, הנה התורה
 גילתה לנו אופן עשייתה שהוא מן החול ומי ומי המולאים אותה, וזה
 בצרבת נושה איש האלדים שאמר לזבולון קודם נותו כי שפע ימים
 יינקו ושפוכי טמוני חול (דברים ל"ג י"ט), רלה לזרכו בשפע ימים כלו'
 שיתעשר ממשאו ומתכו שעינקו הוא בהביא מיני סחורה דרך ים,
 והוסיף לזרכו בצגולה נפלאה שתהיה בארנו, דהיינו שהחול שלו יהיה
 חסוב מאד וראוי לעשות ממנו זכוכית, וכיבא עליו שצכו יהיו בעלי
 החכמה היקרה הזאת באמרו ושפוכי טמוני חול, וזה דרך מליחי שהעושר
 יהיה טמון אללם בחול ובלחי כודע לזולתם (כ'). והנה בהיות שצט
 זבולין סמוך ללור ולידון מכרו את הזכוכית לאנשי המדינה ההיא המרבים
 אז בסחורה, והם הביאו אותה לארלות רחוקות ועשו להם שם זה. וזו היתה
 ג"כ כונת יעקב אבינו כשבירך את זבולון ואמר וירכחו על לידון (בראשית
 מ"ט י"ג), כי לפי הפשט מה ברכה היא זו? אלא רמו שיתעשר
 בזוכרת הזכוכית לבני לידון בהיותו קרוב אליהם. וכן כתב היוסיפון
 לרומיים (בי"א למלחמותיו מאמר ט') שחול של נהר בילוס היה טוב
 מאד לעשות ממנו זכוכית לבנה, והנהר הזה היה בחלקו של
 זבולון

הורה מן השמים

זבולון, וכזה כתבו גם חכמי האומות פליניאוס ספר ל"ו נאמר כ"ח,
 ופאציטו ספר ה'. גם יצ"ע צהרגוס הפסוק ושפוני טונוני
 הול כתב: וזן חלא נפקין אספקלרין ומני זגוגיתא, וידוע
 שנלת זגוגיתא ענינה זכוכית כדאיתא צפ' אין עומדין אייתי כסא
 דזוגיתא ותבר קמיהו. וכשתיטבו בני ישראל על אדמתם וה' הניח להם
 מכל אויביהם מסביב שהיה זה צימני שלמה המלך, כתנו על לבם
 להשתלם בכל מלאכת מעשה, והתחילו להשתמש בזכוכית שהמליאו
 אליהם בני זבולון, והראשון שעלה על דעתו לשום הזכוכית על חלונות
 הבתים כדי שיכנס בהם האור וימנע הגשם והרוח מלכזב שמה,
 מלאנו שהיה החכם מכל אדם שלמה המלך ע"ה בצמותו הבית לה',
 כי כן כתוב ויעש לבית חלוני שקופים אטומים (מ"א ו' ד'), וכפי מה
 גפירט שם מהר"י אברבנאל ז"ל היו החלונות מזכוכית כמו שנוהגים
 בימינו, וזהו פירוש שקופים אטומים, שקופים מלשון השקפה והבטה
 כמו וישקף אבימלך (בראשית כ"ו ח'), בעד החלון נשקפה (סופטים
 ה' כ"ח), והכוונה שהיו החלונות צהירים כי על ידם היו יכולים לראות
 ולהשקיף ונה שצחוף, אבל עכ"ז לא היו פתוחים לגמרי באין דבר מגין
 עליהם אלא היו אטומים וסתומים על ידי דבר מקשיי ומדופק שהיה
 מונע הרוח מלהכנס, וידוע שבזכוכית יתחברו שני התנאים האלה,
 דהיינו ההשקפה והסתומה, הרי המלאכת הזכוכית מן התורה. וכן
 בעצרך על דלתות התורה וסיפוריה הנאמנים יתברר לך שמקור כל
 החכמות היה באומנתו, ושמתנה נתפשטו אח"כ בכל העולם, לדוגמא
 עבודת האדמה לנודנה מקין ומנח, ונשתלמה המלאכה ההיא בימי
 האבות, כי אברהם ידע הזריעה והטחיכה והרקדה והלישה והאפייה
 ונתן-פת לחם לאורחיו, גם נטע אשל שהוא יער לזמח עלים. והיא חכמה
 גדולה, ובימינו זרעו גם הזרעונין כנראה מנזיד העדשים של יעקב.
 לנודנו רעיית הלחץ מהבל ומיבל, ויעקב היה שלם במלאכה זו כי הכיר
 טבע הלחץ ולדחם, וראיה לזה שינת המקלות והינחה ששלח לעשו
 אחיו, גם פרעה רנה לשום את בניו שרי מקנה על אשר לו, לפישראה
 אותם בקיאים מאד בענין ההוא. לנודנו אומנות במתכות מתובל קין,
 ובימי אברהם כבר ידעו לעשות נחושים שגא' וישקול אברהם לעפרון
 (בראשית כ"ז ט"ז), גם היו לו כלי זין לנולחמה שגא' וירק את חניכיו
 (שם י"ד י"ד), וגרון לבקע עלי העולה ומאכלת חדה לשחוט את בנו,
 ורצקה ילאה וכדה על שכמה כדרך שנוהגים היום, גם ידעו לעשות
 נזם וגנוזים וכלי כסף וזהב כנראה מסיפור המתנות שלתן אליעזר
 לרצקה, וליהודה היה אותם מפותח. למדנו חכמת המוזיק"ה מיובל,
 ושגבה מאד המלאכה ההיא באומנתו, כי בימי יעקב היו להם צ' מיני
 כלי גיגון, כלי הכאה וכלי מיתרים, וכבר הרכיבו הנוליה עם הניגון
 ועשו סירים, שגא' ואשלקך בשמחה ובסירים בתוף ובכנור (שם ל"ח
 כ"ז), גם בימי נורים חדרו הניגון עם הריקוד כנראה בקריעת ים

תורה מן השמים

כה

סוף, וכשהיו צמודים זה לזה על עשיית שופר תרועה וחלצרות כסף, והצדיל הכתוב בחלוצרה שני מיני השנועת קול, כי פעם לזה והרעותם בחלצרות, ופעם לזה חתקעו ולא תריעו. למדנו מללכת הצבין ונקין שבנה העיר הראשונה, ובוני המגדל לבנו לבנים, והסס לימד לנו שבין האניות אשר לזה לריכות ידיעות רבות לעשות בה מדורין במדה ידועה ולאחר חלקי התיבה היטב ולכפרם בכופר, חפירת הצורות היא ג"כ חכמה יקרה וגודעה לאברהם. מללכת החניטה לריכה ידיעות הרבה ויוסף ידעה. גם מללכת הסחורה ומשא ומתן גודעה כבד לחבתינו, כי אברהם שקל השקלים לעפרון עד שהיו עובר לסוחר, וזה יורה על בקיאותו, גם היה כבד מאד בכסף וזבזה, א"כ ידע להשתמש בו, וחכמי האומות לשקר ייחסו מליאת הסחורות לאנשי אפריק"א, אך באנות היותר שלימים בסחורה היו בני כנען, אשר על כן יקרא לסוחר כנען, ועכ"ז חשבו אנשי כנען שבני ישראל יותר שלימים מהם באומנות הזאת, כי אנשי שבט נחלו להמונל כדי להתחתן בבני יעקב וללמוד. מהם הסחורה שגא' וישבו בארץ וייסחרו אותה (ש"ד ל"ד כ"א). שריפת הזהב ופירוורו עד שיהיה לאבק ולא יותך עוד. ונה שנקרא ציוניו קאָרְצִינאַצִיּוֹן היא מללכה גדולה וכבדת, לא הגיעו אליה האחרונים אלא אחר עורח גדול ויגיעה רבה, והתורה הודיעה אותנו שנוטה רבינו ידע אותה בכל תנאיה כשערף עגל הזהב אשר עשו בהיותו על ההר, שגא' וישרוף באש ויטחן עד אשר דק (שמות ל"ב כ'). ההנהגה המדינית היתה בתכלית השלמות ציוסף, ככרחה וכל מה שעשה ותיקן צמלרים בשנות הרעב, בצבירת הצר והשצרתו, בקניית האדמה לפרעה, בהעברת העם לערים צבתינת הזרע לזרוע ובהציא את כל הכסף באמונה ביתה פרעה ואנשי מלרים למדו ונומנו החכמה הזאת ככתוב וזקינו יחכם (תהלים ק"ה כ"ב). וכן תהיה לידיעת כימוסי המלחמה שבאו עליה רמוסי הרבה בתורה, כי היא תספר לנו שגם בימי משה ידעו בני אדם להשגיב ולסגור עלומם בצערים מפני חונת האויב, והיו נוסבצים הערים בחומות גבוהות ומליצים להם דלתות מוסגרות בצריחי צרול, כמו שכחוב כל אלה ערים בצורות חומה גבוהה דלתים וצריח (דברים ג' ה'), גם הודיעה התורה אופני לכידתן וזותה לישראל וצנית מנור על העיר אשר היא עושה עמך מלחמה (ש"ס כ' כ'), דהיינו לבנות הדיק שהוא מקום גבוה מחוץ לעיר סביב סביבוסס היו מביאין האיל המנגח ומנגחין בו חומת העיר עד רדתה, כידוע שהיה המכהג אה"כ בין הרומיים, ולשקר ייחסו חכמי האומות המללכת התחבולה הזאת לאנשי קרְפִּינַאגִּינִי כשגרו על עיר קאָרְצִינִי, כי קודם להם כחוב צחורה וצנית מנור, וכן זכרה התורה מלבוסי הלוחמים כגון התחרף שהוא השריון שגא' כפי תחרף יהיה לו (שמות כ"ה ל"ב), וכן כלי המלחמה כמו המגן והקשת והחלים והחלי והחרב והרומח וכדומה, כי כל אלה היו

חורה מן השמים

היו גודעים ציונים ההם, וכן המנהג שנתפשט בין האומות לשום דגלים בין החיילות להחנוסם בהם, למדו אותנו מן התורה שנתה איש על דגליו באותות (במדבר כ' ז'), וכן מה שנהגו להריע בחולדות צבואם למלחמה, שורש הדבר כמלא בתורה שאמרה וכי תצוהו מלחמה צארכם על הזר הזרר אתכם והרעותם בחולדות (שם י' ט'), ויותר מזה נאלצו שמיני קדם היו בישראל חקים ידועים ותורות מסודרות להתנהג על ידם בזמן המלחמה, שהרי אברהם ידע כבר דיגי הלוקת השלל ואמר וחלק האנשים אשר הלכו אתי עגר אשכול וממרא הם יקחו חלקם (בראשית י"ד כ"ד), וכן במלחמת מדין צאו לויים הרבה על חלוקת השלל. סוף דבר אם תעיין בדברי התורה תמלא זה ידיעות יקרות בהמלאת החכמות והמלאכות כפי אשר הביא הזורך לדבר והם, פעם בדרך קיפור ופעם ברמז, לא כמתפאר ואומר: ראה זה חדש הוא! אלא כמספר דבר ידוע ונהוג, כי בעל התורה הקדושה הזאת הוא הבורא ית' אשר לפניו נגלו כל תעלומות ולופה ומראשית אחרית כל מה שעתידיים בני אדם להמליא בכם שכלם ובינתם, ולאדם שטוב בעיניו נתן חכמה בלבו לעשות ולהלליח בכל מלאכת מעשה, כפי מה שכיוונה חכמתו העליונה. מן המעט שזכרתי עד הנה תדין לשאר הידיעות. שהגם שלא נתפרשו בארובה בתורה כי אין לורך בזה, הנה צאו זה ברמז, כגון מלאכת הטווייה שכודעה גם קודם מעשה המשכן, וחמלא רמז מונה במאמר אברהם אם מחוט ועד שרוך כעל (בראשית י"ד כ"ג), ומלאכת האריגה שהיתה ג"כ צימיו בא עליה הרמז בפסוק ותקח הלעיף (שם כ"ד ס"ה), וכן חכמת מדידת הקרקעות ברמזה בפסוק ומדדו את הערים (דברים כ"א ז'), ובפסוק ושלשת את גבול ארצך (שם י"ט ג'), ובפרט בלוי מגרשי הערים אשר ללויים, כי גם לזה הכתוב תחלה למדוד אלף אמה סביב כל עיר ועיר, ואח"כ לזה למדוד הזדדים של אלפים אמה כדי להרויח הקרנות. עוד החזונו כויה ניני בלים מעשה אומן כזכרו בכתוב בדרך העברה, כל אחד מהם יורה שידעו אז המלאחו ולופכי שימוש, כגון מרלע, גרון, חרמש, פרור, מודכה, תער, חח, טבעת, עגיל, כומז, כוס, למיד, רחם, משאלות, חכור, כירים, כור הצרזל, מוט, עגלה, עגלת כב, מלזנים, כד, לזי, סל, טנא, מחבת, מרחשת, תהרא, יעים מולגות, מחתות, מלקחים וזולתם, ואם תשאל את פי הכני האומות מי היה הראשון שהמליא מלאכה זו או כלי זה, הרהה חיד קלרה ידם להשיב ואין צפיהם מענה. לכן תחת ידיעות ברורות דכו מלכס דברים מסופקים וייחסו הנולאת החכמות לאנשי אומתם להתפאר בהם, כי כל אחד מבקש להגדיל כבוד עמו על שאר העמים, אבל התורה הקדושה גילתה כל סהוס בפירושיה האומיתיים ללוה ולמופת על היותה מעשה חללים נולד הידיעות היקרות שבאו בתוכה.

תורה מן השמים

כו

מצד העתידות. להבין ענין הראיה הזאת ומה כחה להוכיח ממנה אלהיות התורה לריך להתבונן תחילה על משפט הקדימה והאחור שיש בין זמן כתיבת התורה לזמן שבו נתהוו הקורות הרשומות בה, וזה כי בין כל המון הכופרים הנוטילים ספקות בתורה אין בהם גם אחד שהעיו פניו לומר שלא היה חי מרע"ה במאה החמישית לחלף השלישי, ושלא כתב את התורה בשנת ז' אלפים תפ"ח לבריאת העולם דהיינו בשנת הארבעים ללאתם מוארץ מצרים, כי על אמתת הדברים האלה כבר באו מופתי השכל הישר ועדות כל הכותבים הקדמונים רושני קורות העתים בארצות לגוייהם, ואילו יעלה על לב הכופר להכחיש גם את אלה, תבוטל דעתו ואלל כל אדם ויעיד בעלמו על חסרונותיו והעדר בינתו. אמנם כשיאמין האדם במה שאמרנו כבר הודה בזה שהיה משה רבינו רבן של כל הנביאים, ושדברי התורה הם דברי אלהים חיים, שהרי הדברים הכתובים בה נתקיימו וילאו לפועל כמה מאות שנים אחר נויחת מרע"ה, וכולם דברים שאינן כמנהגו של עולם, ואפילו היותר חכם ונבון שבעולם לא היה אפשר לו בבינתו הטבעית לעמוד עליהם טרם יתהוו צפועל, ובזה נכדל ונחרומם הספר הקדוש הזה על כל שאר ספרי חול שבעולם, כי כולם אינם מדברים אלא במה שכבר היה, אבל ספר התורה מלא עתידות והוא מגיד מראשית אחרית כל מה שיקרה לאומה הנבחרת עד סוף כל הדורות, ונתחיל מן הצריחה הראשונה בטרם הרים יולדו, והולך בהדרגה עד התיקון הגדול שיעשה ה' באחרית הימים כשיהדש צנו לב טהור ורוח נכונה לעבדו. טכס אחד, בכחוצ צפרשת כלבים והיה כי יבאו עליך וגו' ושבת עד ה' אלהיך וגו' ומל ה' אלהיך את לבבך וגו' (דברים ל' א') וכל הענין יעויין ביאורנו שם. והנה פרטי העתידות הכתובות בתורה רבו ומספר, אך אוכיר לך קצתן. הבטיחה התורה שאם ישמרו ישראל מלות השמיטה ויאמרו מה נאכל בשנה השביעית, ילוב ה' את צרכתו להם בשנה הששית ועשת את הצבואה לפלש השנים, אך מלי יוכל להצטיה טכך יהיה בכל שמיטה ושמיטה, והדבר זר מאד, כי לפי הטבע היה ראוי שתעשה הארץ יותר פירות בשנה הראשונה של השמיטה (שהרי כבר נחה שקטה בשנה שקדמה) ממה שתוליא זרע רב בשנה הששית אחר שזרעוה חמשה שנים רלופים, וטבע הארץ יחייב שבשנה הששית לזריעתה תגרע יבולה ותצואתה ונעט כאסוף, אכן לא מלינו בכל קורות בית ראשון ובית שני כשהיו ישראל על אדמתם שהולרכו לפזר רגלם חולה לארץ בשנת השמיטה כדי לשבור בר בארצות האחרות, וזו עדות נאמנה טכתקיימה צם ההצטחה הזאת, ואף אם בימי בית ראשון לא שמרו מלות השמיטה והיובל כהלכה, אשר על כן היו בגלות בכל שבעים שנה כנגד שבעים שנות שמיטה ויובל שלא קיימו, ככחוצ למלאת דבר ה' צפי ירמיהו עד רלחה הארץ את שבתותיה למלאות שבעים שנה (ד"ה צ' ל"ו), הנה בימי בית שני אין ספק שקיימו מלות

תורה מן השמים

השמיטה, שהרי נונינו צימי החשמונאים כאשר באה עיר צי"ת לור"ה במלור מפני חמת אנטיאוכוס הרשע, לא היה לאנשי העיר ההיא לחם לאכול בעבור שהיה אז שנת השמיטה ולא זרעו זה כלום, כמסופר צב' מכבי (בראשון פרק ו' פסוק מ"ט), מוכח מזה שהיו סוורים מלות ה' כראוי ולולי היו מסוגרים בעיר ההיא היו מולאים תבואה בשאר העיירות אע"פ שלא זרעו בשנה ההיא.

אחר עשיית המשכן קידש משה את אהרן לשרת בקדש ונתן לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם, גם לזה שכל הדורות העתידים כל זמן שבית המקדש קיים לא יקרב איש זר אשר לא מזרע אהרן הוא להקריב אשה לה', כמו שבא על זה מופת המטות שפרח מטה אהרן לביית לוי ככתוב צפ' קרח, והנה כשאל איך ידע משה שלא יסוף זרעו של אהרן לעולם? והלא נדב ואביהוא כבר מתו בלא בנים, וכן היה אפשר שבאחד מן הדורות ימותו גם בני אלעזר ואיתמר בלי השאיר זרע אחריהם, ואז תאבד ח"ו משפט הכהונה מישראל ויבטלו הקרבות והעבודות צבית הבחירה, ובאין קרבות היה בית המקדש צנין ללא תועלת, וכל הפרשיות שבחורה הכוללים דיני הכהנים יהיו לבטלה, הרי שקיים הזרע במשפחת אהרן לדור דורים הוא עמוד שכמעט כל החורה תלויה עליו, ומאין ידע משה שלא יקרה כזאת בישראל לעולם עד שכתב בחורתו על ברית הכהונה ברית מלח עולם הוא לפני ה' לך ולזרעך אתך (במדבר י"ח י"ט)? אין זה אלא שה"ת הודיעו בתבואה שלא יכרת זרעו של אהרן לעולמי עד, וכן הנסיון מוכיח לעינינו שגם בזמנים האלה ניכרים בני צניו של אהרן מתוך שאר בני ישראל שבגלות. בין הדברים אשר לזה משה אל בני ישראל צענין כבוש הארץ והתישבותם עליה נונינו עתידות הרבה המעידים על כבואתו, כי הנה אילו צימיו של משה נכבשה הארץ, היה נשאר מקום למכחישים לומר שהמלחמות ההמה קרו בדרך טבעי וזרועם הושיעה למו להורים גוים גדולים ועלומים, אולם כיבוש הארץ היה ציוני יהושע אחרי מות משה, ואיך א"כ היה יכול משה להבטיח להם הנלחון שיהיה להם אחרי מותו? והלא בקורות העמים מלאנו שלפעמים גם הגבור יכולה מן החלש ע"י תחבולות או מקרים אחרים, ותמיד הנלחון צספק, כי לה' החשופה, וכמו כן היה אפשר שיושבי ארץ כנען יחזיקו מבני ישראל ולא יניחום ליכנס בארצם, ומי הודיעו שלא יהיה כן עד שכתב בחורה ונחנם ה' אלהיך לפניך והמם נוהומה גדולה עד השמדס ונתן מלכיהם צידיך (דברים ז' כ"ג)? א"כ מוכרחים לנו לומר שכל דבריו היו בתבואה. עוד אמר לישראל אלה שמות האנשים אשר ינחלו לכם את הארץ וגו' (במדבר ל"ד י"ז), וזכר י"ב מהם לי"ב שבטיהם, ומאין ידע משה שלא ימות אחד מהם טרם הכנה לארץ או בשבע שני הכיבוש? ובפרט כי היה בתוכם בלב צן יפנה הזקן, ואילו כתב משה כן מדעתו

היה לו להזכיר את הבחורים שבהם ולא הזקנים, ועם כל זה יש לדאוג שמוא ימותו גם הבחורים, כי אין איתנו יודע שיעור חיי האדם, ומה היתה חסירה תורתו אם לא יקראם בשמותם, והיה יכול לומר להם ראשי שבטיכם ינחלו לכם את הארץ, יהיה נני שיהיה? אמנם זה יורה כי בכבואה יאנורה הפרשה ההיא. יותר מזה היה יודע מרע"ה זידיעה ברורה כל פרטי ארץ כנען כאילו עבר בכל חולותיה ובדק בכל פנותיה, אע"פ שהוא לא נכנס שם מימיו, ובזמנים ההם לא היו בקיאים בני אדם זידיעת הארלות [Geografia] לחוסר הספרים והמפות, ועכ"ז הוא ע"ה ידע לקמן כל גבוליה בלמלוס דק כנראה צפ' מסעי, ידע שבהרריה ברזל וכחוסת, ידע שבחלקו של אשר ירבו הזיתים והשמן, סנא' וטובל בשמן רגלו (דברים ל"ג כ"ד), ידע היכן הם הר גרזים והר עיבל ונתן בהם סימן בחוך סימן צפ' ראה, ידע שעתיד בית המקדש להבנות על הררי ג'ון, עד שהתפלל אעברה נא ואראה וגו' ההר הטוב הזה (שם ג' כ"ה), שהוא הר המוריה, ואמר עוד עמים הר יקראו שם יזבחו זבחי לך (שם ל"ג י"ט), וגם ארבעים שנה קודם לכן היה יודע דבר זה ואמר בשירת הים תביאנו ותטעמו בהר נחלתך (שמות ט"ו י"ז), אך מה שהוא יותר מופליא ונכל אלה, היה משה רבינו יודע מדת ארבה ורחבה של כל ארץ כנען בלמלוס, שהרי התורה אותה בחלוקת הארץ לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעט (במדבר כ"ו כ"ד), ולתכלית זו נזה למנותם צפ' פינחס ואח"כ אמר לאלה תחלק הארץ (שם כ"ו כ"ג), לפיכך בהיות מספר העם כבר נודע שהיה שש מאות אלף ואלף שבע מאות ושלשים, הבא לחלוק להם את הארץ היה לריך ג"כ למדוד כל א"י בשיעור מלומס כדי לידע כמה אמות מרובעות יפלו לכל גלגולת וגולגולת, כמו שהורך לעשות יהושע דכתיב הצו לכם שלשה אנשים לשבט ואשלהם ויקומו ויתהלכו בארץ ויכתבו אותה לפי נחלתם (יהושע י"ח ד'), כי בלא זה א"א לחלקה, אמנם מרע"ה היה יודע מדת הארץ אע"פ שלא נודדה, דאיה לזה כי כשבאו לפכיו בני גד ובני ראובן ושאלו להם ארץ סיחון ועוג ראה משה שהיתה הארץ ההיא יתירה על מספר שני השבטים ההם, כפי ערך החלק העתיד ליפול לשאר השבטים בארץ כנען, והוסיף נודעתו חזי שבט מנשה אע"פ שלא שאלו כלום, כדי שיקחו אלה ואלה בשוה, וזה דבר פלא, כי לא היה אפשר לעשות כן זולתי אם ידע כמה קרקע עתיד ליפול לכל גולגולת וגולגולת בחלוקת הארץ. וכל הידיעות האלה לא היה אפשר לו לידע זולתי בסיוע אלדי. עוד היה יודע משה רבינו שעתידין ישראל להמליך עליהם מלך, סנא' ואמרת אשינה עלי מלך (דברים י"ז י"ד), וכבר נתן זוויים אין יתנהג בשבתו על כסא מלכותו ומי הודיעו שעתידין ישראל לשאול להם מלך אחר כמה מאות שנים, ואפשר שיתנהגו תמיד ע"י השופטים? ומה שהוא יותר מתמיה, כי לפה משה ברזח כבואתו שעתידין להקים להם מלך בזמן סוף ביניהם נביא, ואז אפשר שלא יהיה איש אשר יבחר ה' אלהיך בו, כמו

תורה מן השמים

שקרה צמלכי בית שני, ולכן הוסיף הצווי לא תוכל לתת עליך איש
 ככרי (דברים י"ז ט"ו), כמו שכתבתי בביאורי שם. עוד מן העמידות
 הכתובות בחורה הנצואה האמורה לרצקה ולאוּס מלאוּס יאמץ ורצ
 יעצד לעיר (בראשית כ"ה כ"ג) כפי ביאורו שם וכן הצרכה
 שצריך יחזק את עשו והיה כאשר תריד ופרקת עולו מעל לוארך (שם כ"ז
 ג'), וכן זרכות יעקב לצניו, מי יוכל להגיד העמידות ההמה
 טרם תצאנה אִם לא תחל רוח ה' לפעמו? כיונא בזה כתוב בתורה
 וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ וגו' וחרה אפי צו ציוס
 ההוא ועזבתי (דברים ל"א י"ז), ובעוכותינו הרבים ראו ראינו מאז
 ועד עתה לרות רבות סבבנו ככל אלות הצרית הכתובה צפ' בחקתי
 וצפ' כי תצא, על אשר השלכנו אחרי גונו תורת ה' תמימה, עד יסקיף
 ה' ממרוס וירא שפלותנו וגלותנו, יזכור צריתו אשר כרת עם אבותינו
 וישלח דברו וירפאנו. עוד כתוב וענתה השירה הזאת לפניו לעד כי לא
 תשכח מפי זרעו (שם ל"א כ"א), וכן נתאמת הדבר כי אחר ג' אלפים
 שנה לא נשכחה השירה המפאורה הזאת מפינו ולא תשכח מפי זרענו,
 כמו שלא ימושו מפינו שאר דברי התורה לעולמי עד, ונוסף על זה כי
 תוכן השירה עמוה כולל כל קורות האוונה ונראשית הויתה עד סוף
 כל הדורות, כי התחלתה מימים הקדמונים כאמרה זכור ימות עולם
 וגו' (שם ל"ב ז') ונגעת עד אחרית הימים כי ידין ה' עמו וגו' וכפר
 אדמותו עמו, עד שהרמב"ן ז"ל כתב עליה כדברים האלה: והנה אין
 " בשירה הזאת תנאי בתשובה ועבודה, רק היא שטר עדות שנעשה הרעות
 " וכוכל ושהוא ית' יעשה צנו בתוכחות חימה, אבל לא ישבית זכרנו וישוב
 " ויתנחם ויפרע מן האויבים צהרבו הקשה והגדולה והחזקה ויכפר
 " על חטאתינו למען שונו, א"כ השירה הזאת הצטחה מצומרת בגאולה
 " העמידה על ברחן של מינין, ואילו היתה השירה הזאת מכתב אחד
 " מן החזים בכוכבים שהגיד ונראשית אחרית בן, היה ראוי להאמין
 " מפני שנתקיימו כל דבריה עד הנה לא נפל דבר אחד, ואף כי אנחנו
 " כאמין ונלפה בכל לב לדברי האלדים מפי נביאו הנאמן בכל ביתו
 " אשר לא היה לפניו ואחריו כמוהו עליו השלום", עכ"ל. וכזה תדין
 " לצרכת משה איש האלהים אשר צרך את ישראל לפני מותו, תחזור
 " אחר ביאורי עליה ותמצאנה מלאה עתידות, כי אין חפצי לכפול הדברים.
 " עוד כתוב בתורה ושלחתי את הרעה לפניך וגרסה וגו' (שמות כ"ג
 " כ"ח), וזה דבר נס, ושום אדם לא היה יכול להודיע מדעתו שלעתיד
 " תצא הרעה ללחוס את מלחמתם, ונתקיימה הצטחתו ככתוב (יהושע
 " כ"ד י"ב) ואשלח לפניכם את הרעה ותגרם וגו', וכן כלן שאר ההצטחות
 " הכתובות בתורה כולם נתקיימו לא נפל דבר מכל דברו הטוב אשר
 " דבר לעשות לעמו. ועתה- יחשוב איש השכל איש ציד. אדם להצטיח
 " הצטחות גדולות כאלה ולקיימם בכל תנאיהם? היוכל איש לגזור אומר מה
 " יהיה באחרית הימים אִם לא באג עליון יהיה לו נפה ורוח נדיבה יכונכהו?

מצד המצות והמשפטים שבאו בה. הנה המצות בכללן יתנו
 לכל קהל עדת ישראל בכלל, ומה שהזהר האחד ממנו הזהר כל
 זולתו, כי כן כתוב תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם (במדבר ט"ו ט"ז),
 ואין דבר נפלא מזה ללוות תורה אחת ומשפט אחד להמון מצבי אדם בלי
 מספר והעמוד לדורי דורות בלי סינוי וחילוף דור הולך ודור בא אלפים
 מצבי אדם עד הדור האחרון ושהיו הלוויים בערכים במשקל ובמדה
 הכחותה לכל נפש, כי כבר ידעת חילוף ונצבי הנפשות בכתובתיהן, וחילוף
 מזגי הגויות שכפי נוספר בני אדם כן מספר החילופים האלה, ועם
 כל זה מצות התורה הם אפשרי הקיום לכל הנפשות עד שאין אחד מהם
 יכול לוותר, קיום דבר זה הוא אלפי מסוג הנמנעות, או להזהר מדבר
 זה כנוגע בטבעי, אדרבא אדון הכל ב"ה היוצר רוח אדם בקרבן חקק
 הקים ומשפטים לדיקים ערוכים ושמורים לכל נפש ונפש, אין בזה
 מלות רחוקות וניצבע האדם ומדעתו, ולא דברים נוכזבים ומעמיסים
 עול כבד שלא יסבלו ומקלת הנפשות, ולא ענינים מופתים וממיתים,
 אבל כל דברי התורה הם דרכי האושר והחיים, כמו שכחוב אשר יעשה
 אותם האדם וחי בהם (ויקרא י"ח ה'), וזה ענין פלא בחוררתו הקדושה.
 והנה חף אדם לפעמים נעלמו ממנו טעמי הנוחות ואין בידינו מופתים
 נדעיים עליה, עכ"פ אין צם כחירה לדרך המדע ואינם מנגדים לשקול
 הדעת, ולא יגיע לאדם לא נזק ולא חרפה ולא כלימה מן המעשים
 שהתורה תלוה עליהם, אדרבא חכמי התורה שבכל דור ודור חתרו
 בשכלם ונולאו על המלות טעמים יקרים ונכזבים, מוכימים עם השכל
 הישר, מועילים לקבוץ הנודיני והצרת בני אדם, משמרים צריחות הגוף
 והנפש, והורו לנו ע"פי הנסיון שהנלוזים ונדרכי התורה והולכים
 בשרירות לצם הזונה באחריתם ינולאו נגע וקלון וסופם יעיד שהדרך
 שעזבו היה דרך החיים, ולהפך מזה ההולכים בחורת ה' יתקדשו יום יום
 בעניניהם, ששון ושמחה ישיגו וגם עד זקנה ושיבה יחליפו בה, באופן
 באחריתם יוכיח שבחרו בדרך ישרה. נוסף על זה באו בחורה מלות
 רבות יורו על דברים אלהיים יולאים מטבע החולדות, כגון לרעת
 הבתים והכלים והבגדים (כ"א) שאין זה כוונתו של עולם אבל אלנבע
 אלהים היא בהשגחה פרטית על ישראל, ומטעם זה אינו נוהג אלא בארץ
 הנבחרת אשר השם הנכבד שוכן בחובה, וכן השקפת הנבים הנורים
 לקוטה הוא דבר נפלא ומעשה נסים, כי אין בננים סם או דבר מננית
 רק הכהן לוקחם מן הכיור ונותן צם מעפר המשכן טחיכו דבר מוזיק,
 ועכ"ז לבתה בטנה ונפלה ירכה, והפלא היותר גדול שהיו הננים צודקים
 אותה ואם היחה טהורה ונקחה וכזרעה זרע, וידוע מעשה שתי אחיות
 שהיו דומות זו לזו (ילקוט סי' תש"ה), והתורה הודיעה הגפלות האלה
 שיקרו

(כ"א) עיין הרמז"ס ז"ל בסוף הלכות טומאת זרעה.

תורה מן השמים

שיקרו לישראל בשבתם על אדמתם וכל צר דעת יודה שאין צכח שום אדם להכבד ולכתוב על ספר עתידות כאלה היואלות ומנהגי הטבע, וכן כל דיני הטומאות ואופני טהרתם ע"י הזאה באפר הפרה ובחזוץ עם כל הפרטים השייכים להם, כולם תעלומות ממנו, אין לשכל האדם מוצא בהם, ונורים על עיניים אלהיים וגשגשים מדעתנו. והתצונן עוד איך תורת השם תנומה תישר אורחותינו צדרכי המשפט והלדק והחניכה והחסד, ותרחיקנו מהעול וההמם והזימה ואהבת הצלע, היא תלמדנו דרכי הקדושה והפרישות ותמימות הלצ ויראת ה' ואהבתו, היא תלמדנו דרכי שנתת הלצ ומשוש הנפש ואהבת ריעים ודרישת השלום, וכל הכותבים הקדמונים לאומות אשר כיוונו ליישר המדות ולהורות הנועשים הנכבדים, כולם נשענו על דרכי התורה ודברו על התכונות הטובות אשר תלזה התורה עליהן, והזהירו על המדות המגונות שהזהירו התורה מהן, והמעט שנמלא צדצריהם אונת וישר גגוב, הוא אחס מתורת ה' ונדברי הנביאים. עוד דבר נפלא בתורתנו הקדושה שתסבול בכל פסוק נפסקוקיה ובכל דבר מדצריה כמה פירושים שונים כגולה ובגסתר וכל אישי האומה יכולים ליהנות מזיו כבודה כקטון כגדול, חכמי לצב המעמיקים צבל ענין המה ראו כן תמהו על החכמה הגדולה וההלכות העמוקות והקודות הנפלאים הכלולים בה, והנשים והטף נצערים מדעת גם המה יקחו חלקם צסיפורים ובחיקון המדות ובעשיית המלות. כל ההוגה בתורה ימלא צה נועדים לנפשו כפי הידיעות שקדמו לו, הצקי בחכמת הטבע ישנח צראותו שהתורה הסכימה עם כל מה שחידשו חכמי הטבע האחרונים כנסיונותיהם, המדקדק יתצונן צטוב לצ על לחות לשון הכתוב צהוראת השרשים וצשימוש המלילות, הנודיני יתמה על חכמת מרע"ה וגבורתו צהנהיגו את ישראל ארצעים שנה. איך השתדל לטובתם הגופני והרוחני, איך נלחם את מלחמותיהם, ואיך היה נוראו על פניהם, כונו שכראה צמעשה העגל, הרופא ימלא טעונים לאקירת הבהמות והעופות הטומאות לקוחים מנחמות הטבע, החוקר יתפלא על מעשה ה' כי נורא הוא צנוקות צאותות וצמופתים, המשורר יתעדן צשירת הים וצשירת האזינו ויודה שאין צכל אומה ולשון שירים מעולים באלה, קוף דבר בולם יינקו נוסוד תנחומיה, כי היא כמראה נולוטשת וצבירה יראה צה כל אחד לורחו וזה מופת גדול על היוחה אלהית וכונת הצורא ית' צתחה לנו היה להטיצ לכל המון הרב, גדילים וקטנים חכמים ופחאים אנשים ונשים, כי בולם מעשה ידיו ואהובים לו, יותר מזה יצין החכם במה אלפים ספרים חוצרו צמשך ג' אלפים שנה לפרש ולבאר וללצן ספר התורה הזה, פעם צפשט פעם צרמו פעם צדרש ופעם צסוד, ואין ציד אחד לגמור הנולחכה וכל אחד נעיה לצאים אחריו נקום להחגדר צו, כל זה לפי שנכתבה צהכונה האלהית שארובה מארץ מדה ורחבה מני ים. החיבור הגדול והנורא שהיבר רצינו הקדוש קראו משנה תורה, והתלמוד העמוק והנפלא זה הים גדול ורחב ידיים, עם

הורה מן השמים

כט

אשר החיבורים הנכבדים ספרא, ספרי, חוספחא, צרייתא, מדרש
 רבה, פרקי ר' אליעזר, וס' הזוהר הקדוש וזולתם רבים, והיד החזקה
 אשר עשה רבינו משה בן מיימון ז"ל לעיני כל ישראל, וכמה וכמה
 חיבורים אחרים למאות ולאלפים טיאלו לאור בכל דור ודור מחכמי
 אמונתנו, וטלא נדפכו עדיין והמה בכחוצים ילאה האדם למנותם (כ"ב),
 מלבד המכתבים שניאזדו ממנו באורך הגלות ולא נודע לנו כ"א שמש,
 הנה מקור ושורש כל המון הספרים האלה, והמרכז אשר סביבו יסובו,
 והיסוד אשר עליו נבנו, והמשענת החזקה אשר עליה ישענו כולם, היא
 התורה הקדושה הזאת אלוהא מאת הבורא ית', הוא ראה ויספרה
 הכינה וגם תקרה להנחיל אוהביו יש בעולם שכולו ארוך.

והתבונן עוד שהחורה קצרה נוחד במליכותיה היקרים, ובכל מלה
 ומלה נרמזים חלי חלים של הלכות ודינים הנדרשים ומונה
 מן החיבור והיתור והסירוס והכפל וכדומה, ועל פי המדות והכללים
 הידועים לחז"ל, ד"מ אמרה תורה והיחה שבת הארץ לכם לאכלה
 (ויקרא כ"ה ו'), והיה ראוי לומר והיחה תצות הארץ, וצא ללמד מה
 שאמרו חז"ל מן השבות אחת אוכל ואי אחת אוכל מן השמור; וכן כתוב
 וכי תצחו זבח שלמים לה' לרונכם תצבהו (שם י"ח ה'), ומלת
 תצבהו צא בחסרון וא"ו ללמד באין אדם אחד שוחט צמקדשים שני
 זבחים כאחד, ולא שני בני אדם שוחטים זבח אחד, ומדכסר רחמנא
 לגבוה מכלל להדיוט שרי, אשר על זה שנינו השוחט שני ראשים
 כאחד שחיטתו כשרה שנים אחוזין צמכין וסוחטין (חולין פ' צ"ג); וכן
 אמר הכתוב ולקחתם לכם ציוס הראשון (ויקרא כ"ג ו'), ודרבו רז"ל
 מיתור מלת לכם שיהיה מושלכם; וכן ועשו להם ללית (במדבר ט"ו
 ל"ח), למעוטי גזילה; ונשיא צעמד (שמות כ"ג כ"ז), צעושה מעשה ענוך;
 וכתב לה (דברים כ"ד ח'), לשמה; אחיד העברי (שם ט"ו י"ג),
 לא אמרתי אלה באחיד; הענק תעניק (שם ט"ז ד'), מכל ונקוס אפילו
 לא נחברך הבית בגללו; הסב חשיבנו (שמות כ"ג ד'), אפילו מאה
 פעמים; ושנעון העמסוכי היה דורש כל אחין שצחורה, כי עם היות
 משפט הלשון להשתמש במלת את להורות על הפעול, לפעמים תחסר
 כשאין דרך לטעות בהפקד נושבה, לכן ניתנה המלה הזאת להדרש
 כמו שאמרו כל היבא דאיבא למדרש דרשינן, וכל כיולא צוה. הנך
 דואה שלא נפל דבר אחד צמקרה במליכות התורה, ומכל אות ואות
 יולאים חולדות יקרות, או לענין דינא או לענין מוסר השכל או לענין
 סודות

(כ"ב) בס' שפתי ישנים נמנו ונרמזו צ' אלפים וקנ"ה ספרים, ובחלק שני ממנו
 הנדפס החדש הוצאו עוד תרפ"ח ספרים אחרים אשר לא התפקדו
 בחלק הראשון, ומלבד אלה כמה חצורים נזכרו צס' שם הגדולים להגאון
 המופלא חיד"א ז"ל, יתחזרו קם כומר אחד מחכמי העמים ד"י רוס"י שמו,
 והנעם לאור רשימה גדולה ותורכה תגל מחצרו עמנו.

תורה מן השמים

סודות נעלמים, אשר על כן נקראו מליצות התורה הנורות ה' הנורות
טהורות (תהלים י"ב ז'), כי א"ל שיתחברו כל התנאים האלה וחכמה
עמוקה כזאת באמרות בני אדם, אבל בתורה נתחברו אלפי אלפים
של הלכות ודיעות בקיצור נפלא ובסדר נכון, באופן שכל המון הרמזים
והסודות שבאו בה לא ישחית פשטי הכתובים על מכונם, ואדרבא דרך
הפשט ישר ונקל לפני כל איש ואיש עד שהנער מבין ששה שנים ואילך
יוכל ללמוד בלי טורח ועמל בשנה אחת כל חמשה חומשי תורה ולהבין
הנרצה בהם כפי הפשט. מכל הדברים האלה אתה למד איך דברי
התורה מעידים על עצמם שהמקור אשר נמנו ילאו הוא מקור אלהי,
והתבאר בזה אלהיות התורה ונפאת יוסר הדברים הנכללים בה.

כללו של דבר, הגם כי ראוי לכל איש הישראלי להחזיק בדרך האנונה
להיות מכת המאמינים בני מאמינים, הנה אם יחפוץ הפילוסוף
להתחזק באמונתו על פי הסכנות השכל, ימלא במה שכתבתי עד הנה ראיות
נאמנות ונופתים ישרים אשר יכריחוהו לתת כבוד לה' ולתורתו הקדושה;
ואף אם כל אחד ואחד מהמופתים שזכרתי, אם נחשבהו בפני עצמו
בודד ונפרד מן האחרים, אולי לא יספיק נועלמו להוכיח בנופת חותך
אלהיות התורה (כי המכחישים עזי מנח, לא בנקל יטו אזנם לדברי
אמת ואת הישרה יעקשו), הנה בהקבץ כל הבחינות האלה בלב החכם,
ובהצטרפם יחד לראיה כללית, תהיינה בלבו למופת מדעי ברור כשנש
בלהרים על כבוד התורה, ויודה ויאמין בשמחה ובטוב לבב, כי רק
נאחו ית' תלא תורה ודבר ה' מן השמים.

ה ס כ מ ת

החכם השלם, החורגי הכולל מורי אבי ועטרת ראשי
 כמוהר"ר אברהם חי ריגיוו נר"ו אב"ד ומ"צ בק"ק גוריציאה
 יע"א.

בשירתי שוני עין עיוני על כל חלקי ההקדמה הזאת אשר איזן וחקר
 המשכיל וכבון בני שיחיה עץ שחול על פלגי מים שאין להם
 סוף תורה מן השמים, וכשא עץ ועשה פרי, לחדשו יזכר העתקת
 ספר תורת אל חי בלשון איטלקי הלח וההדור, אחא גברא בחריקין,
 לעזר הוולמידים ולהועיל לתלמידים ועיניהם יסיתו הא למגמר והא לאגמורי
 ושניה לו חדא ועוד קאמר ביאור חדש להבין פשטי הכתובים על
 מתכונתם, לא יכולתי להתאפק מלשבח שבה כעורים פאר יופי המלאכה
 מלאכת שמים אור כי יהל לדעת מה יעשה בישראל, על כי בלולה היא
 בשנון הכוזב ערב ומועיל לכל מלבי האיש הישראלי. עליה עמידה

ירידה, הנה אחיא אחל אחל בימי עליית האדם ילא כנגה לזקה וטובה
 של ההקדמה גמול ידו הדך לתקוע יתד כל תמוט, בהחלת הראות זו
 בוחות הנפשיים טרם הולאתם אל הפועל אמונת דבר ה' אל רועה
 כאמן ביתו. ואגב חדא תרתי לטיבותא אחיא גם גם ערב ערבה במדבר
 לימי עמידה להבין נוקראי קדש באם הלשון אשר זו כולד ריחו כודף
 ועומד לימי עלומיו, עמידה שיש בה סמיכה דקדוק הלשון לכל יהיה
 שבעת ביטוי הנער כלעגי שפה וכלשון אחרת ידבר ואחיא חוץ חוץ
 הבנת פסקי מוקראות ריחיה חלא וטעמיה כלל. והכל מודים דדינא
 דגרמי הכל שאין זו ממש שששתא בין דעל על, ובחורים כשול יכשלו
 להפך את הרשום בכחב אמת. ואל השלטה לו בא מלרף לחכמה, פועל
 ילא לשלישי אחיא באר באר ביאור מועיל ונקים עולה של תורה במשכיות
 כסף נבחר אחיא תוך תוך נולאת מחשבת אשרה תורה וחכמה הכל
 כאשר לכל באישור כולל ובת אחת לירד בימי הירידה בעומקה של הלכה,
 אך אין זו ירידה אלא עליה היא להקדישו הקדש עליו, הרי אלו אבות
 מלאכות מכלל דאיכא חולדות מוסר השכל המדריך בדרך הקדש והמלמד
 לאדם דעת. ובראותי את המראה הגדול הזה לא משום קורבה אלא
 לאהבת האמת בלבד העירוני רעיוני ביני לבין עמי ואמרתי מי יתן איפא
 ויכתבון מילין צעט ברזל ועופרת על מזבח הדפוס למען יפולו מעיינות
 חולה בראש הומיות בתי מדרשות לרוות למאת גערי בני ישראל וישוב
 כל הארש בערבה ופגע בדבשת נחלי דבש ויגעו בקנה המטה וי אורו

עיניהם. איבו השתח עיני זכאמני ארץ רצנן כבוראי דפקיעי שמייהו
 מר כי אתריה ומר כי אתריה, בשפל קול התחינה אחלי יכונו פיקו ועבדו
 סמוכות דאורייתא לרופים עומדים, שאו ידיכס קדש זבהסכמתכס
 הסכמה מועלת בתומות חיבורין לרף הנוטף מעשה הכתב כתיבה נעימה
 יהיבא לתת הורמונותא דמלכא לכל מן דין ומן דין סמוכו לכא להדפיס ספר
 תורת האלהים איהו ואבזוריה דנפיש זיהריה לכל עיבר דבר שבקדושה
 וכל איש ואיש ימלא את ידו אחיא קיחה קיחה הבאה הבאה איש על
 נחכהו. איש על דגלו תפתח ארש ותטעם דת חס אחיא תורה תורה ללא יהא
 מפיק ומפסיק מפומיה מעתה ועד עולם אכי"ר

נאם דק לקוי קרר העומד לשרת בקדש על התורה ועל העבודה פה
 גוריציאה יע"א יוס ז' מעלי יומא דפסחא דהך שחא הן אמת
 חפצ"ת לפ"ק, המשתהוה מרהיק דחיק זי"ג השתחיות מול אשלי רברביה
 רבני אלפין מרי דאתרא די זכל אתר ואחר, והמתאבק בעפר רגלי
 רצנן ותלמידיהון.

זעירא ולא מן חזריא אברהם הי בלא"א ר' עזריאל ריגיון ז"ל.

בְּרֵאשִׁית א

בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ:
(3) וְהָאָרֶץ הִיְתְדָה תָהוּ וּבָהוּ וְחָשֶׁךְ
עַל-פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַהֶפֶת עַל-פְּנֵי
הַמַּיִם: (א) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי אֹר וַיְהי-אֹר:
וירא

ביאור

(א) בראשית ברא אלהים, ספר הכתוב שנאמר עליו דרשונו ית' לצרור העולם, ההתמלה הימה שצרה את השמים ואת הארץ דרגע אחד כי הוא חמד ויהי, ושמים שזר כולל כל מלימות עולם העליון, והארץ כוללת כל מלימות עולם התחתון, והנה הצריחה הזאת הימה יש מאין, כי חומר כל הנצרכים נצרה כרגע ציוס הראשון מן האין המוחלט, אך צהות עדיין כל הדברים מעורבים יחד וכלי סדר כנוו שנפרש, גזר הצורה לתקן צשסת ימים כל לאלאי השמים ואלאי הארץ, כדי שיהיה כל דבר על מקומו הראוי לו ויפעל כפי חקו, ד"מ לזה שיקוו המים ותראה היצשה, לזה לארץ שתדשא דשא ושתוליא נפש חיה, לזה למים שיטלו שרץ נפש חיה, וכן ככל דבר, הרי שכל הזווים האלה היו תיקונים לא צריות חדשות, והנה לא אצר הכתוב ויאמר אלהים יהיו שמים מהי ארץ ללמדנו שהצריחה הראשונה הימה מאפס המוחלט, כי לא יתכן לשון אמירה ערם צרור דבר, שהרי לא היה עדיין חומר או שום דבר שינוח עליו ה"ית שיוליא את השמים ואת הארץ, אבל צשאר הצריחות שהיו יש חיש, אע"פ שהיו צורך פלא ודומות ליש מאין, סוף סוף כצר היה חומר שמתנו ילאו, ועליהם ראוי לומר ויאמר אלהים, כל' שליה על היש שיוליא יש אחר, אך עכ"ז גם שמים וארץ נצראו צמאמרו וצלונו ית' שנא' צדבר ה' שמים נעשו (תהלים ל"ג ו'), וכן אחז"ל צראשית נמי מאמר הוא: ברא, לשון צריחה נופל על ההייה המדשה וגם על הבדלת דבר, ואין הצ"ל צין לשון צריחה ללשון צריחות ועוצות, הלא שזה עצמיוזה ע"ד הפלא, כי עיקר המלה על ההוצאה מן האפס אל היש כמו צפסוק זה, והועמקה גם אל חוספת היש ורצות העלם את כמו: (ב) והארץ, שימוש הוי"ו הינו למיזור, כ"ל להחשיך המאמר, כאומר וחולם הארץ שצמרתי, כי לא דברה התורה על כולם הצא שהוא עולם המלאכים צפרט, רק כללו צולת השמים שזכר צריחתם צפסוק ראשון, ועמה התחיל לדבר צפרט מהארץ שהוא עולם הויה. והפסד הנתון לצני

GENESI I.

(1) Nel principio creò Iddio il cielo e la terra. (2) Ma la terra era informe e confusa; tenebre coprivano la superficie dell' abisso, e lo spirito divino s'occupava intorno alle acque. (3) Allora disse Dio: Sia luce!

e

ביאור

אדם: הייתה ההו ובהו, מלת תבו על המקומות שאינן לא לעזר ולא להועיל ליישוב העולם כמו ויתעם צתהו לא דרך (תהלים ק"ז), ומלת צבו על מליצות הפרטים כלם הנרמזים להשלמת הארץ אך הם מעוררצבים ואין דבר על מקומו, ואמר כאן שאמר שהמליץ הנורא כל יסודות הנצחיים הסמריים עם כחותיהן, עדיין היו צערצורצו צלי סדר נאות, והיו לרובין תיקון: **והישך על פני תהום**, העדר האור, ולפי שבתחילת הצריחה היו המים מכסים לארץ מכל צד, לכן חמד שהמשך היה על פני התהום, כי תהום הוא קרקעית הים, והושאל אל כל דבר גדול ועמוק ורחב ידים, ומלת פנים על פרטוף האדם הנראה צהשקפה, וצהשלה הפעם הנראה מכל גסם יקרא פנים, א"כ כונת הכתוב שהמשך היה על כל שעה המים שהיו אז מכסים את הארץ, והנה זכר כאן ג' ענינים, תהו וצב וחסך, ואח"כ פרט תיקונם למפרע, על משך חומר יחי אור, על צבו חמר יחי רקיע וקו המים, ועל תהו חמר תישא הארץ, וכל התיקונים האלה לחועלת יוצרו שעה אח"כ צחמישי וצשטי: **ורוח אלהים מרחפת על פני המים**, שם רוח נאמר על כל ענין מתפשט ומרחיב עלמו וע"י כן פועל צדד זולתי, ובגדר מן רוח לשאול (שם אל ה' י"ו כ"ג), ולכן הושאל על האור הכסודי הנוצר, לפי שמתרחב ופועל צדד דבר, וכן נופל על כח מתפשט צשמת האדם שפועלת על ידו פעולותיה, כמו ועצר עליו רוח קנאה (צמדד ה' י"ד), ומשעם זה הושאל כאן שם רוח י"ל הכח האלהי הגדול שצו תיקון פרטי הצריחה, ואמר שהכח העליון היה כמעטק החלה ופעל צמים לתקנם, כי קודם שיתקן את היצושה היה לריך לתקן את המים שהיו ונכסים אותה, ולכן היתה התחלת התיקון צמים ע"י ההצלה צין מים למים, וע"י הצווי שיקו המים אל תהום אחד, שכל זה נעשה ציום השני, ואח"כ תיקון את הארץ: **מרחפת**, כמו שהנדר מרחף על גולתו להטיב עמהם כן כצבול היתה רוח חלבים מרחפת על המים, ובכונה ששם הצורה עין השגחתו על המים לתקנם: (ג) **ויאמר**, לא שאמר צחיתוך שפמים בלא שיהפך וגלה דצונו שיתחבר האור, ויתחיל התיקון מן הסוד לפי שהוא גוף יקר מאד ועלם זך ומשוב מכל שאר החמרים, והנה הסוד הזה חינו דבר אחד עם העולות

(ד) וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת-הָאֹר וַיִּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאֹר וּבֵין חֹשֶׁךְ: (ה) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָאֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קִרָּא לַיְלָה וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם אֶחָד: פ

(ו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהִי מִבְּדִיל בֵּין מַיִם לַמַּיִם: (ז) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-הַרְקִיעַ וַיִּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לַרְקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לַרְקִיעַ וַיְהִי-כֵן: (ח) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַרְקִיעַ שָׁמַיִם וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי: פ

(ט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקְווּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל

ביאור

התאורות שנצראו צרציעין כמו שנצאר סם, אללא הוא גוף צפני עלמו וצנזירת הצורא שימש האור ג' ימים הראשונים ערם נצראו המאורות, ואז התאחז צהם: (ד) וַיֵּרָא, שחפץ ורצה צקיום והתעדת האור לפי שהיה מסכים אל התכלית המכוון תחתו ית', ולכן אמר גם צתעשה שאר הימים וירא אללהים כי טוב, ומלת עוצ על מעשה כפי החכמה, להורות שצדיאית כל דבר היתה תסכמת עם החכמה העליונה שהיא ראשית דרכו של הקצ"ה, ולהלן (פסוק ל"א) אפרש יותר: וַיִּבְדֵּל אֱלֹהִים, לפי שהאור הזה היה תאיר תצלתו צשלת ימים הראשונים צלי סיוע המאורות כמו שאמרנו, יתחייב מזה שיתוויד להאיר צלי הפסק, כי אין סבה שימנעבו מלידות קרנותיו צנל עצר ופנה, ואינו כמו השמש והירח שצביותם למעלה מן האופק ואירו לנו וצדדתם למטה ויהיה לנו חשך, וא"כ יהיה צכל אותן הג' ימים תמיד אור ויום, ולא יהיה מליאות ללילה, והכחוצ אומר ויהי ערב ויהי צוקר יום אחד, יום שני וכו', לכן סיפר כאן שהצדיל הצורא צין האור וצין החשך, כלו' שהצביל את האור שיחמיד זמן קצוב ואח"כ יפסק מלהאיר, וכן שיתמיד החשך זמן קצוב ואח"כ ישוב האור להאיר, וצזה יהיה מליאות לציקר וערב ליום וללילה, אמנם ההצדלה הזאת לא היתה כ"א לג' ימים הראשונים, אצל אחרי שנצראו המאורות, הם יצדילו צסיוצנס צין היום וצין הלילה, כמו שאמר עליהם הכחוצ להצדיל צין היום וצין הלילה (לקמן פסוק י"ד) וכן ולהצדיל צין האור וצין החשך (סם פסוק י"ח): (ה) יוֹם, מלת יום נאמרה צתורה על ג' דרכים, הא' יום של מעשה צראשית של כ"ד שעות מתחיל מערב ונמשך עד ערב אחד, והוא הנאמר צצמוך ויהי ערב ויהי צוקר יום אחד, והב' היא כ"ד שעות יתחילו מתי שיתחילו, ונקרא עעת לעת, כנין עצההרים עד הנהרים שלאחריו, והוא היום הנאמר צצרצנות, כמו ציום קרצנו יאכל (ויקרא ז' ט"ו), והג' הונח על זמן האיר לצד

e fu luce. (4) Dio vide che la luce è buona, e separò la luce dalle tenebre. (5) Dio chiamò la luce **Giorno**, e le tenebre **Notte**; così fu sera e fu mattina, un giorno. (6) Dio disse: Siavi un' estensione [Atmosfera] in mezzo alle acque, ondevi sia una separazione fra acque ed acque. (7) Così fece Dio l'estensione, e separò le acque, ch' erano di sotto all' estensione, dalle acque ch' erano di sopra all' estensione, e così fu. (8) Dio chiamò l'estensione **Cielo**; così fu sera e fu mattina il secondo giorno. (9) Dio disse inoltre:

ביאור

שהוא זכיות השמש מעל לאופק מן צוקר עד ערב, ועליו אמר כאן ויקרא חלבים ללור יום: **ערב**, תחלת הלילה יקרא ערב לפי שצו יתערוצו הכורות והמרחות, ותחלת היום יקרא צוקר, שצו יצקר האדם זינוחם: **יום אחד**. ולא אמר יום ראשון לפי שאין ראשון צלי שני, ועדיין לא נעשה השני: (7) **יהי רקיע**, הוא האויר סוף הסוצה את כל הכדור הארצי, ונקרא צלע"ז [Atmosfera], ולשון רקיע כמו ויקעו את פתו הזה (שמות ל"ט ג'), לפי שהאויר הוא גתה ומרוקע סביב כל הארץ כנודע, וע"י התחוות הרקיע הזה נצדלו המים שהיו מנסים את הארץ לשני חלקים, קלחת נמקצלו לזעלה וביט ענן, עליהם אמר דוד המקרה צמים עליותיו (תהלים ק"ד ג'), וקלחת נשאר למטה על פני הארץ שעדיין היתה בלה הנכסה בהם, ואח"כ צוים השלישי לזכ שקוו המים ומראה היצב, וצין המים העליונים והתחתונים נהרס האויר הנקרא רקיע, והנה נעשה זה צוים השני כדי שיהיה קיום ללחמים שהוליא אח"כ בשלישי, ולצ"ח שצרה צמחיו וצמחי, וכדי שיאירו על הארץ המאורות שצרה צדיעיו, כי ידוע שהאויר הכרחי לכל חיה, וצאון אויר לא יאמרו הדשאים, ולא יחיו הצעלי חיים, ולא יתפשט האור לירות חליו על כל הגופים, לכן התחיל התיקון צאויר, ואח"כ צמים, ואח"כ צארן כדי שיהיה הכל על הסדר, אולם זכיות צריאת הרקיע נכללת בצריאת המים, כי תהצדלת המים חלד הרקיע, לכן הודיענו הכתוב צתחילת הצריאה ורוח חלבים מרחפת על פני המים, כמו שציארנו סס: (7) **ויעש**, לשון עשה נופל על התיקון, כי תקן את האויר צלופן שיהיה זך וטוב לנשיות הצע"ח ולגדל הלחמים: **ויהי כן**, שהיה כן כל ימיו העולם (ה) **ויקרא אלהים לרקיע שמים**, השמים שזכ"ו צפסוק ראשון הם השמים העליונים הדוחניים, ולא פרע הכתוב צצריחתם דבר, כאשר כתבנו שלא הזכיר התלחמים וחיות המרכבה וכל דבר נפרד שאינו צעל גוף, רק אמר שהיו נצדחים, כלומר שקדמותם חפס; ורק צחפץ השית ילאו חל היס, וכאן קרא לרקיע שמים צדרך השאלה על סס השמים העליונים הראשונים, וכן נקרא אח"כ צתורה הרקיע צסס שמים, כמו וזרקו מטה השמיתה (שמות ט' ח') כלומר להויר, ולפממים זכרה שמים וגם שמי השמים לרמוז חל הדוחניים שאמרנו: (ט) **יקוו המים**, אמר

אֶל-מְקוֹם אֶחָד וְתִרְאֶה הַיַּבְשָׁה וַיְהִי-כֵן:
 (י) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיַּבְשָׁה אֶרֶץ וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם
 קָרָא יַמִּים וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב:

inoltre: Si radunino le acque di sotto al cielo in un sol luogo, acciocchè si vegga il secco; e così fù. (10) Dio chiamò il secco Terra, e la radunanza delle acque chiamò Mari, e Dio vide che ciò era buono.

ביאור

ש-דגיל צין מים לעיס ע"י הרקיע, שז עמה לתקן את המים התחתונים ולקצצם אל מקום אחד כדי שמחגלה היבשה, והמקום הזה שזכר הוא מקום רחב ידים צמחיות הארץ צפנימות הכדור, שזו גזר הצורא להכניס כל המים התחתונים האלה, ולכן נזכר תמיד צמורה שהמים הם תחת לארץ, כמו ואשר צמים תחת לארץ (שמות כ' ד'), לרוקע הארץ על המים (תהלים קל"ו ו'), ומן המקום התחתון הזה יעלו המים ויראו החולה, הלחם יתחזרו סביבות היבשה ונקראים ימים, וקלמס ילכו צמחיות הארץ אל תוך הבהים, וילאו מן הבה והיו למעין ולמואל מים, והנה צביות כל הימים שזעולם מחוזרים זה עם זה כי מיתיהם מתערבים כנודע, וגם מיתוי הנהרות והיאורים מעורבים יחד ערם ילאו מן הבהים, לכן אמר הכחוב אל מקום אחד: (י) ויקרא אלהים ליבשה ארץ, מלת ארץ שצפסוק ראשון כוללת כל אשר תחת השמים, הרוח והמים והעפר וכל אשר בהם, ולכן קרא כאן צפרט ליבשה ארץ לתת כלל על הזכרת מלת ארץ צמורה שמדבר על היבשה: ולמקוה המים קרא ימים, שם יס נופל צלש"הק על החלל שזו נקויים המים, והרקעית היס נקרא תהום, והמים שזחלל נקראו מי היס, ולפי שזש צעולם ימים רצים וגולם ממקום אחד ילאו, לכן ואחר ולמקוה צלשון יחיד וימים צלשון רצים, והנה עם זה נשלם המיקון של צבו, כי עמה כל צבר נכנס צגדרו וצמקומו הראוי לו, גם הצדיל השם ציניהם לצלל יתערבו עוד יחד ולא יעצרו גזולם: